Pitești

Restituiri

Revistă trimestrială de istorie a Centrului Cultural Pitești

Anul V, Nr. 1-2 (14-15)/2007

Serie nouă

Pitești – reședință domnească temporară

Remember... de Florii

VALERIU FLORIN DOBRINESCU

Editorial

Ab initio: Pitești
- Gerard Călin – Reședința domnească temporară de la Pitești
- Marius Păduraru – Orașul Pitești văzut de călători străini (sec. XVII-XVIII)

File de istorie
- Dragoș Măndescu – Castrul roman de la Albota – un monument ignorat în marginea Piteștilor
- Constantin Augustus Bărbulescu – Toponimie de origine cumană în județul Argeș. Cotmeana
- Gherghina Mihăescu, Marius Mihăescu – Imaginea lui Constantin Brâncoveanu în conștiința folclorică argeșeană
- Dan Adrian Arsene – Din corespondența inedită a Zincăi Golescu (1848-1853)
- Narcis I. Gherghina – O inovație din timpul Războiului Crimeii: serviciul sanitar modern;
- Camelia Drăghici – Imaginea Imperiului Otoman prezentată în ziarul Timpul (1876-1877)
- Octavian Ungureanu – Din uitare spre amintire. Pictorul Dumitru Norocea și ispitele muzelor
- Simina Dumitru – Din corespondența inedită a lui George Bengescu (1918-1919)
- Aurelian Chistol – Participarea României la expozițiile universale de la Bruxelles (1935) și Paris (1937)
- Ionel-Claudiu Dumitrescu – Efectele cutremurului din 1940 asupra județelor Argeș și Muscel
- Ștefan Dănăilă – Date privind satul model Antonești, comuna Corbeni
- Vasile Tudor – România – 1945. Mitingurile aviatice și politica discreționară a noii conduceri politice
- Adriana Bianca Popa – Exprimări de factură parlamentară până la constituirea Uniunii Europene. Introducere privind formarea instituțiilor parlamentare

Azimut: CULTURA
- Știri și evenimente culturale, reuniuni științifice.

Valeriu Florin Dobrinescu – Remember... de Florii

Carta Nuova
- Apariții editoriale și lansări de carte

Istoria@net
- Site-uri de istorie. Cine, ce mai scrie pe net...

- drd Narcis I. GHERGHINA

O are cine credea mai acum câteva decenii că Târgul Piteștilor, de băcani și meșteșugari, avea să devină în zilele noastre un oraș în care cultura să-și facă cunoscută prezența cu atâta vigoare?

Probabil nu mulți, doar cutezătorii...

Acest lucru a devenit un adevăr, ceva palpabil și vizibil cu ochiul liber de către orișicine trăiește aici ori numai tranzitează locul. Și este așa tocmai datorită unor oameni care s-au dedicat în totalitate emancipării acestei comunități, oferindu-i nu numai hrană organică, ci și spirituală, fără de care noi toți am fi rămas niște biete făpturi interesate doar de câștigul unei vieți relativ tihnite.

Prefacerile survenite în structura de bază a societății piteștene din ultimul deceniu au venit pe fondul formării unei noi generații de intelectuali, mult mai numeroasă, mai statornică și mai hotărâtă să transforme, în și mai bine, existenta stare de lucruri. Foamea de cultură a devenit uneori mai apăsătoare decât cea trupească, organică, împingându-i pe tineri să gândească, să planifice și să pună în scenă o gamă mult mai variată de evenimente culturale.

Recenta integrare în cadrul marii familii a statelor europene ne forțează și ne potențează și mai mult să diversificăm aria activităților de natură spirituală.

Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a recomandat ca istoria să fie o parte esențială din educația tinerilor - Recomandarea nr. 1283 (1996). Conform acesteia, predarea istoriei ar trebui să îi ajute pe tineri să dobândească o gândire critică pentru a analiza și interpreta informația în mod responsabil, să recunoască complexitatea problemelor și să aprecieze diversitatea culturală, să identifice stereotipurile întemeiate pe discriminare națională, rasială, religioasă etc. Este prescris, totodată, că cetățenii au dreptul să învețe o istorie care nu a fost distorsionată, timp în care statele au obligația să încurajeze abordarea științifică, fără prejudecăți religioase sau politice.

În ceea ce ne privește, avem credința că suntem pe drumul cel bun, noua generație de istorici aflată în formare promițând, prin diversitatea tematică abordată, prin seriozitatea tratării subiectelor cercetate și prin maturitatea cu care își concluzionează lucrările, că-și va aduce o contribuție importantă la sporirea zestrei istoriografice naționale și universale.

REȘEDINȚA DOMNEASCĂ TEMPORARĂ DE LA PITEȘTI

■ muzeograf Gerard CĂLIN

La finele secolului al XIV-lea și începutul celui următor, asistăm în cele două țări românești de la răsărit și sud de Carpați la „implantarea" curților domnești în unele orașe, fenomen ce avea drept scop consolidarea urbanizării acestora.

Atestări documentare ale curții domnești de la Pitești

Curțile domnești pot fi împărțite, după felul în care erau folosite de domnie, în două categorii: *curți domnești oficiale* – aflate în localitățile unde domnii au rezidat în cea mai mare parte a domnie lor și *curți domnești temporare* – aflate în târgurile importante ale țării unde domnia avea diverse interese. În aceste târguri, curțile domnești se aflau sub cârmuirea vornicilor „niște castelani ai domnului, ce rezidau cu o putere armată, un rost militar, în castelul domnesc ce forma nucleul târgului". În Țara Românească pe lângă vornicul de târg, funcționa și pârcălabul care, spre deosebire de Moldova, era „un funcționar orășenesc pentru bâlciuri" și lua vama, venitul ocolului, rânduia târgul și oborul de vite.

Toate localitățile unde domnii au emis acte pot fi considerate reședințe domnești temporare. Ele se deosebesc însă prin faptul că doar puține la număr prezentau un real interes pentru domnie. Acestea erau în mod special orașele, din care unele aveau adevărate curți domnești, altele doar case domnești, iar în cele unde nu exista o clădire specială, destinată unor astfel de vizite, domnul și curtea ce-l însoțea locuia în casele unui boier de vază. Orașelor li se adaugă satele care aparțineau direct domnului.

Reședințele domnești temporare deveneau orașele țării, importante din punct de vedere economic, politic, strategic, religios etc. În unele dintre acestea, domnitorii au construit curți domnești, unde poposeau însoțiți de membrii ai divanului, în deplasări ce se făceau frecvent în anumite perioade ale anului. Pe lângă dreptul de proprietate, domnul avea în orașe și dreptul de a ține scaun de judecată. Aceste scaune de judecată vor dispărea în secolul al XVII-lea, odată cu accelerarea procesului de decădere a orașelor.

Reședințele domnești temporare se înscriu în așa numitul fenomen al domniei itinerante și au funcționat pe aproape tot cuprinsul Evului Mediu românesc. Deosebirea dintre acestea și curțile domnești oficiale este făcută prin mențiuni de genul „cetatea de scaun" sau „în minunata și strălucita cetate de scaun", care se întâlnesc numai la cele din urmă.

Energia economică a orașului, dar și poziția sa geografică care-i asigura o legătură directă cu capitalele Țării Românești – Curtea de Argeș, Câmpulung, Târgoviște și București, au determinat alegerea Piteștilor ca reședință domnească temporară.

Prima atestare documentară a orașului Pitești datează de la 20 mai 1388, când Mircea cel Bătrân (1386-1418) dăruiește mănăstirii Cozia „o moară în hotarul Piteștilor". Urmează o a doua la 19 iunie 1421, când aceeași mănăstire are „două mori la Pitești". În timpul domniei lui Mircea cel Bătrân existau deja în Țara Românească unsprezece centre comerciale, unele târguri și altele orașe: Argeșul (numit mai târziu Curtea de Argeș), Târgoviștea, Severinul, Bistrița, Târgul Jiului, Râmnicul (Vâlcii), Câmpulung, Pitești, Giurgiu, Brăila, și Turnu (Măgurele). Al doisprezecelea, Târgșorul – numit în documente ***Forum Novum*** (târgul nou), a fost întemeiat chiar de marele domnitor.

Numele Piteștilor dispare din documente pentru șaizeci de ani, când la 16 august 1481, apare în hrisovul lui Basarab Țepeluș ca loc al sfatului domnesc.

Deja la sfârșitul secolului al XV-lea, Piteștii căpătaseră faimă și ajunseseră punct geografic de orientare, căci la 13 iulie 1499, se arăta un hotar „până la drumul Topanei care merge la Pitești".

Ulterior venirea și șederea domnilor țării la Pitești nu mai este ceva neobișnuit. Astfel, la 6 iunie 1508, Mihnea cel Rău (1508-1509), dă hrisov „scris în Pitești", iar într-o carte a lui Vlăduț din 1 aprilie 1510 se arată că a fost scrisă în „orașul Pitești". Este prima menționarea a Piteștiului ca oraș.

Neagoe Basarab (1512-1521) a petrecut multă vreme în zona Argeșului, staționând atât la Curtea de Argeș, cât și la Pitești. Într-un hrisov emis de cancelaria acestui domnitor la 22 noiembrie 1517 este semnalată existența curților domnești la Pitești. Hrisovul se încheia astfel: „Și eu Moisi scriitor, care am scris în noile curți din orașul Pitești...". Cu siguranță că voievodul avea acum palatul său, dar „noile curți" arată că o curte domnească fusese și mai înainte. Predilecția lui Neagoe Basarab pentru Pitești, de unde a emis un număr sigur de 19 documente (unul în 1516 la 3 noiembrie; patru în 1517, la 21 ianuarie, 18 iunie, 19 iulie, respectiv 22 noiembrie; patru în 1518, la 18

ianuarie, 28 ianuarie, 29 iulie și la 18 decembrie; zece în 1519 la 10 ianuarie-august, 13 ianuarie, 15 ianuarie, 21 ianuarie, 28 ianuarie 22 aprilie, 6 mai, 28 iunie, 9, respectiv 11 iulie), „*pe care nu a manifestat-o în aceeași măsură față de București*" (s. n.), de unde ni s-au păstrat numai 16 documente emise în domnia acestui voievod, credem că se datorează pe de o parte preocupărilor domnului pentru construcția ansamblului mănăstiresc de la Curtea de Argeș, iar pe de altă parte, așezării orașului la o distanță mai mică de Craiova, sediul puterii boierilor Craiovești, familie din care Neagoe Basarab provenea.

La Pitești, domnul și sfatul său țineau scaun de judecată. Hotărârile luate erau consemnate în hrisoave și porunci domnești. Astfel, înainte de 1519, avea loc o judecată, despre care avem informații doar dintr-o scrisoare a spătarului Lazăr către brașoveni, în care se vorbește despre Dragoslav și Mihăilă din Brănești în judecată cu un brașovean: „pentru pâra lor, că s-au pârât în Pitești cu Balmăș Hanăș, înaintea domnului și s-au prins să meargă la Brașov, să le facă judecată să li să plătească. Dar el nu s-a ținut de judecată. Deci ei au pus mâna pe un fecior al lui, pe care l-au ținut la Brănești".

Din Pitești domnitorul a purtat o vie corespondență cu orașele Brașov și Sibiu. S-a păstrat scrisoarea cu data de 26 august 1516 trimisă brașovenilor. Pe lângă limba slavonă, în cancelaria domnească de la Pitești a fost folosită și limba latină. La 18 decembrie 1518, Neagoe Basarab s-a adresat sibienilor în limba latină, printr-o scrisoare expediată din Pitești.

Rolul pe care a dorit să i-l confere acest voievod actualei capitale a Argeșului, reiese din două documente. Primul, emis la 18 ianuarie 1518 se încheia astfel: „Și eu, Florea, care am scris în minunatul foișor al Piteștilor"; afirmația indică faptul că Neagoe crease o nouă formă de arhitectură, care îl impresionase pe grămătic. Al doilea document, era emis la 6 mai 1519 „în minunatul scaun din Pitești", calificativ ce s-a mai păstrat pentru perioada respectivă, doar pentru curțile domnești de la Târgoviște și București, și pentru capodopera arhitecturală de la Argeș. La cele arătate mai sus s-ar putea adăuga și posibilitatea ca Neagoe Basarab să fi avut moșie personală aici.

A suscitat interesul istoricilor faptul că la numai nouă ani după ce Neagoe Basarab a emis ultimul său document cunoscut din acest oraș, la 5 mai 1528 se vorbește de „satul Pitești". Ginerele lui Neagoe Basarab, Radu de la Afumați (1522-1523, 1524-1525, cu întreruperi

Planul orașului Pitești în harta Szathmary (1864)

și 1525-septembrie 1529) da mănăstirii Argeș „jumătate din Pitești și din sat și din moară și din vamă și din tot ceea ce a fost partea jupanului Oancea vistier", iar la 25 mai același an „jumătate din satul Pitești, jumătate din vecini, jumătate din câmpul care este pentru hrană și jumătate din moară". Aurelian Sacerdoțeanu este de părere că la data respectivă orașul, târgul și satul se aflau în aceleași hotare, „fără ca între ele să fie o delimitare teritorială precisă, ci numai una funcțională: oraș semi-agrar".

De la domnitorul Radu de la Afumați ni s-a păstrat un singur document emis în Pitești, la 2 septembrie 1528.

Orașul Pitești este folosit ca reședință temporară și de domnitorul Vlad Înecatul (1530-1532), de la care avem șase documente emise aici la: 2 mai 1531, scris în „cetatea Pitești", 28 mai 1532, 14 iulie 1532, 21 iulie 1532, 14 iulie 1532 și 10 august 1532-1533. Calitatea de reședință domnească a acestui oraș, în vremea lui Vlad Înecatul, este subliniată și de faptul că hrisovul din 2 mai 1532 este scris, așa după cum se menționează, în cetatea Pitești (cetate de scaun), iar cel din 28 mai 1532 „în scaunul Pitești".

Până la sfârșitul secolului al XV-lea, mai emit documente din Pitești, domnitorii: Vlad Vintilă de la Slatina (Buzăului) (1532-1535), de la care avem unul singur, din 28 august 1533. Din document reiese că orașul Pitești era pe plan egal cu Argeșul și Râmnicul, căci orășenii erau obligați să plătească mănăstirii Tismana vamă la vad la Diiu".

Acest domnitor elaborase în iarna 1533-1534, împreună cu Ferdinand I de Habsburg (1521-1564) – cu care purtase intense tratative – un plan de răscoală antiotomană.

Pregătirea de luptă a domnului muntean reiese din faptul că în numai doi ani după urcarea pe tron, el a strâns tributul de șase ori, din care doar unul a fost trimis la Poartă, motivând față de locuitori că sultanul urma să întreprindă o nouă expediție militară și cerea noi subsidii.

Planul antiotoman a fost trădat marelui vizir Ibrahim Pașa, precum și așa-zisului guvernator otoman al Ungariei, Aloisio Gritti, aflat în trecere prin Țara Românească între sfârșitul lui iulie și începutul lui august 1534, de gruparea boierească filoturcă, condusă de logofătul Vâlsan Furcovici, rudă prin alianță a Craioveștilor, amestecați și ei în trădare. Tabăra lui Gritti, care se îndrepta spre Târgoviște, unde ar fi trebuit să-l înlocuiască pe Vlad Vintilă, dar nu a mai ajuns, a fost atacată de oastea domnului la 29 iulie 1534, pe câmpul dintre satele de atunci Cătunul (azi dispărut) și Turcești-Războieni (cartier al localității Pitești de azi), la răsărit de Drumul Mare, în apropiere de Pădurea Roșu (dispărută și ea, al cărui nume evoca împrejurările sângeroase). Au fost capturați și pedepsiți fără milă între 75 și 184 de prizonieri și decapitați conducătorii opozanților (marele logofăt Vâlsan Furcovici, fratele său marele spătar Radu, pârcălabul Stan cu doi fii, Peia fost mare spătar, Staico al lui Pârvan mare vistier ș.a.), împreună cu un pretendent domnesc ascuns în tabăra lui Gritti, cu a cărui fiică nelegitimă era probabil căsătorit.

Uciderea lui Vlad Vintilă de către boierii complotiști, înfăptuită între 10 și 13 iunie 1535, a pus capăt planului de cooperare antiotomană cu Ferdinand I de Habsburg, solicitat, fapt interesant, de către domnul muntean, căruia istoriografia română nu i-a acordat în trecut atenția cuvenită.

De la Pătrașcu cel Bun (1554-1557) se păstrează patru acte, după cum urmează: 5 iulie 1555, 6 iulie 1555, 28 aprilie 1556 și 17 iulie 1557.

Reședința domnească de la Pitești în Evul Mediu Târziu

După anul 1557 nu mai există dovezi ale funcționării cancelariei domnești la Pitești, ceea ce se explică prin concentrarea acestei activități la Târgoviște și București. Faptul că sfatul domnesc a încetat să se mai întrunească la Pitești nu a afectat existența Curții Domnești locale, care s-a menținut până în secolul al XVII-lea, datorită intensei vieți economice a orașului.

Biserica Sfântul Gheorghe înainte de restaurarea din 1967

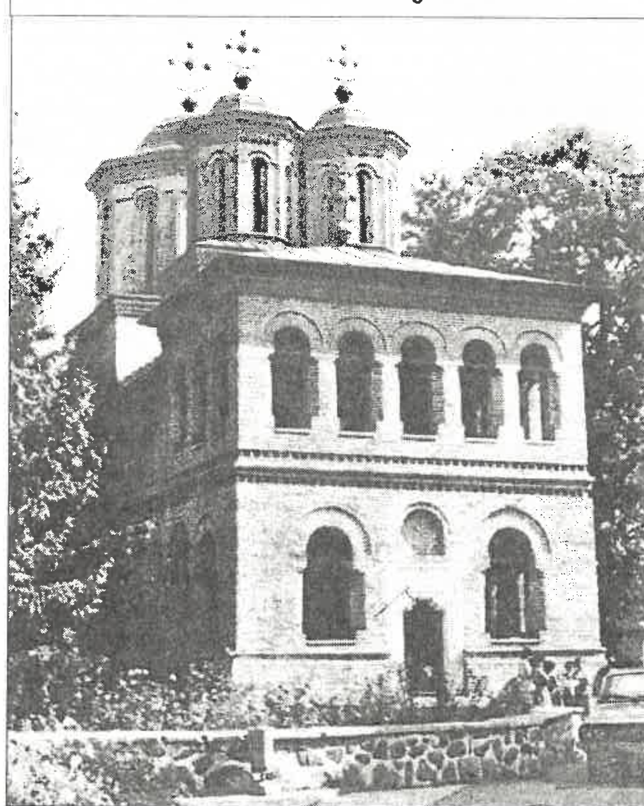

Astfel, Mihai Viteazul (1593-1601) ar fi stăpânit, pe lângă o moară pe Argeș, și case în oraș, folosit ca reședință domnească temporară, de unde cancelaria sa a emis acte.

Între anii 1600-1601, armatele polone și oștile sale au staționat la Pitești, unde aveau comandamentele. Un informator anonim relatează într-o scrisoare în limba italiană, expediată din Pitești la 7 decembrie 1600, despre lupta de la Bucov, pe Teleajen (20 octombrie 1600). Într-un document în limba germană, din noiembrie 1600, se preciza că Ioan Potock, starostele Camenițel și general al Podoliei, a trimis o scrisoare din Pitești în care anunța înlocuirea lui Mihai cu Simion Movilă. Domnitorul Simion Movilă (1600-1602 cu întreruperi) a expediat două scrisori din Pitești, la 1 și 5 noiembrie 1601.

De la Matei Basarab (1632-1654) ne-au parvenit două acte emise la Pitești, ambele fiind datate 18 mai 1645, având mențiunea „scris la Pod la Pitești". Nu se știe dacă „la Pod" reprezenta un pod de trecere peste un curs de apă (un pârâu din oraș sau râul Argeș), sau dacă termenul respectiv se referă la o stradă podită cu bârne sau scânduri. În Pitești, până la finele secolului al XIX-lea au existat două străzi cu astfel de nume: strada Podului sau Podurilor, azi strada Crinului, și strada Podurilor sau Podul Viilor, actualmente strada Viilor. S-a numit Podul Viilor deoarece această stradă ajungea la podul de peste râul Argeș, unde făcea legătura cu drumurile care se prelungeau până la viile din Dealul Piteștilor. Se pare că Matei Basarab a construit o curte nouă în Târgul din Vale, pe locul ce păstrează numele de „Curtișoara".

Biserica Sfântul Gheorghe azi

Legături cu Piteștii a avut și Constantin Șerban (1654-1658), care a ridicat din temelii în 1656 Biserica Sfântu Gheorghe din centrul orașului și, probabil, în apropierea ei a construit un palat cu dependințe, curte și grădină pe locul unde se intersectează străzile Teiuleanu și Craiovei.

Ultimul domnitor care a avut legături foarte strânse cu Piteștii a fost Constantin Brâncoveanu (1688-1714), posesor în această zonă a unor mari suprafețe plantate cu viță de vie.

Însemnările zilnice ale acestui domnitor, ca și Cronica oficială a domniei lui – intitulată *Viața lui Constantin Vodă Brâncoveanu* – întocmită de Radu Greceanu consemnează prezența la Pitești a lui Brâncoveanu, în septembrie 1963, iulie 1695, 1696, septembrie-octombrie 1697, 1698, 1706 și 1710. Domnitorul era mare amator de a petrece aici culesul viilor, venind de la Târgoviște unde petrecea vara, căci temperaturile erau mai suportabile.

Din „Condica de venituri și cheltuieli a Visteriei de la leatul 7202-7212" se menționează că, în iulie 1695, aga Radu Golescu primea 45 de taleri pentru „niște șindrilă și cuie" necesare „la foișorul de la viile de la Pitești", deci pentru o lucrare aflată în execuție și ajunsă în faza realizării acoperișului. Pentru „lucrul pimniții de la Pitești și la 60.000 șindrilă 146 taleri", după cum arată consemnarea din august 1698, din aceeași „Condică".

În lunile august-septembrie din același an, Visteria plătea „la meșterii ce au lucrat... la cărămidă, la șindrilă, la cuie și la alte mărunte, afară de ce au datu de la cămară, tl. 65, încă 123 tl.". Pentru „casele domnești de la viile de la Pitești".

Cercetări relativ recente au demonstrat că „viile de la Ptești", amintite în notele Domnului sau în „Cronica" lui Radu Greceanu, făceau parte, împreună cu localitățile învecinate – Valea Mare, Izvorani, Târgu Dealului – din „ocolul orașului Pitești", deci că aici se afla „Foișorul de la viile de la Pitești", menționat mai sus.

După cum arată „Cronica", vizitele lui Brâncoveanu la Pitești precedaseră ridicarea acestei vremelnice locuințe domnești dintre vii, căci „au venit măriia-sa la Pitești și tăbărându acolo, câteva zile au zăbovit", deci au locuit în celebrele corturi luxoase ale epocii, menționate de unii oaspeți ai domnitorului, ca lordul Paget.

Construcția a rămas în proprietatea descendenților familiei Brâncoveanu, fiind administrată după începutul secolului al XIX-lea de Așezămintele Brâncovenești, până când, în veacul trecut, impropriu folosită, a început să se ruineze. Nestudiată și nepublicată ca atare, e a fost considerată pierdută de unii cercetători, care sugerau chiar inițierea cercetări arheologice pentru a-i descoperi urmele.

Domnitorul a deținut și case în oraș pe strada Brâncoveanu, azi demolate. Au rămas neatinse pivnițele sub dărmături. Tot din această perioadă datează casele Panțurescu (actual), casa Păiș-Bobancu și casa Teodorescu din strada Armand Călinescu.

În timpul domniei lui Brâncoveanu, în cancelaria de la reședința domnească din Pitești, stolnicul Constantin Cantacuzino (cca. 1640-1716), șeful cancelariei și consilier intim pentru problemele de politică externă, a elaborat o parte din corespondența de stat și personală. La 2 octombrie 1697, cunoscutul savant umanist, a redactat în Pitești o scrisoare adresată lui William Paget (1637-1713), om politic și diplomat englez, ambasadorul Angliei la Constantinopol între anii 1693 și 1702. Scrisoarea a fost semnalată de istoricul englez E.D. Tappe, într-un valoros fond de epistole aflat în arhiva lordului W. Paget.

Studii și cercetări arheologice pentru perioada medievală la Pitești

Curtea domnească din Pitești și clădirile aferente s-au ruinat și au dispărut în perioada numeroaselor și distrugătoarelor războaie turco-austro-ruse de la finele secolului al XVII-lea și până la începutul secolului al XIX-lea.

Cercetările arheologice, întreprinse în zona centrală a orașului în anii 1963 și 1967, cu prilejul lucrărilor de restaurare a bisericii domnești Sfântu Gheorghe, s-au soldat cu informații abundente privind evoluția ansamblului medieval de la Pitești. Ele au evidențiat modul de viețuire al oamenilor în secolele XII-XVIII, descoperindu-se produse ale olarilor din Curtea de Argeș și din centrele dunărene. Cu ocazia săpăturilor întreprinse în anul 1963, pe terenul unui fost han, situat în strada Doamna Bălașa, nr. 3, au fost scoase la iveală numeroase fragmente ceramice, rămășițe de olărie, cărămizi, cahle, țigle, olane de acoperiș, datate în intervalul aferent secolelor XIII-XIX.

Noi cercetări arheologice au fost întreprinse în februarie 1988 cu ocazia excavațiilor efectuate pentru construirea blocurilor de locuințe pe terenul cuprins între străzile Maior Șonțu, Teiuleanu, Craiovei și Bulevardul Republicii. Materialul arheologic descoperit dovedește o intensă locuire în perioada medievală, corespunzătoare ultimei părți a secolului al XV-lea până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Pentru problema tratată de noi, foarte importantă a fost descoperirea Casei Domnești, pe terenul cuprins între străzile Craiovei și Bulevardul Republicii, sub fundațiile actualului bloc „Casa artelor". La adâncimea de 2,15 m față de nivelul actual de călcare, au fost scoase la iveală fundații de construcție din piatră și cărămidă cu mortar din var hidraulic cu o lățime de 0,80 m. Investigațiile efectuate au demonstrat că nivelul de săpare a fundației acestei construcții pornea de la un strat de pământ de culoare cenușiu-gălbui, cu urme de fragmente de ceramică specifică primei jumătăți a secolului al XV-lea. După înlăturarea pământului, pe o mare suprafață de teren au fost dezvelit părțile subterane ale construcției de plan dreptunghiular cu laturile de 9,60/7,40 m. Zidurile, groase de 0,80 m, au fost lucrate din piatră de râu legate cu mortar alcătuit din var hidraulic și nisip. În interiorul construcției au fost amplasați șase stâlpi (patru s-au putut distinge) de piatră, cu dimensiunile de 1,10/1,10 m, dispuși axial la interval de 3,60 unul de altul și care aveau rolul de a susține bolta din cărămidă a beciului. Pivnița Casei Domnești era compusă din două încăperi:

- prima, cea mare, cu dimensiunile 10,40 / 5, 20 m, avea patru stâlpi în axul longitudinal;
- a doua, mai mică, avea dimensiunile 5,20 / 2,50 m.

Poziția în care a fost amplasat acest edificiu, forma și dimensiunile lui, adâncimea fundațiilor, conduc la ipoteza că aici se află Casa Domnească. Potrivit cercetărilor arheologice, s-a concluzionat că respectiva clădire a fost ridicată de Neagoe Basarab (1512-1521) și îmbunătățită de Matei Basarab (1632-1654) și Constantin Șerban (1654-1658).

Deși bogate în conținut, rezultatele cercetărilor arheologice nu au putut clarifica multe din aspecte privind întregul ansamblu al complexului de clădiri al reședinței domnești temporare de la Pitești. Aceasta deoarece mai sunt suprafețe de teren necercetate, din motive obiective (zona fostului magazin „Modern"), și care făceau parte din perimetrul reședinței domnești. În eventualitatea în care se vor mai întreprinde cercetări arheologice în zona centrală a orașului, fapt aproape imposibil datorită amplasării clădirilor moderne, ele vor trebui să urmărească scoaterea la lumină a tuturor construcțiilor ce făceau parte din complexul de clădiri al reședinței domnești și, pe această bază, cunoașterea și fixarea rolului și funcțiilor ce le reprezentau.

În ceea ce privește istoriografia, problema folosirii Piteștilor ca reședință domnească temporară a reținut destul de puțin atenția istoricilor, exceptându-l pe Aurelian Sacerdoțeanu care a studiat perioada domniei lui Neagoe Basarab (1512-1521).

Prima referire în istoriografie, privind utilizarea Piteștilor ca reședință domnească temporară, o găsim la frații Tunusll: „aceste orașe amândouă au fost reședințe domnești", afirmația vizând pe lângă orașul ce face obiectul studiului nostru și Curtea de Argeș.

Ulterior, rolul de reședință domnească a Piteștilor este subliniat de Theodore Margot și de G.I. Ionescu-Gion. Amândoi fac grave confuzii. Primul vorbește despre

folosirea Piteștilor ca reședință domnească temporară încă din secolul al XIV-lea, arătând că „fu câtva timp reședința lui Radu Negru (sic!), adică numai în treacăt, pe când acest prinț își întinse cuceririle înlăuntrul teritoriului român. Tot în acest oraș se zice că primi pe ambasadorii marelui Ban al Craiovei (sic!), carele-i închina Banatul și se recunoștea ca de vasalul său".

Istoricul piteștean G.I. Ionescu-Gion, scria în urmă cu mai bine de o sută de ani: „Nu vorbim de domneasca cetate a Argeșului, de **Pitești** (s.n.), de Câmpulung și de Târgoviște. Acestea erau scaune domnești demult. Condicile Coziei și Tismanei sunt pline de hrisoave date dintr-aceste orașe sau cetăți în secolele al XIV-lea și al XV-lea".

În cazul Piteștilor, aceste informații sunt neverosimile, pentru că nu cunoaștem nici un document emis de aici în secolul al XIV-lea, iar din secolul al XV-lea există numai unul. Acesta este hrisovul lui Basarab cel Tânăr (*Țepeluș*) (1477-1481; 1481-1482) , din 16 august 1481.

Pe lângă Pitești, pe teritoriul actualului județ Argeș au mai existat în Evul Mediu două reședințe domnești temporare, de mai mică amploare însă, situate la mănăstirile Glavacioc și Tutana, unde cercetările arheologice au atestat prezența caselor domnești.

Situată în județul Argeș, comuna Ștefan cel Mare, la 64 km de Pitești, Mănăstirea Glavacioc, exista pe vremea lui Mircea cel Bătrân (1386-1418). Ca majoritatea lăcașurilor medievale, ansamblul mănăstiresc Glavacioc a fost refăcut în decursul istoriei de către domnitorii Vlad Călugărul (1481-1495) și de fiul său Radu cel Mare (1495-1508), biserica fiind zugrăvită în două rânduri de Neagoe Basarab (1512-1521) și de Petru Cercel (1583-1585). Refacerea bisericii a reclamat prezența domnitorilor în repetate rânduri la Glavacioc pentru a urmări aceste lucrări. În același timp cu urmărirea lucrărilor de refacere a bisericii, domnitorii se ocupau și de treburile țării, fapt dovedit și de documentele emise de aici. Pentru a conduce țara, ei erau însoțiți de dregători și de cancelaria domnească. Fiind nevoie de spațiu pentru găzduirea lor, se impunea existența unei case domnești chiar în această perioadă. Decedat în 1495, domnitorul Vlad Călugărul a fost înmormântat chiar la Glavacioc, lucru care pledează pentru sublinierea funcției de reședință domnească.

Aflată în apropiere de Curtea de Argeș, Mănăstirea Tutana exista pe vremea lui Basarab cel Tânăr, după cum aflăm din hrisovul lui Radu cel Mare din 1 aprilie 1497. În anul 1582 Mihnea Turcitul (1577-1583; 1585-1591) reface biserica și turnul clopotniță, lucrările durând, după cum ne informează pisania, 62 de zile. Lucrările au fost terminate de banul Mihai Pătrașcu – viitorul domn Mihai Viteazul. Dintr-un document din 1 noiembrie 1778 aflăm că printre clădirile mănăstirii reparate între 1774-1777 se află și „casa cea domnească". Ștefan Andreescu consideră „foarte probabilă ipoteza existenței casei domnești încă din secolul al XVI-lea", ctitorul ei fiind Mihnea cel Rău (1508-1509), care a efectuat și el lucrări de refacere la Tutana.

Situarea Piteștilor la întretăierea drumurilor care duc la București, Târgoviște, Brașov, Sibiu și Craiova, dezvoltarea economică atinsă, ca și clima moderată, au făcut ca în decursul secolelor orașul să fie folosit ca reședință domnească temporară de mai mulți domnitori, fără a se ridica însă la rolul important pe care l-au avut în istorie cele două orașe argeșene, Câmpulungul și Curtea de Argeș, primele capitale ale Țării Românești.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ*

1. *** *Călători străini despre Țările Române*, vol. I-X, Editura Științifică, București, 1968-2000;
2. *** *Documente privind istoria României*, vol. III, Editura Academiei Române, București, 1952;
3. *Documenta Romaniae Historica*, vol. I-VI, Editura Academie Române, București, 1966-1975
4. *** *Cronicari munteni,* Ediție, postfață, tabel cronologic și referințe critice de Liviu Onu, Editura 100-1 GRAMAR, București, 1996;
5. Drăguț, Vasile, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976;
6. Giurescu, C. Constantin, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene din secolului al X-lea până la jumătatea secolului al XVI-lea*, Editura Academiei, București, 1967;
7. Greceanu, Radu, *Istoria domniei lui Constantin Brâncoveanu voievod (1688-1714)*, Editura Academiei Române, București, 1970;
8. Iorga, Nicolae, *Drumuri și orașe din România*, Ediția a II-a, Editura Librăriei Pavel Suru, București, 1922;
9. Lahovari, I. George, *Dicționar geografic al județului Argeș*, București, 1888;
10. Lahovari, I. George, General, Brătianu, I. Constantin, Tocilescu, C. Grigore, *Marele dicționar geografic al României*, vol. V, Societatea Geografică Română, București, 1902;
11. Rezachevici, Constantin, *Cronologia critică a domnitorilor din Țara Românească și Moldova*, a. 1324-1881, vol. I, secolele XIV-XVI, Editura Enciclopedică, București, 2001;
12. Stoicescu, Nicolae, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România*, I, Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea), vol. I,II, Editată de Mitropolia Olteniei, 1970;
13. Bobancu, Tatiana, *Album religios. Bisericile din orașul Pitești cu un mic istoric*, Tipografia „Artistica" P. Mitu, Pitești, 1933;
14. Greceanu, Eugenia, *Ansamblul urban medieval Pitești*, Editura Muzeului Național de Istorie, București, 1982;
15. Mavrodin, Theodor, Gâlcă, Mircea, Pribeagul, Lucian, *Pitești – mărturii documentare1388-1944*, Direcția Generală a Arhivelor Statului Român, București, 1988;
16. Popa, Petre, Dicu, Paul, Voinescu, Silvestru, *Istoria Municipiului Pitești*, Editura Academiei Române, București, 1982.

* Din cauza spațiului tipografic restrâns, am renunțat la aparatul critic al lucrării, preferând varianta „Bibliografie selectivă". Redacția

ORAȘUL PITEȘTI VĂZUT DE CĂLĂTORI STRĂINI (SEC. XVII – XVIII)

drd Marius PĂDURARU

Având o importanță economică și politică semnalată în actele interne încă din secolul al XVI-lea, dar și un avantaj datorat poziției geografice deosebite, orașul Pitești apare consemnat în numeroase rapoarte diplomatice și militare, sau scrisori ale unor personalități europene.

În secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, între particularitățile relatate de călătorii străini despre acest oraș, situații întâlnite și în cazul fostelor capitale ale Țării Românești – Câmpulung și Curtea de Argeș –, comparativ cu perioada anterioară, menționăm înmulțirea informațiilor și diversificarea acestora. Însemnările celor care au trecut prin Pitești în epoca medievală cuprind prețioase informații cu privire la viața economică, socială, politică și culturală a orașului. Fiind situat la intersecția principalelor drumuri ale Țării Românești și îndeosebi pe drumul internațional care străbătea Europa de la vest la sud-est, prin Viena – Budapesta – Sibiu – Pitești – București – Giurgiu – Rusciuk – Constantinopol, deseori s-au oprit aici numeroase personalități politico-diplomatice, militare, științifice, literare, religioase.

Pitestiul secolului al XVII-lea... "localitate care, deși este socotită ca un oraș, poate fi luată drept un sat"

Un prim episod demn de a fi menționat, de la cumpăna secolelor al XVI-lea – al XVII-lea, este legat de evenimentele ce se desfășoară în jurul personalității lui Mihai Viteazul, care cuprind și Piteștii. Astfel, cu ocazia luptelor dintre oastea domnitorului român și poloni, în noiembrie 1601, într-un document redactat în limba germană, se preciza că Ioan Potocki, starostele Camenițel și general al Podoliei, a trimis o scrisoare, din Pitești, în care anunța înlocuirea lui Mihai Viteazul cu Simion Movilă (1600-1601, 1601-1602)[1].

La 7 decembrie 1600 un informator anonim relatează, într-o scrisoare redactată în limba italiană, expediată din „Pitest, în Walachia", despre lupta de la Bucov, pe Teleajen (20 octombrie 1600)[2].

Noul domn al Țării Românești – în contextul luptelor cu Radu Șerban, căpitan al lui Mihai Viteazul și viitor domn –, Simion Movilă, a expediat la 1 noiembrie 1601 o scrisoare din Pitești, prin care anunța regelui Poloniei, Sigismund al III-lea (1587–1632), succesul în luptele cu oastea fiului lui Pătrașcu cel Bun, care alesese ca domn pe Radu Șerban (1601, 1602–1611, 1611). Victoria se datora sprijinului acordat de trupele lui Potocki[3]. Același domnitor expedia la 5 noiembrie, tot de aici, o altă scrisoare prin care îi mulțumea marelui hatman și cancelar al Poloniei, Jan Zamoyski, pentru ajutorul primit[4].

Tot cu prilejul luptelor lui Radu Șerban cu otomanii și cu tătarii, căpitanul John Smith ar fi fost în orașul Pitești, fapt menționat în fraza: *„cu 30.000 de ostași au intrat în Țara Românească* (oastea lui Gh. Basta, pusă sub comanda lui Radu Șerban – n. n.), *punându-și tabăra la Raza, Ieremia* (de fapt Simion Movilă – n. n.) *stând la Argeș* (în realitate Târgoviște – n. n.), *pe care a întărit-o cu cele mai mari silințe, având de gând să se apere până ce-i va veni în ajutor de la Hanul tătar din Crimeea* (Gazi Ghirai al II-lea (1588-1608) – n. n.). *Radul a zdrobit multe grupuri mici care veneau asupra taberei sale, și în timpul nopții el punea să fie zvârlite capetele celor uciși de-a lungul șanțului dușmanilor*"[5]. În realitate, ca și în cazul Câmpulungului, John Smith nu a participat la aceste evenimente, ci, folosindu-se de alte izvoare contemporane, (forma „Peteske", fiind preluată de pe harta din *Chronologia* din 1615, a lui Hieronymus Ortelius), a încercat să argumenteze participarea la ele[6].

În 1640 a avut loc prima din cele șase călătorii în Țara Românească (întreprinse cu scopul observării și sprijinirii comunităților catolice de aici) ale lui Petru Bogdan Baksic, episcop de Galipolii și primul arhiepiscop catolic al Bulgariei (1642). Cu această ocazie, înaltul prelat a notat în jurnalul său: *„Mai este încă orașul Pitești, în apropierea munților, așezat pe dealuri, lângă râul Argeș; de o parte a râului se află câmpii și păduri și de cealaltă parte, spre munți, sunt dealuri și vii care sunt în număr mare și dau vinurile cele mai bune din Țara Românească. Are biserici frumoase și o mănăstire de călugări*. *Aici nu sunt catolici, doar când vin negustori «la târg». Are 200 case de români, adică vreo mie de suflete, oameni ceva mai înstăriți. Se face o pâine foarte frumoasă, albă și gustoasă*"[8].

La 13 ianuarie 1657, Paul, arhidiacon de Damasc, Alep și al tuturor țărilor arabe (1637–1667) sau, după numele arab, Bulos ibn az-Za ' im, însoțitor și secretar al tatălui său, patriarhul Macarie al Antiohiei (1647), aflați în Țările Române (între 1653–1658) spre a dobândi ajutor material pentru patriarhia Antiohiei (ce datora turcilor 13.000 de piaștri), în special de la mărinimosul domn Vasile Lupu, au vizitat orașul, cel dintâi consemnând: *„În dimineața următoare am ajuns la un târg numit Pitești, unde se află zece biserici de piatră și de cărămidă* (exagerare, în Pitești la acea dată neputându-se afla mai mult de 6-7 biserici – n.n). *Locuitorii, cu tot clerul lor, au ieșit în întâmpinarea noastră. Aici se face un vin dulce, bun, care are un mare renume și este cel mai bun din toate vinurile făcute în Țara Românească. Ne-am oprit acolo cam un ceas și apoi am plecat în grabă mai departe*"[9].

Un călător suedez, baronul Claes Ralamb (1622–1695), a străbătut, în drum spre Istanbul, Țara Românească, ajungând la Dunăre unde, pe data de 30 aprilie 1657, a întâlnit trei formații militare de cavalerie, una fiind din Pitești. Militarii piteșteni aflați în garnizoană pe frontiera dintre Muntenia și Imperiul otoman, au escortat grupul suedez până la frontiera din zona Călărași[10].

În același an, la 18 iunie, cei doi înalți prelați – tată și fiu – (patriarhul Macarie și fiul său, Paul de Alep), părăseau orașul Târgoviște, sub pretextul cercetării mănăstirilor țării, în realitate însă pentru a se pune la adăpost în Carpați de prigoana turcilor, care tocmai spânzuraseră la 24 martie 1657 pe Partenie al III-lea, patriarhul Constantinopolului, ucis din ordinul marelui vizir Köprülü Mehmed pașa (1656–1661), deoarece avea legături cu țarul Moscovei, Aleksei Mihailovici (1645–1676). Trecând prin localitate, Paul de Alep a relatat: *„Am ajuns mai întâi la Pitești și de aici am trecut la mănăstirea Curtea de Argeș*"[11].

La 25 aprilie 1658, cele două fețe bisericești, plecate la începutul lunii februarie de la Târgoviște la Câmpulung, de teama turcilor care-l mazilesc pe domnitorul Constantin Șerban (29 ianuarie), trec și prin Pitești, în drum spre Târgoviște, unde aveau să se prezinte lui Mihnea Radu III (1658–1659), noul domn[12].

În ziua de 31 iulie, din cauza tulburărilor interne generate de răscoala antiotomană a lui Mihnea III Radu, în vara acestui an, patriarhul Macarie și-a stabilit reședința provizorie la Pitești. *„Nu l-am găsit pe domnul nostru patriarh la București* – relatează Paul de Alep – *căci, din cauza deselor tulburări și spaime care se iveau în oraș și a desăvârșitei lipse de locuitori, el plecase de acolo și se dusese la Pitești, unde și-a stabilit reședința; și eu m-am dus la el. S-a bucurat mult că scăpasem cu viață, fapt în care nimeni nu mai nădăjduia*"[13].

Între august – septembrie 1658, umblând prin țară după banii pe care îi împrumutase unei familii boierești, Paul de Alep a consemnat: *„De acolo* (Târgoviște, n.n.) *m-am dus la Pitești și după aceea la Râmnic, unde am recăpătat banii ce mi se datorau, până la o mie de dinari și mai bine. Din nou m-am înapoiat la Pitești în prima zi a lunii septembrie, la începutul anului 7167* (1659, de fapt 1658; în evul mediu 1 septembrie era prima zi a anului – n. n.) *de la «facerea» lumii. Și l-am dus pe domnul nostru patriarhul cu toate lucrurile noastre și cu suita la București, unde m-am întors din nou la Târgoviște*"[14].

Până la sfârșitul celui de-al nouălea deceniu al veacului al XVII-lea nu mai dispunem de informații ale călătorilor străini despre Pitești. Ocuparea Transilvaniei de către austrieci în septembrie 1685 se făcea sub comanda generalilor Caraffa și Veterani. Ajuns comandant al trupelor cantonate în Transilvania cu sediul la Bistrița a primit mai multe misiuni, care l-au adus și la sud de Carpați. În relația sa despre misiunea sa în Țara Românească, trimisă împăratului Austriei, Leopold I, la 1 octombrie 1688, Federigo Veterani (1650-1695) aflat în trecere din Craiova spre Brașov, a consemnat: *„După ce treci la râul Olt, dai de câmpie [...]; această câmpie se întinde cale de patru zile până la Pitești, localitate care, deși este socotită ca un oraș, poate fi luată drept un sat; împrejurimile sale sunt roditoare și <sunt> mai ales păduri și văi și munți; din acest loc se ajunge apoi cu greu la Turnu Roșu*"[15].

În decembrie 1689, în condițiile conflictului dintre domnitorului Țării Românești, Constantin Brâncoveanu (1688-1714) și Imperiul Habsburgic, armatele austriece conduse de generalul Donat Heissler au intrat în Țara Românească prin pasul Bran. Între acestea, cele conduse de markgraful Ludovic de Baden, au ajuns la Pitești, unde au lăsat un regiment[16].

Cărturarul italian Anton-Maria del Chiaro Fiorentino (1669-1727) i-a slujit pe Constantin Brâncoveanu (1688-1714), Ștefan Cantacuzino (1714-1715) și Nicolae Mavrocordat (1715-1716), în calitate de secretar și sfetnic. În acest interval a întreprins mai multe călătorii în Țara Românească ajungând și la Pitești, despre care a consemnat în lucrarea *Revoluțiile Valahiei*, tipărită în 1718: *„Înspre șes, se află orașul Pitești,* ***renumit pentru vinurile sale, albe și dulci*** (s.n.)"[17].

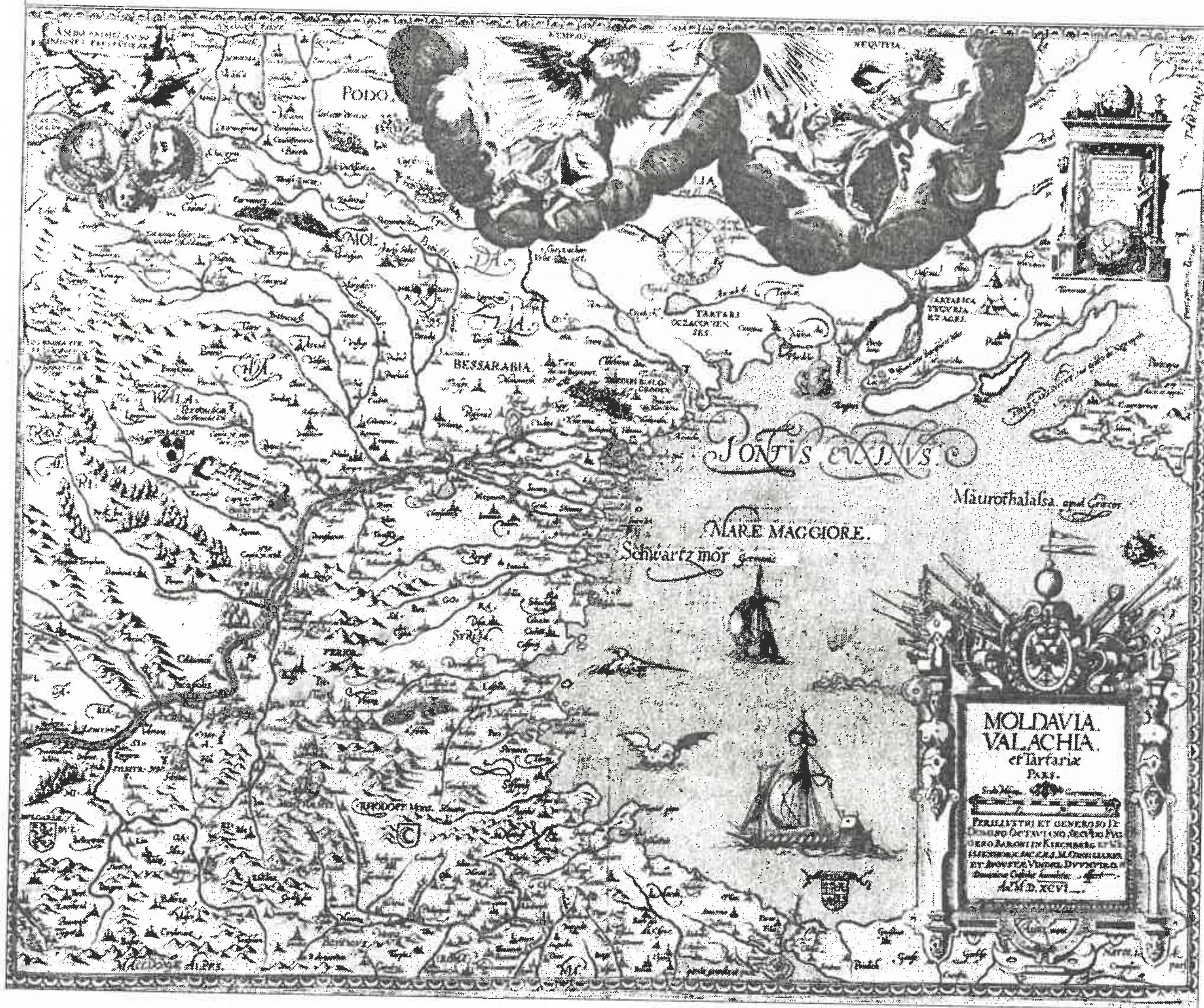
Carol al XII-lea al Suediei și nefasta sa prezență în târgul Pitești

Între 19 octombrie 19-8 noiembrie 1714, supravegheat de trupele turcești conduse de Mustafa Aga și Iusuf bei, Carol al XII-lea (1697-1718), „regele viteaz și nebun al

Suediei eroice"[18], după expresia lui N. Iorga, venind din Imperiul Otoman, a poposit în drumul de întoarcere spre Pomerania suedeză, la Pitești. Acesta a fost poate cea mai de seamă personalitate pe care au cunoscut-o Piteștii în evul mediu. Înaltul oaspete a fost însoțit, din porunca domnitorului Ștefan Cantacuzino (1714-1715), pe întreg timpul cât a stat în Țara Românească, de marele vornic Radu Popescu, cunoscutul cronicar, care a relatat: *„și viind până la Giurgiov, au fost poruncă «de» la Ștefan-vodă să-i gătească conace, până îl va trece în Ardeal. Și au rânduit boiari pe Radu vornicul Popescu, pă Drăghici Strâmbean, pă Gligore căpitanul, de l-au dus de la Giurgiu, pân conacele ce să rânduisă* ***și mergând până la Pitești, șezând câteva zile*** (s.n.)., *au perit dintre oști cu câțiva oameni de ai lui și s-au dus tiptil în cai de poște până în țara lui și nimeni nu l-au știut că iaste craiul într-acei sfeți ce mergeau cu poște. Ostile lui rămânându cu ghinărarii lui acii, și cu turcii, au purces de s-au dus pe la Dragoslavele în Țara Ungurească și den hotar s-au întors turcii și boiarii îndărăt, iar ghinărarii cu ostile lui s-au dus în țara lor*"[19]. Cele douăzeci de zile în care a poposit la Pitești, și le-a petrecut după tradiție la Budeasa, în casa Budiștenilor, unde se păstrează o placă memorială cu următorul text: *„Carol al XII-lea, regele Suediei, fugărit de vrăjmași s-a ascuns și odihnit aici".*

Deși traversarea Țării Românești era programată în șapte zile, șederea de aproape trei săptămâni a regelui suedez la Pitești, a fost motivată de: așteptarea celor 1 500 de ostași suedezi conduși de generalul Axei Spaare, a celor 50 000 de florini puși la dispoziția monarhului de habsburgi (în realitate sustrași din averile transilvănene ale fostului domnitor Constantin Brâncoveanu), a pașapoartelor de intrare pe teritoriul imperial, dar mai ales pentru aflarea rezultatului intervenției diplomatice pe lângă Poartă a unei părți a nobilimii polone, în vederea obținerii de sprijin împotriva regelui August al II-lea (1697-1706, 1709-1733) și a partizanilor săi[20]. Între 26 octombrie – 6 noiembrie a sosit de la Tighina la Pitești restul armatei suedeze în frunte cu generalul Axei Spaare. Înainte de 5 noiembrie a fost dată prima notă informativă (ambele sunt scrise în franceză) pe care a primit-o De Torcy, ministrul afacerilor străine al Franței, de la Pitești (Pitetz), prin intermediul unui spion, în care, despre intențiile regelui suedez se precizau următoarele:

Hartă din 1596 a lui **Dominicus Custodis** cu titlul *Moldavia, Valachia et Tartariae Pars* în care localitatea apare sub numele de *Pitesi sinebium* (după Dimăncescu, D. Dem, *Monumenta cartographica Moldaviae, Valachiae et Transilvaniae*, San Francisco, 1933-1935, p. 60).

„Alteța Voastră va fi informată de continuarea călătoriei regelui Suediei prin scrisorile pe care mi-am luat libertatea să le scriu din Russi, mai degrabă prin Constantinopol, decât prin Germania.

Maiestatea Sa a sosit aici (la Pitești – n.n.), ***pe data de 19 luna trecută, unde a rămas până în prezent pentru a aștepta întoarcerea curierului expediat la Viena. Peste 10 zile, vor sosi la Pitești cei 1500 de ostași rămași la Bender*** (Tighina, n.n.). ***Din Pitești vor pleca pe căi diferite*** (s.n.)"[21].

Cea de a doua notă, din ziua de 10 noiembrie, avea următorul text: *„Regele Suediei, după perioada petrecută la Pitești, în apropiere de Câmpulung în Valahia, a trimis, începând cu data de 5 a lunii, o parte din oamenii săi, de la o zi la alta, în grupuri diferite către Cronstat* (Brașov – n.n.).

Maiestatea sa a plecat în noaptea de joi spre vineri (18/19 nov. – n.n.), ***în secret, aducând la cunoștință plecarea sa celor trei pași care îl însoțiseră până acolo. Avea o haină maro și o perucă de aceeași culoare și de cum a intrat în Transilvania pe o rută aparte, a luat poștalionul***" (s.n.). Acesta este textul celei de a doua scrisori expediate din Pitești către înaltul demnitar francez, prin care îl încredința că regele Suediei a plecat în Transilvania în noaptea de joi spre vineri (18/19 nov.), deghizat și în secret[22].

După alte opinii, regele Suediei a părăsit orașul Pitești în noaptea de 5/6 nov. 1714, însoțit de doar doi ofițeri superiori, colonelul Düring și generalul adjutant von Rosen, toți trei travestiți și sub numele false a trei căpitani suedezi: Peter Frisch, Johan Rohn și Erik Ungarn, urmând să pătrundă în Transilvania prin Turnu Roșu[23].

Încartiruirea armatelor suedeze și otomane a reprezentat o corvoadă atât pentru locuitorii orașului, cât și pentru cei din împrejurimi, într-un an secetos ce compromisese grav recoltele de grâu, orz și furaje. Deși domnitorul recunoștea că *„urme de la el și foarte aspră supărare au rămas în inimile noastre și ale săracilor locuitori neșterse"*[24], iar Poarta otomană a inclus cheltuielile de întreținere a trupelor suedeze la Pitești în cuantumul haraciului țării, Ștefan Cantacuzino nu a restituit nimic celor care le-au suportat, încât *„au rămas toți cu lăcrămile pe obraz și alt n-avea ce face ce făr numai aceea ce au obiceiu neputincioșii de blestemă și ei încă blestema"*[25].

Contribuția călătorilor apuseni prin Țările Române la sporirea zestrei informative privind Pitestiul

Între 1716-1718, pe timpul operațiunilor militare desfășurate pe teritoriul românesc cu prilejul războiului austro-turc, orașul Pitești a fost ocupat și jefuit de trupele austriece26.

În 1724, medicul englez John Solomon a amintit în memoriile sale de călătorie despre orașul Pitești[27].

La 7 iulie 1746. Mitropolitul Neofit al Mirelor din Creta, duhovnic al domnitorului Constantin Mavrocordat și ulterior mitropolit al Ungrovlahiei, a relatat despre localitate, după prima sa inspecție asupra sfintelor locașuri din țară ce aparțineau Mitropoliei: *„După ce am plecat de aici luni* (din Călinești – n.n.), *în cea de a 7-a zi a lui iulie, am trecut râul Argeș și* ***am sosit în orașul numit Pitești, care se află în județul Argeș și este așezat pe un loc șes, la dreapta râului Argeș, ce curge în jos, spre miazăzi. Se află aici și destui negustori și sunt vreo șapte-opt biserici de piatră domnești, boierești și negustorești și noi am slujit acolo două zile sfânta liturghie. (În oraș) se află o biserică domnească cu hramul sfântului mucenic Gheorghe, clădită de răposatul Constantin Șerban Basarab voevod, ctitorul Mitropoliei din București, în anul de la Adam 7164, nezugrăvită încă. Mai este și o altă biserică ce se numește Biserica din Greci, cu hramul Bunei vestiri a Născătoarei de Dumnezeu, ce a fost clădită de Iovan, mare logofăt în zilele lui Petru Vodă, fiul lui Mircea Vodă, la 7072 de la Adam. Mai sunt și alte diferite biserici de piatră precum am spus mai sus.***

În acest oraș Pitești s-a purtat în timpurile trecute războiul dintre turci și cătane (războiul austro-ruso-turc din 1736-1739 încheiat prin pacea de la Belgrad – n.n.) ***și turcii au avut drept căpitan pe Murtaza, pașă cu două tuiuri, iar cătanele nemțești*** (austriecii, n.n.) ***pe un colonel oarecare și pe fiul unei contese*** (locotenentul conte Bârkozy, trimis cu 600 de oameni la Pitești)[28]; ***și în acest război au biruit turcii și colonelul a fost ucis și capul său a fost adus la București, și l-am văzut și noi, și încă două-trei căruțe de capete de-ale cătanelor. A fost rănit ușor și fiul contesei, însă a fugit. Acestea despre Pitești*** (s.n.)"[29].

În 1778 apăreau memoriile generalului german Frederich Wilhelm von Bauer (1731-783), participant la războiul ruso-turc din 1768-1774 sub comanda mareșalului rus Rumianțev. În aceste circumstanțe a realizat un *Atlas geografic și militar*, ce prezintă informații interesante atât pentru Moldova, cât și pentru Țara Românească: *Memoires historiques et geographique sur la Valachie avec unprospectus d'un atlas geographique et militaire de la derniere guerre entre la Russie et la Porte Ottomane*, publiée par Monsieur de B. Francfort et Leipzig, chez Henri Louis Broenner. De aici rezultă că județul Argeș avea 7 plăși, ultima numindu-se Pitești, cu 9 sate și orașul cu același nume, ce avea „o mănăstire și 9 biserici"[30].

La 29 mai 1780, într-o zi de luni, călătorind pe ruta București – Viena, arheologul și numismatul italian Domenico Sestini (1750-1832), ce candidase fără succes la postul de secretar al domnitorului Alexandru Ipsilanti, însoțit de frații Constantino și Carlo di Ludolf, fiii ambasadorului Regatului celor Două Sicilii la Istanbul, și de cumnatul lor cavalerul de Saint-Priest, fratele ambasadorului regelui Ludovic al XVI-lea al Franței pe lângă Poarta otomană, a ajuns la Pitești. In lucrarea *Viaggio curioso-scientifico-antiquario per la Valachia, Transilvania e Ungheria, fino a Viena*, tipărită ulterior la Florența (1815), a descris orașul pe larg:

„Oprindu-ne într-un loc unde se afla o cârciumă pe malul râului, am observat... «diferite plante...» și duzi la Pitești.

Părăsind cârciuma, a trebuit să trecem prin vad râul Argeș; care se desfăcea în trei brațe foarte largi și mari, părând chiar a fi trei râuri deosebite și trecerea este primejdioasă pe timpul revărsării apelor, încât nimeni nu se încumetă să-l treacă.

După această trecere se văd Piteștii, care este un Wrasce, adică oraș, alcătuit din 250 de locuințe cu 7 biserici sărăcăcioase și câteva mănăstiri și este așezat pe un deal în județul Argeș și acolo își au reședința cei doi ispravnici sau administratori ai acestui județ, cu subalternii sau slujitorii lor, adică un fel de delegați. În această localitate se găsesc de asemenea, diferite case boierești.

[...]

Așadar, aici ni s-a dat de către ispravnicul locului o locuință destul de bună și pe deasupra ne-a oferit vinuri bune din regiune, dulciuri, făcându-ne o vizită, pe care neam grăbit să i-o întoarcem, cu toate mulțumirile cuvenite pentru atențiile pe care ni le arătase.

În cursul acestor plimbări, am observat că la toate porțile caselor se aflau câte două ramuri de fag (fagul care fuseseră înfipte de sărbătoare Sf. Gheorghe, ca urare pentru ca să le meargă bine tot anul, obicei care este urmat de toți românii (!) (s.n.) [Un locuitor din Pitești și-a ucis din gelozie prietenul. *Acesta a fost dus la București pentru a fi îngropat, iar celălalt a fost închis într-o mănăstire din Pitești]. Acest caz, nou în felul lui, a dat mult de gândit și nimeni nu știa sau nu era în stare să judece o asemenea pricină; pentru acest motiv ea a fost trimisă spre a fi cercetată și rezolvată de o instanță din afară, dar apoi a fost judecată în ultimă instanță de către domn, dându-i-se o amendă care fiind foarte mare și vinovatul neputând găsi bani pentru a o plăti, a urmat ca să stea retras la mănăstire și poate cu timpul să se facă preot pentru a se elibera de tot. Opinia era cu totul în favoarea acestui deținut; chiar era lăudat de mulți care spuneau că făcuse foarte bine și că lăsase urmașilor un mare exemplu, asupra căruia nu aș vrea să mă pronunț fiind vorba de o faptă cutezătoare, precugetată și executată cu viclenie.*

Poate că dacă codul de legi pe care secretarul (Stephan Ignaz Raicevich – n.n.) *avea de gând să-l întocmească ar fi fost scris cu litere de aur, vinovatul ar fi pățit, firește, mai rău decât a pățit...*

Putem spune că am fost ținuți pe cheltuiala comunității, căci am primit tot ce ne trebuia pentru cină (s.n.) *și astfel culcându-ne am căpătat acestei zile de călătorie, dat fiind că a doua zi de dimineață aveam de gând să ne urmăm drumul, trebuind să schimbăm din nou caii de ham și de călătorie"*[31].

În 1781 se tipărea la Viena, în trei volume *Geschichte des transalpinischen Daciens (Istoria Daciei Transalpine)*, lucrare aparținând lui Franz Josef Sulzer (1735-1791), elvețian de origine germană, magistrat militar în armata austriacă. Este considerat promotorul *teoriei imigraționiste* a românilor de la sudul Dunării, preluată și promovată în secolul al XIX-lea de Robert Roesler (1836-1874). Fiind ucis în timpul războiului austro-turc, a fost îngropat la Pitești în cimitirul catolic. În calitate de consilier și secretar al domnitorului Al. Ipsilanti (1774-1782; 1796-1797), în aceeași lucrare, a consemnat despre oraș următoarele: *„Piteștii, sediu de isprăvnicat, așezare prosperă cu târg"* și *„Pitești, un târgușor [...], cu opt biserici, o mănăstire, mai multe case boierești și locuințele ispravnicilor de district. Este situat pe malul de vest al râului Argeș, având o frumoasă poziție. Nu departe se află dealurile cu vii [...]. În aceste locuri ar fi trebuit să existe vechea Argidava [...]. Orașul ar fi putut avea o situație mult mai bună dacă n-ar fi suferit de pe urma războaielor ruso-turcești* (s.n.)"[32].

La 21 iulie 1782 raguzanul Stephan Ignaz Raicevich (1739-1792), agent comercial și diplomatic al Austriei în

Principate, precum și secretar al domnitorului Alexandru Ipsilanti, în drumul său de la Sibiu la București a relatat: *„Dimineața* (pornind de la Curtea de Argeș, n.n.) *ne-am pornit la drum împreună cu domnul guvernator* (ispravnicul jud. Argeș, n.n.) *și la amiază am ajuns la casa lui din **Pitești, târg mare, capitala «cercului» Argeș, așezat într-o poziție frumoasă pe râul Argeș*** (s.n.), *pe care îl trecem pe la ora 3. Aici începi să te bucuri de o priveliște plăcută, în dreapta se arată un șes imens, care merge până la Dunăre «și e» destul de cultivat. Pe stânga se văd dealuri frumoase acoperite de vii și de pomi fructiferi, ici și acolo câte o căsuță de țară"*[33].

Căpitanul austriac Karl Dominik Redange von Titelsberg (1739-1793), însărcinat de împăratul Austriei Iosif al II-lea (1780-1790), să facă o recunoaștere a brațului Chilia și să exploreze malul Mării Negre până la Akkerman (Cetatea Albă), în drumul de întoarcere spre Viena a trecut și prin Pitești, la 12 iulie 1783, lăsând următoarea descriere: ***„La 12, am trecut peste râul Târgului, este un râu repede și când se umflă, se trece pe o plută cioplită din copaci; la stânga, este așezat orășelul Pitești*** (s.n.)"[34].

În iulie 1786, actrița și autoarea de comedii Elisabeth Craven (1750-1828), călătorind de la București la Sibiu a trecut și prin Pitești[35].

La 2 septembrie același an, însărcinat de diplomația austriacă să culeagă *„știri cât mai exacte referitoare la provinciile europene al Imperiului Otoman"*, Wenzel von Brognard (? – 1788), a trecut, în timp ce-și îndeplinea misiunea și prin Pitești, prilej cu care a notat: ***„Drumul de la București până la Pitești este foarte deluros și extrem de mlăștinos, datorită numeroaselor pâraie și torente, care brăzdează întreaga Țară Românească. De la Pitești până la Curtea de Argeș, drumul este grozav de muntos*** (s.n.)[36].

Căpitanul francez Joseph-Gabriel Monnier (1745-1818), după ce a activat ca instructor militar în Imperiul Otoman, s-a întors în Franța, trecând la 15 septembrie 1786 și prin acest oraș, despre care a relatat: ***„Pitești, târg, unde am petrecut noaptea la Frangopol, grec catolic din Insula Naxos, ispravnic al unui district al Țării Românești. Aici este o stație de poștă*** (s.n.)"[37].

La 18 decembrie 1786, consulul Austriei în Principate Freyherr von Metzburg, în raportul înaintat cancelarului W. A. von Kaunitz a relatat despre drumul foarte prost dintre Pitești și Turnu: ***„Prima jumătate a drumului, de la Tunu-Roșu până la Pitești, trecea fără întrerupere peste culmile cele mai înalte și mai abrupte; în mai multe locuri nici nu-ți vine să crezi că se poate merge călare sau pe jos. Din cauza primejdiei amenințătoare, am fost silit să fac împreună cu oamenii mei drumul pe jos, iar copiii mei au trebuit să fie purtați în brațe, în timp ce arnăuții și sătenii duceau carele pe umeri*** (s.n.)"[38].

Prin periplul său prin țările Europei, englezul William Hunter (? – 1796) a străbătut și meleagurile argeșene, lăsând între altele și relatarea din 19 iunie 1792: ***„Drumul până aici*** (Pitești, n.n.), ***fără a datora prea mult intervenției omului, era totuși destul de bun și surugiii ne-au adus remarcabil de bine. Pământul este vălurit, și în unele locuri muntos, dar este foarte mănos și este bogat în păduri și pășuni bune. La Pitești, care este un oraș mic, frumos situat pe partea apuseană a râului Argeș, am făcut o vizită ispravnicului*** (paharnicul Iorgache, n.n.), ***care ne-a oferit după obiceiul țării, cafea și zaharicale, și când ne-am luat rămas bun, servitorul a mers după noi până la trăsură cu un caș și două pâini, pe care le-am primit fără nici o ceremonie*** (s.n.)". De la o dugheană din oraș, a cumpărat alimente pentru a avea pe drum, ca măsură de precauție[39].

La 1 mai 1794 a trecut prin Pitești în drum spre Constantinopol noul ambasador al Angliei la Poartă, Sir Robert Liston, însoțit între alții și de botanistul și medicul John Sibthorp (1758-1796), acesta notând: ***„am călătorit spre Pitești, peste un câmp acoperit cu pâlcuri de pădure deasă și fâșii de teren cultivat. Am fost primiți de autoritățile județului care ne-au tratat cu o cină rece aleasă. Printre felurile de mâncare am avut melci și o salată de calce*** (*Caltha palustris*), (s.n.)"[40]. La 2 mai, însoțitor al aceleiași noi ambasade engleze, teologul clasicist și editorul de texte antice James Dallaway (1763-1834), a lăsat o relatare extrem de interesantă despre Pitești, mărturisind că au fost ***„primiți cu politețe de doi dregători ai orașului, care ne pregătiseră o locuință și ne-au oferit o cină a la grecque. Am fost serviți pe rând cu multe feluri de mâncare, însă cu unul singur în același timp, și am fost extrem de înclinați să lăudăm bucătăria. Am dormit pe covoare întinse pe o platformă ridicată. La răsăritul soarelui, am fost treziți în modul în care grecii «ortodocșii?» moderni sunt chemați la rugăciune. Din moment ce turcii au aversiune față de clopote și nu le suportă în locurile stăpânite de ei*** (în realitate în Principate existau clopote și ele sunau – n.n.), ***soluția practică s-a găsit printr-o bucată de scândură agățată în clopotniță în care se lovește cu două ciocane, care produc un sunet puternic și variabil ce poate fi auzit de la o mare distanță. Unii dintre ei, mai experți, produc un fel de muzică, ce nu este deloc neplăcută*** (s.n.)"[41].

În vara aceluiași an pictorul italian de origine evreiască Luigi Mayer, a realizat – între altele – și cea dintâi stampă

păstrată a orașului Pitești, la inițiativa comanditarului său, ambasadorul englez la Poartă, Robert Ainslie (1776-1794). Publicată pentru prima dată la Londra în 1801, în lucrarea *Views in Turkey in Europe and Asia, comprising Romelia, Bulgaria, Walachia, Syria and Palestine,* Selected from the Collection of sir Robert Ainslie, Drawn by Luigi Mayer and engraved by William Watts..., unde figurează ca planșa cu nr. 4, stampa, din păcate de o fidelitate relativă, este expusă actualmente la Muzeul Județean Argeș. Textele pentru fiecare planșă „au fost luate din cei mai buni autori", la care s-au adăugat „observațiile făcute la fața locului de artist" despre localitatea pe care o avem în vedere consemnându-se: ***„Pitești este un oraș neînsemnat, <dar> plăcut așezat într-un ținut romantic și roditor, oferind <călătorului> o mare varietate de priveliști frumoase și felurite. Este plasat pe drumul <ce duce de la> Sibiu la București, la vreo 10 poște germane sau 120 de mile engleze spre nord-est de acest din urmă <oraș>*** (distanța este exagerată, fiind dublă față de cea reală, iar poziția orașului Pitești față de București este nord-vest, n.n.) ***și aproape în centrul principatului Țării Românești. Argeșul, care izvorăște din munții ce despart Transilvania, șerpuiește pe la poalele orașului și îi înfrumusețează mult poziția. Acest râu, după ce se unește cu Dâmbovița, se varsă în Dunăre cam în fața satului Turtucaia <pe malul celălalt>, în Bulgaria. Despre înfățișarea romantică a acestui loc o călătoare distinsă (margrava de Ansbach) făcea următoarea relatare*** (este vorba de pasajul redat de Lady Elisabeth Crave, în care vorbește despre pitorescul locurilor străbătute, cu observații critice privind starea rea a drumurilor, sărăcia țăranilor oprimați, găsindu-și scăparea prin fugă și sărăcirea țării de către Poarta otomană,

Hartă din 1686 a lui Giacomo Cantelli da Vignola, cu titlul *Descritione delli principati della Moldavia, Valachia*, unde urbea argeșeană este trecută astfel: *„Pitesck ats Pilesck, et Pitesi Coenobium*", (după idem, p. 95).

scoțând întreit suma datorată de 320 de pungi sau 32 de mii de lire sterline – n. P. Cernovodeanu). ***Gravura <alăturată> înfățișează marginea orașului, cu o biserică ortodoxă și o mănăstire, așezată în partea dreaptă pe o ridicătură, ale cărei povârnișuri sunt udate de <râul> Argeș*** (s. n.)"[42].

Englezul John B. S. Morritt of Rokeby (1772-1843), viitorul prieten intim al lui sir Walter Scott, însoțindu-l pe Robert Stockdale – magistrul său, într-o călătorie de studiu în Orient, a traversat Țara Românească, constatând numărul mare de prăvălii din Pitești, unde au poposit între 8-9 iulie 1794. El a remarcat faptul că ispravnicul orașului, care le-a eliberat o scrisoare de recomandare către domnul Țării Românești, Alexandru Moruzzi, *„vorbea franțuzește și era foarte politicos*"[43].

Teologul sas din Transilvania Friedrich Murhard (? – 1802) a consemnat în 1799, în notele sale de călătorie în Țara Românească: *„Bazarul de la Pitești este un târg permanent: este locul unde se adună toate mărfurile și se strâng toți vânzătorii și ucenicii negustorilor* (s.n.)" [44].

Informațiile călătorilor străini care au trecut prin Pitești întregesc cunoștințele cuprinse în documentele interne, îndeosebi cu privire la cadrul natural, situația economică, politică și socială a orașului, modul de viață al locuitorilor, mentalitățile lor și alte aspecte ale evului mediu românesc.

---

1 A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. VI, București, 1933, doc. 251, p. 274-275.
2 *Ibidem*, doc. 254, p. 288.9
3 Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, supl. II, 2 (1601-1643), București, 1895, doc. XLI, p. 70-71.
4 *Ibidem*, doc. XLII, p. 72.
5 *Călători străini despre țările române* (în continuare se va cita *Călători străini*), București, 1972, vol. IV, p. 543.
6 *Ibidem*, *Observații critice*, p. 526-536.
7 Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călători străini*, vol. II, p. 56, considera că ar putea fi vorba despre mănăstirea cu hramul *Intrarea în Biserică*, ridicată între 1571-1573 de marele vornic Ivașco Golescu, situată în fostul sat Vieroși (în prezent cartierul Făgetu din orașul Mioveni). Despre aceasta vezi Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România*, I, Țara Românească, vol. 2, M-Z, pp. 708-710. Distanța între acest locaș și Pitești fiind de cca. 16 km, considerăm că Bak iæ se referă la un altul, situat în oraș sau în imediata apropiere a acestuia, azi necunoscut.
8 *Călători străini*, vol. V, partea I, București, 1973, p. 208-209.
9 Idem, vol. VI, București, 1976, p. 163-164.
10 Alf Lombard, *Les Terres Roumaines vues par un voyager suédois en 1657*, în „Revue des Etudes Sud-Est Européens", tom. XII, 1974, nr. 4, p. 559.
11 *Călători străini*, vol. VI, p. 180.
12 *Ibidem*, p. 261.
13 *Ibidem*, p. 272.
14 *Ibidem*, p. 275-276.
15 *Călători străini*, vol. VII, București, 1980, p. 477.
16 *Cronicari munteni*, vol. II, ed. îngrijită de M. Gregorian, studiu introductiv de Eugen Stănescu, vol. II, București, 1961, p. 23.
17 *Călători străini,* vol. VIII, București, 1983, p. 364.
18 N. Iorga, *România cum era până la 1918,* vol. I, *România „Munteană*", ilustrații de Liliana Iorga, București, 1939, p. 140.
19 *Cronicari munteni*, vol. II, p. 114.
20 Veniamin Ciobanu, *Carol al XII-lea și românii,* cu o versiune franceză de Radu Cretzianu, Iași, 1999, p. 124-128.
21 N. Iorga, *Acte și fragmente privitoare la istoria românilor*, vol. I, București, 1895, p. 100.
22 *Ibidem*, p. 100-101.
23 *Ibidem*, p. 127 și n. 445.
24 *Hurmuzaki*, XIV, p. 642.
25 *Anonimul Brâncovenesc,* în Cronicari munteni, II, p. 348.
26 *Ibidem.*
27 *Călători străini*, vol. VIII, p. 253.
28 C. Giurescu, *Material,* p. 271, 291-292.
29 M. Caracas, P. Cernovodeanu, N. Stoicescu, *Jurnalul călătoriilor canonice ale mitropolitului Ungrovlahiei Neofit I Cretanul* în BOR, XCVIII, 1-2/1980, pp. 270-271. Vezi (cu relatarea incompletă) și *Călători străini,* IX, București, 1997, p. 173.
30 Dumitru V. Georgescu, George Georgescu, *Județul Argeș la 1778, după memoriile generalului von Bauer,* în „Argesis", Studii și Comunicări, seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 1995, p. 73-78.
31 *Călători străini*, vol. X, București, 2000, partea I, p. 344-345.
32 *Ibidem,* p. 279.
33 *Călători străini*, vol. X, partea I, p. 509.
34 *Ibidem*, p. 640.
35 *Ibidem*, p. 724-725; *ibidem*, partea a II-a, București, 2001, p. 1229.
36 *Călători străini*, vol. X, partea I, p. 759.
37 *Călători străini*, vol. X, partea I, p. 787.
38 *Ibidem,* p. 856.
39 *Călători străini,* X, partea a II-a, p. 1106.
40 *Ibidem,* p. 1206-1207.
41 *Ibidem*, p. 1214-1215.
42 *Ibidem*, p. 1229.
43 C. I. Karadja, *Un călător prin Muntenia. John B. S. Moritt of Rokeby (1794),* în Revista Istorică, VIII, 10-12/1922, p. 180-184.
44 *Călători străini,* X, partea a II-a, p. 1338.

CASTRUL ROMAN DE LA ALBOTA – UN MONUMENT IGNORAT ÎN MARGINEA PITEȘTILOR

■ muzeograf Dragoș MĂNDESCU

„La nici trei stații de autobuz distanță de Pitești", așa cum afirma, cu o ușoară urmă de invidie în glas, un coleg romanist din altă zonă a țării, se află unul dintre cele mai importante monumente ale antichității romane din județul nostru. Ignorat pe nedrept, ba chiar, uneori, atentându-se cu bună știință la integritatea sa, castrul roman așa-numit „de la Albota"[1] (deși de localitatea Albota îl desparte o distanță mult mai mare decât de marginea sud-vestică a Piteștilor) zace „sigilat", acoperit și de uitare și de tonele de pământ răscolite doar de lamele utilajelor agricole, aceste feroce ucigașe de vestigii irecuperabile.

De fiecare dată când străbatem în viteza automobilului șoseaua Pitești–Craiova, trecem impasibili la numai câțiva zeci de metri de el, fără ca nici măcar o tăbliță de atenționare sau o săgeată indicatoare să existe în marginea drumului... Jenant pentru o țară care deja se vede cu pretenții europene, iar cea mai mare ironie este aceea că ignorăm tocmai acele monumente care sunt simbolul Imperiului Roman, nimeni altul decât inițiatorul de-acum două milenii al acestui atât de intens mediatizat „Commonwealth" european.

Să revenim, însă. Datele concrete ale problemei ar suna în modul următor: pe teritoriul comunei Albota, la numai câțiva kilometri distanță de reședința județului (o distanță care poate fi făcută chiar și la pas fără mare osteneală), în marginea șoselei Pitești-Craiova (pe partea dreaptă în sensul de mers spre Cetatea Băniei), se află un petic de teren unde în al treilea secol al erei noastre se înălța o tabără militară fortificată, parte integrantă din sistemul de fortificații de pe granița estică a Daciei, îndeobște numit cu un termen convențional modern Limes Transalutanus. Soldații auxiliari din armata imperială ce staționau aici aveau, cu siguranță, sarcina concretă de a închide eventualilor atacatori (ce veneau dinspre Câmpia Munteană) calea de acces spre interiorul provinciei, dacă aceștia s-ar fi încumetat să urmeze cursul râului Argeș. Evident, este un monument arheologic de maximă importanță.

Amplasarea în teren a castrului de la Albota

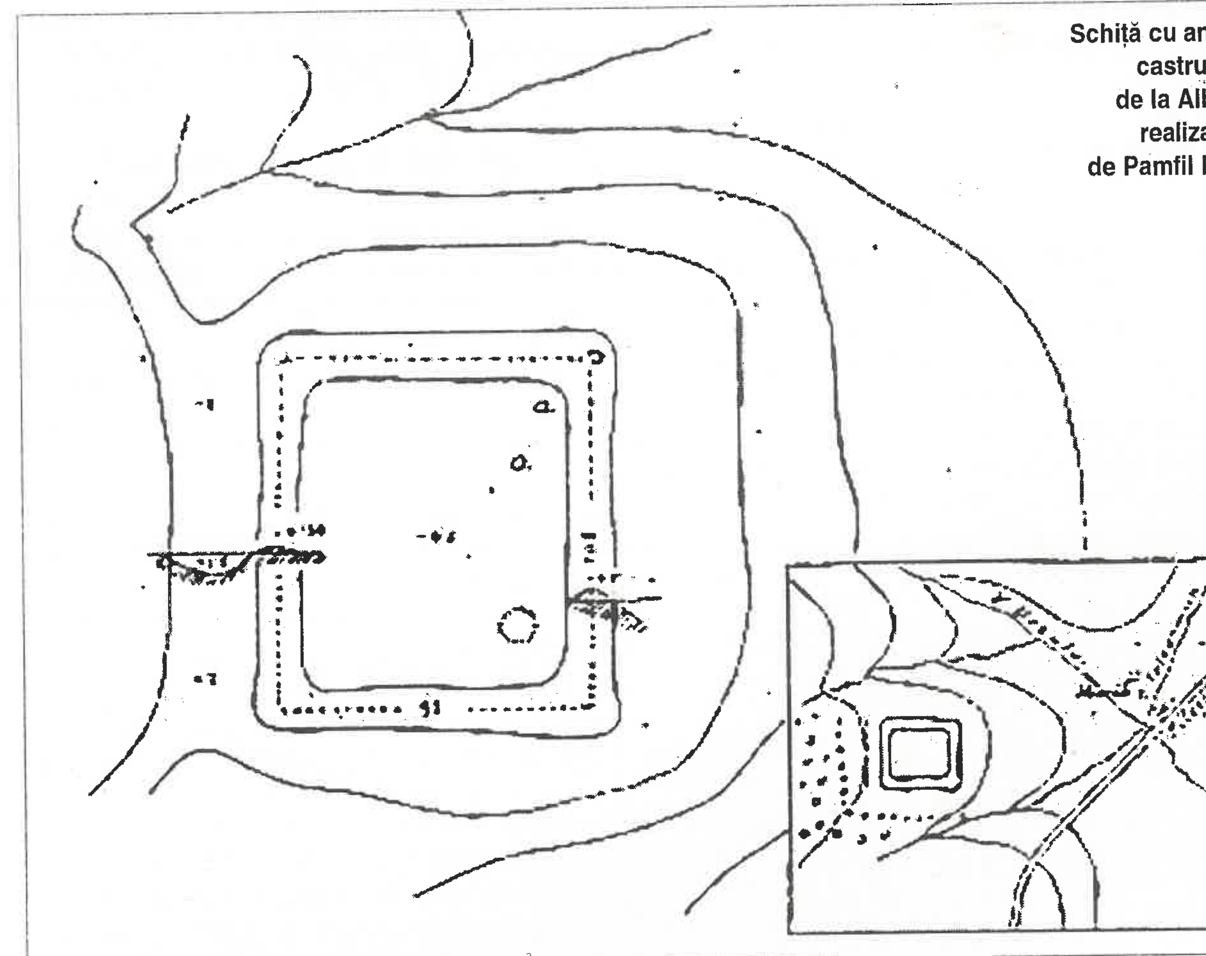
Alături de castrul de la Purcăreni (următorul dinspre nord în sistemul Limesului Transalutan), cel de la Albota figurează pe lista castrelor argeșene în care nu au avut loc săpături arheologice, deși începuturile studierii sistematice a limesului se plasează cu mai bine de un secol în urmă. Dacă în cazul castrului de la Purcăreni absența săpăturilor arheologice a fost dată de situația obiectivă din teren, castrul fiind, încă de la sfârșitul sec. al XIX-lea, în cea mai mare parte distrus de apele Râului Doamnei și de podul construit peste acest râu, pe șoseaua ce leagă Piteștii de Câmpulung, principalul impediment invocat în obstrucționarea cercetării arheologice a castrului de la Albota a fost foarte probabila (mai bine zis bănuita) suprapunere a vestigiilor antice de construcțiile contemporane ale Stațiunii de Cercetare-Dezvoltare Agricolă.

Am mai arătat și cu alte ocazii că lucrurile nu stau deloc așa, ci, în realitate, castrul de la Albota „...se află plasat, probabil integru și nevătămat de intervențiile moderne, pe terasa din imediata vecinătate nordică a respectivei stațiuni. Planurile lui Polonic îl plasează cu certitudine pe acea terasă și nu pe terasa pe care astăzi se înalță stațiunea agricolă, lucru confirmat și de observațiile noastre pe teren. Locul este unul dominant, cu excelentă vizibilitate către est și sud-est. Vestigiile unui șanț sunt încă vizibile..."[2].

Așadar: avem sub picioarele noastre un monument fascinant. Ce facem cu el? Stă în puterea noastră să-l reabilităm, să-l restituim științei dar și publicului larg și – de ce nu? – să încercăm să-i fructificăm la maximum extrem de promițătorul potențial turistic în favoarea urbei noastre, modernă, cochetă și strălucitoare ca puține altele în România, însă văduvită de repere arheologice de o sorginte atât de veche și de nobilă, singurele în măsură să acorde, fără parcimonie, adevărata prestanța și prestigiul deplin.

1 D. Tudor, *Oltenia romană*, ediția a 4-a, București, 1978, p. 258, fig. 76/3; C. Vlădescu, *Armata romană în Dacia Inferior*, București, 1993, p. 122.

2 D. Măndescu, *Prin cenușa imperiului – Sectorul argeșean al Limesului Transalutan la începutul mileniului III*, în „Restituiri", anul 4, 2006, nr. 12, p. 10.

Schiță cu ansamblul castrului de la Albota, realizată de Pamfil Polonic

TOPONIME DE ORIGINE CUMANĂ ÎN JUDEȚUL ARGEȘ. COTMEANA[1]

■ asist. univ. drd Augustus BĂRBULESCU

„Sfințise soarele din dosul piscurilor Cozii, când el poposii în pacinica vâlcea unde stă pitită mânăstirea, ca un cuib între munți"[2].

Astăzi Cotmeana s-a schimbat, au schimbat-o clipele ce au trecut cu fiecare veac, dar soarele sfințește tot în dosul piscurilor Coziei – cum l-a văzut Odobescu cu mai bine de un secol în urmă – au rămas pădurile, chiar dacă mult rărite de furia oamenilor, s-au schimbat oamenii răriți și ei de furia vremurilor.

Cotmeana adună prin timp o istorie, care nu este altceva decât istoria noastră ca popor, adică o *sinteză* balcanică ieșită dintr-o lume aflată în plină efervescență în primele veacuri ale celui de-al doilea mileniu creștin. Romanitatea orientală nord-dunăreană, va primii aportul de necontestat al populațiilor slave, dar și al ultimelor valuri turanice, ce vor grăbii procesul de centralizare statală în acest spațiu. Lumea românească nu va mai cunoaște o asemenea efervescență și schimbare decât în secolele XVIII-XIX.

Toponimul este dovada începuturilor evului mediu românesc și al sintezei culturale care dă naștere în fond principalelor instituții de conducere a țării. Un spațiu românesc prin excelență, aflat în zona piemontană a Munteniei, aici i-a naștere Cotmeana, prin conviețuirea *româno-cumană*, dovedită și de toponimia locală, o așezare care intră în istorie datorită locașului de cult de aici – mânăstirea. O biserică ctitorită probabil de Vladislav Vlaicu și Radu I, cu o arhitectură unică în Țara Românească amintind de stilul bizantin și de cel bulgăresc arhaic, dar care prin prefacerile aduse de Mircea constituie punctul de plecare al viitoarei școli românești de arhitectură.

Cea mai veche biserică de mânăstire din România, vorbește acum de un trecut pe care mulți l-au considerat pierdut, dezvăluie o lume românească, născută prin aportul de netăgăduit al lumii balcanice și orice s-ar spune despre această lume de la Porțile Orientului, ea rămâne un centru de cultură și civilizație căruia Occidentul catolic îi este dator.

Cotmeana își trage obârșia dintr-o lume ursită să trăiască la *Porțile Orientului*, în permanentă schimbare și căutare. Înainte de a trece la analiza propriu-zisă, este necesar să facem o trecere în revistă a evenimentelor ce se petreceau la sfârșitul secolului al XI-lea – începutul secolului al XII-lea în Țara Românească.

Izvoarele scrise și arheologice atestă pentru această perioadă ultima mare invazie turanică în zonă, invazie care va aduce cu sine și pe cumani. Popor din aceiași familie turcică cu pecenegii și uzii[3], se va așeza pentru început în zona Câmpiei Române pentru ca apoi să se extindă în regiunile premontane, în apropierea cursurilor de apă[4], așa cum arată descoperirile arheologice din ultima perioadă. Ceea ce este mai important este faptul că populațiile invadatoare nu se vor sedentariza doar, ci vor fi și asimilate de populația alogenă. Probabil tocmai aceste populații nomade au grăbit procesul de centralizare statală și de feudalizare a populației române. Ceea ce este cel puțin la fel de important pentru noi, este faptul că aceste populații nomade prin sedentarizare vor lăsa ca urmă a trecerii lor o serie impresionantă de toponime locale și de onomastice, păstrate până la noi, precum: Vaslui, Covurlui, Teleorman, Comanul, Oituz, Tălmaciu sau onomastice ca Toxabă, Talabă, Basarabă, Borcea[5] și exemplele pot continua inclusiv cu denumirea de Argeș[6].

O toponimie pur cumană?

În ceea ce privește obiectul prezentului studiu, ar trebui să remarcăm că acestui toponim – Cotmeana – cercetătorii au evitat să-i atribui o explicație oricât de sintetică ar fi fost ea. Printre puținele informații găsite este cea din Planul General de Urbanism al Comunei Cotmeana, unde se spune că este un toponim de origine incertă, posibil ecou al contactului localnicilor cu populația cumană[7].

În opinia noastră, susținută de documente, cuvântul Cotmeana este de origine cumană; analizând hrisoavele vom putea observa că oamenii au modificat, cu timpul, pronunția și au ajustat-o în funcție de limbajul comun și de posibilele influențe lingvistice.

Astfel la sfârșitul secolului al XIX-lea în documente, consoana t apare în locul consoanei d, inițiale – *Codmeana,* această apreciere o regăsim și în „Toponimia românească" a lui Iorgu Iordan[8], dar nici aici nu se oferă o altă explicație lingvistică. Întorcându-ne cu 500 de ani în urmă, la documentul din 20 mai 1388 și la cele din 1402-1408, 1417-1418, 1421[9], toponimul apare în chirilică astfel: *Kodmeanî* (într-o copiere ad literam din slavonă),

vom observa că prin reducere grupurile consonatice *dm* sau *tm* se transformă în *m*[10], rezultă cuvântul *Komeanî.* Vocala *o* este așa cum s-a spus reflexul bizantin al denumirii poporului cuman[11] numiți de bizantini *komanoi.* În fine diftongul *ea*, din chirilică, este instabil și se poate transforma foarte ușor în *e*[12]. Vocala *î (?)* din final se păstrează doar grafic[13], în general neputându-se pronunța (fig. 13, 14, 15).

Къ сим благоизволи господствꙋ ми бити ѡбители Кодмѣнскаа въ покоиш-вии съ всѣми приписании, кыие писанномꙋ монастирꙋ и ѿ тꙋдꙋ ѡбладовати сѧ. Ѡжителствеже сии ѡбители, ıако да бꙋдет по ꙋставꙋ попа Гаврїила и бише ѡн ꙋстроит и поставит, никогоже да не смѣет сїа приложити инако до мала. И еще и по смрти попа Гаврїила, да не имат никто власти поставити игꙋмена, ни аз Мирча воевод, ни ни господарь, егоже Богь благоволит по мнѣ бити, ни митрополит, ни ни кто лїко, точїю егоже братїи ѿ своеа срѣди благоволѧт по ꙋставꙋ предадномꙋ ѿ попа Гаврїила.

Fragment din documentul emis la 20 mai 1388.

ство ми, своим благым произволенїем, чистым и свѣтлым срьдцем и дарова и нищетных сын вьсечестныи и благоѡбразныи и прѣпочитенныи, над въсѣми чести и дарѡв, настоащїи хрисовꙋл господства ми прѣпочтанным и великым монастирем родителѣ господства ми и господство ми, ѿ Возѣ и ѿ Ко[д]мѣна, иженѣже прѣдават господство ми ѿ самого вѣщи господство ми и ѿ самаго ѡраша господства ми и паче трꙋда ради молебника родителѣ господства ми

Fragment din hrisovul de domnie emis în 1417-1418 de la Mihail Vv.

† Азь иже въ Христа Бога благовѣрним и благочьстивым и Христолюбивым и самодрьжавным, Іѡань Михаиль воевода и господинь въсеи земли Оугровлахїиской. Дават господство ми сїе ѡрїзмо монастирем ѡбоим, еже сѫ създанни ѿ дѣда господства ми и ѿ родителѣ господства ми, ѿ Козїѫ, свѣтыѫ и живоначалныѫ троицѫ и свѣтого благовѣщенїа ѿ Кодмѣнѫ. что снеже по прѣставленїи родителѣ господства ми оутврьдих и понових сїе ѡрїзмо господства ми, ıако варе како ест записал и оутврьдила родитела господства ми, такождере и господство ми понавѣт и оутврьждават, ıако варе хто въсхощет ѿ своего произволенїа, или слоуга господства ми. или волярин, или кнѧз, да си прѣдаст дꙋшѫ въ монастырех господства ми, въ Кодмѣнѫ и въ Козїѫ, или село въсхощет да приложит или ѡчинѫ или добыток и еще и ѿ прочїих чловѣкь ѿ долнѫ рѫкѫ. рекше сирак, хто щет да си даст за дꙋшѫ или виноград или нивие или воденицѫ или кѫщїе или добыток или кѫди что, ѿ мала до голѣма, вьсе да ест Божїе и монастирско, въ Козїѫ и въ Кодмѣнѫ. И нихто да не смѣет поискати ѿ сьрѡдник тогози чловѣка еже ест приложил къ монастирех господства ми, ни сынь мꙋ, ни брат мꙋ, ни анепсеи мꙋ, ниже хто да не смѣет ни слово рещи ѡ том, нѫ да стоит оутврьждено и непоколѣбимо до живота господства ми и до живота прьвородныих синове господства ми Радꙋла и Михаила. И хтоли сѧ щет покоусит да щет да ѿтьмнет ѿ монастирѣ, таковыи имат прїати велико зло и ѡргїѫ ѿ господства ми, ıакоже прѣслоушник и невѣрник сїемꙋ хрисовꙋлꙋ господства ми

Hrisovul de domnie din 1418, iunie 22, al lui Mihail Vv.

În cele din urmă obținem cuvântul *Komen* sau *Kuman*, prin înlăturarea vocalei *e* și înlocuirea cu vocala *a*. Așa cum reiese din demonstrația de mai sus putem vorbi de cuvântul *cuman*, care în decursul timpului a suferit numeroase transformări atât pe linie cronicărească, cât și pe linie populară. Rămânem la părerea că numele așezării pornește la origine de la numele poporului cuman preluat prin tradiția bizantină și ajustat pe tradiție cărturărească chirilică și pe tradiție populară locală. O posibilă dovadă, în sprijinul afirmațiilor de mai sus, este numele Comănescu pe care îl regăsim la câteva familii din Cotmeana, în plus câțiva din descendenții acestora (în special fetele) prezintă clare trăsături mongoloide Probabil un studiu ADN sau anatomico-rasial ar putea lămuri această ipoteză*.

Din „Istoria Țării Rumânești", scrisă de stolnicul Constantin Cantacuzino preia Alexandru Odobescu în „Opere", vol II, denumirea de „Ospățul cel de seară"[14], dat Cotmenii. O astfel de traducere a cuvântului nu poate fi acceptată, de aceea considerăm că este vorba doar de tradiția orală privitoare la popasurile călugărilor de la Cozia la Cotmeana în drumul lor posibil spre mitropolie sau spre scaunul domnesc. Nu vom exclude nici ipoteza slavă, dar care nu are prea mult suport științific, poate doar influențele sud-dunărene din arhitectură.

Mai bine de câteva secole, mânăstirea Cotmeana a fost metohul mânăstirii Cozia. Am vorbit în prima parte a acestui studiu de prezența cumană în zonă, de posibila origine a toponimului Cotmeana, enumerând o serie de denumiri care se pretează acestei interpretări. În acest sens nu trebuie excluse nici ipotezele referitoare la Cozia, care se încadrează acelorași considerații privind originea. Aceste explicații aparțin lui Iorgu Iordan în „Toponimia românească", în turcă *koz* înseamnă *nucă*, dar nu poate fi un cuvânt de origine turcă prezent în toponimia locală la sfârșitul secolului al XIV-lea, ci unul peceneg sau cuman[15]. În limba slavă cuvântul *coza* înseamnă *capră*, iar Emil Petrovici consideră ca sigură afirmația: „Je ne saurais supposer

que pour l'oronyme Cozia qu'il eut ete cree incontestablement par des Slaves"[16], dar Cozia apare și sub numele de *Nucet – câmpul de nuci*, în aceste condiții toponimul nu poate fi decât cuman. În fond *coza* se traduce și prin *foc*[17], iar prin secolul XII-XIII, este amintit în izvoare un conducător cuman cu numele de *Cotza*[18].

Cotmeana nu este altceva decât o dovadă a sintezei culturale sud și nord dunărene, dar și est și nord pontice.

Ar fi mai explicabilă denumirea de Cotmeana, adică Cuman, (Cumania, denumire dată întregii zone, inclusiv în documentul din 1241, emis de cancelaria regelui Bela al IV-lea al Ungariei)[19] și cu deosebită atenție locului unde astăzi se află așezarea și biserica, mai ales dacă ținem cont că întregul areal al Platformei Cotmeana este împânzit de toponime de origine cumană, cum ar fi Ciupag, Talabă, Caracal lângă Pitești, onomastice ca Basarab, Coman și Cozia.

O analiză nouă a toponimiei locale românești se impune, cu atât mai mult cu cât ultimele încercări serioase datează din anii 1970 și păcătuiesc excesiv prin interpretările subiective, în general tributare ideilor influenței slave.

Încercarea din prezentul studiu nu face decât să ridice semne de întrebare asupra acestor aspecte legate de toponimie și onomastică, considerând că cele două domenii pot aduce contribuții importante în istoria evului mediu românesc.

1 Prezentul studiu face parte dintr-o lucrare mai amplă publicată, în parte în anul 2004, și asupra căreia vom revenii, într-o ediție adăugită și revizuită, în viitorul apropiat.

2 Alexandru Odobescu, *Doamna Chiajna*, București, 1980, p. 42.

3 *** *Istoria Medie a României, secolele X-XVI*, București, 1966, p. 52; *** *Istoria Românilor*, vol. III, București, 2001, p. 261.

4 *Istoria Românilor, op. cit.*, p. 266-267.

5 *** *Istoria Medie a României, op. cit.*, p. 53.

6 N. Drăganu, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomasticii*, București, 1933, p. 530 și urm. Autorul încearcă să demonstreze că toponimul Argeș este de origine pecenego-cumană.

7 Elena Ionescu, Emilia Ernst, *Planul General de Urbanism al Comunei Cotmeana*, p. 4: „Cotmeana – toponim de proveniență incertă. Nu este exclus ca toponimul să fie ecoul contactului populației locale cu poporul cuman. Atestarea sa documentară sub forma Cotmeana relevă faptul că în structura cuvântului, consoana d a devenit t, vocala o din silaba inițială este reflexul aspectului bizantin pe care-l avea numele poporului cuman".

8 Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 339. „Cotmeana, Cotmenița < Codmeana (așa apare acest nume în documentele din veacurile trecute). Pentru d devenit t înaintea lui m (și, poate sub influenta disimilatorică a acestuia), cf. admirabil, pronunțat de mulți români atmirabili)".

9 *D. R. H.*, vol. I, București, 1965, p. 26, 60, 83, 99.

10 Pandele Olteanu, *Slava veche și slavona românească*, București, 1975, p. 47-48.

11 *Istoria Românilor, op. cit.*, p. 261: „populație turcică, cu numele provenind – după unele opinii – de la cum, care în limba turcă veche înseamnă stepă, câmpie, nisip,..........bizantinii îi numesc Komanoi....."; *Istoria Medie a României, op. cit.*, p. 52.

12 Pandele Olteanu, *op. cit.*, p. 267-268.

13 *Ibidem*, p. 265.

* Precizăm că această ipoteză nu este susținută decât de părerea autorului, în urma constatărilor personale. În plus se poate admite că o parte a comunității de la Cotmeana provine din vechii robi de pe pământurile mânăstirii, aduși în zonă pe la 1400, împroprietăriți de aceasta s-au așezat în decursul timpului aici.

14 A. C. M. I., *op. cit.*, p. 130, nota 3: „De la Cozia se vede că plecau foarte adesea părinții călugări, pentru interese sau desfătare frățească pe poteci îndeobște cunoscute numai lor și ajungeau în Cotmeana la – ospățul cel de seară. (*Vieața și traiul sfinției sale părintelui nostru Nifonu patriarhul Tarigradului*, tip. de C. Erbiceanu, București, 1888, p. 69.); *Cronicari Munteni*, București 1988, *Istoria Țării Rumânești de Stolnicul Constantin Cantacuzino*, p. 73: „Iar Mircea, feciorul Mihnii-vodă, deacă înțelese așa, merse pre supt cumpăt la mânăstirea Cotmenii, care să chiamă Ospățul cel de seară (adecă metohul Coziei)......".

15 *Ibidem*, p. 84.

16 Emil Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, București, 1970, p. 280.

17 Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 507.

18 *** *Istoria Românilor, op. cit.*, p. 391. „...Conducătorul cumanilor cu numele de Cotza, a dat ordin trupelor sale să se retragă din luptă".

* Admitem și ipoteza conform căreia în zonă s-ar fi putut așeza și grupul de origine slavă.

19 D. R. H. Vol. I, p. 29.

Apărarea credinței - apărarea ființei naționale

IMAGINEA LUI CONSTANTIN BRÂNCOVEANU ÎN CONȘTIINȚA FOLCLORICĂ ARGEȘEANĂ

■ prof. Gherghina MIHĂESCU, prof. Marius MIHĂESCU

Balada domnului martir

Domnind un sfert de veac într-o țară aflată la porțile creștinătății, păstorind un popor pentru care turcii însemnau, în primul rând, *păgâni*, iar apărarea credinței se identifica cu apărarea ființei neamului, sfârșind ca un martir înotând în sângele copiilor săi, Constantin Brâncoveanu nu avea cum să nu constituie un subiect de epopee pentru un neam atât de mult înclinat spre balade și legende ca neamul românesc.

Oricât de grele au fost birurile, Constantin Brâncoveanu a fost iubit de popor, căci i-a adus liniște un sfert de veac, într-o lume frământată de ambiții și de amenințări străine.

Imaginea lui Brâncoveanu este surprinsă de creația populară românească în două ipostaze, ce fixează două momente care-i circumscriu domnia: începutul acesteia, marcat de cunoscuta confruntare cu aga Bălăceanu, și cumplitul sfârșit de la Istanbul, care-i dă voievodului aureolă de martir intrat în legendă.

Motivele folclorice privind imaginea lui Brâncoveanu au o arie de circulație pe întregul cuprins românesc, din Bucovina Moldovei până în Mehedinții Olteniei, ca și în Transilvania de nord, vădind încă odată conștiința folclorică unitară a poporului român.

Ca specii literare, producțiile folclorice inspirate de imaginea lui Brâncoveanu se înscriu pe o gamă variată, de la cântecul bătrânesc la cronică rimată și legendă, de la colind la teatru popular, ceea ce demonstrează, de asemenea, persistența subiectului ca motiv de inspirație.

Numeroase antologii[1], diferite reviste ale vremii[2], precum și numeroase înregistrări pe bandă de magnetofon sau material informativ fără document sonor din arhiva Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice ilustrează preocupările diferiților folcloriști de a pune în lumină aceste creații populare, interesant tezaur artistic despre personalitatea voievodului Constantin Brâncoveanu.

Variații multiple. Un singur adevăr

Balada *Aga Bălăceanu* are ca arie de circulație județele Teleorman (amintim că la Balaci, în județul Teleorman, aga Bălăceanu a durat impunătoare curți boierești și a ctitorit o biserică, fiind locul de obârșie al Bălăcenilor), Olt, Dolj și Argeș. Pătrunderea motivului folcloric în partea de sud a județului Argeș, în comuna Hârsești, se datorează și apartenenței acesteia la o zonă de interferență, în care întâlnim elemente folclorice aparținând sudului regiunii prin care se face joncțiunea cu zona dunăreană, precum și elemente ce aparțin părții de nord a regiunii în care pătrund unele elemente specific ardelenești[3].

Varianta din Hârsești a baladei, pe care o supunem atenției, nu se deosebește prea mult de celelalte versiuni: Răzvrătitul *„Aga Bălăceanu/Care-a părăsit divanul"* sprijinit de oastea *„verde nemțească"*, se luptă cu *„Constantin Brâncoveanu"/Care* stăpânea *divanul"*, având de partea sa o oaste *„roșie turcească"*. Intriga războirii lor este de natură politică:

„Dar pentru ce se bătea?
Pe București a-l muta!

Foaie verde foi de fagi
Să-l aducă la Novaci"[4].

Cum oastea lui Brâncoveanu este aproape învinsă, el făgăduieşte domnia celui care-l va răpune pe Bălăceanu. Se oferă căpitanul Costin[5], finul lui Bălăceanu, care *„şi-a tăiat naşia"*[6] şi, cu înşelăciune, îl atrage pe Bălăceanu în cursă, îi taie capul şi i-l duce lui Brâncoveanu la Bucureşti. Dar, potrivit înţelegerii:

„Lui Brâncoveanu-i cerea
Domnia şi moşia
Că şi-a tăiat naşia".

Brâncoveanu, de teamă că ar putea să-i facă şi lui la fel, în loc de răsplată, a poruncit călăului să-l ucidă pe Costin.

Dincolo de fabulaţia fantezistă a faptelor, variantele baladei *Aga Bălăceanu*, printre care şi versiunea argeşeană de la Hârseşti, suprinde conjunctura politică reală dintre voievod şi principalul său adversar politic, sprijinit, după cum se ştie, de oştile imperiale. Chiar şi din intrigă transpare cauza litigiului dintre cei doi: scaunul ţării, fixarea lui la Bucureşti sau Novaci (sic!), de fapt, fixarea domniei lui Brâncoveanu sau a lui Bălăceanu. Introducerea motivului, exclusiv folcloric, al căpitanului Costin care-şi trădează naşul, proiectează subiectul într-un cadru etnografic, amplificând elementul senzaţional şi literar şi extrăgându-şi seva din modul arhaic de structurare a satelor devălmaşe, unde se manifestă pe lângă rudenia de sânge, o rudenie spirituală prin năşie[7]. „Tăierea năşiei", în concepţia omului din popor, constituia un mare păcat, dovadă şi pedepsirea lui Costin de către Brâncoveanu, soluţie adoptată ca deznodământ de toate variantele baladei[8]. Nu este exclus ca, din perspectiva gestaţiei literare şi a contaminării variantelor baladeşti privitoare la Brâncoveanu, acest deznodământ al primei balade să constituie, contrapunctic, un prolog al celei de-a doua, mult mai răspândită, referitoare la cumplitul sfârşit al voievodului şi al copiilor săi.

Balada *Constantin Brâncoveanu*, cu aria de circulaţie aproape pe întreg cuprinsul ţării, dată fiind, mai ales, introducerea ei în cunoscuta culegere de poezii populare a lui Alecsandri din secolul al XIX-lea, aduce în prim-plan imaginea voievodului, într-un cadru grav, ca într-o tragedie antică, subliniind în durere şi măreţie destinul nefericit al unui prinţ de la Dunărea de Jos, care o viaţă întreagă fusese fericit şi bogat.

Deşi în materialul folcloric investigat nu apre localizată în mod strict în Argeş, dar apare menţionată în reviste apărute în diferite oraşe din ţară, în Muntenia, Oltenia, Moldova sau Transilvania, ba chiar într-o revistă ce apărea la Viena şi Pesta[9], bucurându-se de o mare răspândire prin autoritatea bardului de la Mirceşti, care a pus-o în circulaţie încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, fiind apoi perpetuată în manualele şcolare în forma fixată de poet, balada *Constantin Brâncoveanu*, cel puţin în versiunea cunoscută în toată ţara, a atins şi conştiinţa folclorică argeşeană.

Varianta Alecsandri a baladei se bucură de o compoziţie echilibrată şi unitară, de concizie şi expresivitate, de o înlănţuire logică a episoadelor, de forţa dramatică a dialogurilor, de precizia mesajului pe care poporul îl transmite posterităţii prin opera sa.

Poetul anonim surprinde lapidar, dar sigur, portretul domnitorului:

„Brâncovanul Constantin,
Boier vechi şi domn creştin".

Caracterul politic al intrigii este atenuat, cum era de aşteptat, într-o producţie folclorică, în favoarea eticului:

„De averi ce tot strângea
Sultanul se îngrijea
Şi de moarte-l hotăra".

Urmează episodul bine cunoscut al ridicării voievodului cu „coconii" săi şi întemniţarea lor:

„La Stanbul în turnul mare
Ce se-nalţă lângă mare,

Unde zac feţe domneşti
Şi soli mari împărăteşti".

Rechizitoriul pe care i-l face sultanul asimilează corect învinuiri atestate documentar: încercarea de independenţă prin alianţe ce se opuneau puterii otomane, emiterea de monede de aur etc. Punerea în scenă a cumplitei acţiuni de pedepsire a lui Brâncoveanu capătă, în producţia folclorică, semnificaţia confruntării între datina creştină, adică europeană – şi prin aceasta, balada românească se înscrie în universalitate –, şi legea turcească:

„De ţi-e milă de copii
Şi de vrei ca să mai fii,
La legea creştinească
Şi te dă-n legea turcească.
– Facă Dumnezeu ce-a vrea!
Iar pe toţi de ne-aţi tăia,
Nu mă las de legea mea!"

Apoi balada prelucrează poetic momentele uciderii copiilor. Numărul celor patru fii se converteşte în mai rotundul număr trei, specific fabulaţiei populare, iar numele lor sunt înlocuite cu succinte portrete tratate în stil popular: *„cel mare şi frumos", „cel ginagş mijlociu/Cu păr neted şi gălbiu"* şi *„blândul copilaş/Dragul tatii fecioraş".* Balada reţine din realitatea istorică până şi momentul când nefericitul părinte îşi îmbărbătează pe fiul cel mic, care, cuprins de frică, are o clipă de slăbiciune morală[10]. Intervenţia sa este de o măreţie tragică:

„Taci, drăguţă, nu mai plânge,
Că-n piept inima-mi se frânge,
Taci şi mori în legea ta,
Că tu ceru-i căpăta!"

Blestemul tatălui înaintea decapitării, creaţie a poetului anonim, anunţă întreaga ură a poporului îndreptată împotriva tiraniei otomane:

„Alelei! Tâlhari păgâni!
Alei! Voi feciori de câini!...
Dare-ar Domnul Dumnezeu
Să fie pe gândul meu:
Să vă ştergeţi pe pământ
Cum se şterg norii de vânt,
Să n-aveţi loc de-ngropat,
Nici copii de sărutat".

Finalul baladei este simbolic. Tăria morală a eroului este însăşi tăria morală a creştinătăţii în faţa păgânismului turcesc, garanţia păstrării fiinţei de neam:

„Câini turbaţi, turci, liftă rea!,
De-ţi mânca şi carnea mea,
Să ştiţi c-au murit creştin,
Brâncovanul Constantin".

Variantele olteneşti[11] ale baladei cuprind câteva motive epice diferite de varianta impusă de culegerea lui Alecsandri. Este posibil, dată fiind vecinătatea zonei oltene cu zona Argeşului, ca aceste variante să fi circulat şi în partea de sud a judeţului Argeş, aşa cum am văzut că s-a infiltrat la Hârseşti balada *Aga Bălăceanu.* Aceste variante se depărtează de adevărul istoric, contaminând evenimente ce s-au produs la intervale mari de timp. Astfel, într-un caic *„negru zmolit"*, în mijlocul Dunării, poetul anonim imaginează la un loc pe aga Mustafa, pe aga Bălăceanu şi pe Constantin Brâncoveanu cu cei trei copii ai săi de care îngrijea Gherghina ţiganca. Aceştia ajung la Ţarigrad, dau foc la şapte rogojini ridicate în catargul caicului, semn că s-au prezentat la sultan „la

jeluială". Sultanul dă ordin arnăuţilor să-i prindă şi să-i bage în fiare. Urmează cunoscutele episoade ale uciderii feciorilor şi a tatălui, marcate de dialoguri ca acestea:

„– Brâncovene, dumneata!...!
Dăruieşte-mi tu ţara,
Ţara şi bogăţia
Care bei, mănânci din ea
Şi te dă în legea mea/.../
– Împărate, dumneata,
Nu-mi dăruiesc eu ţara,
Ţara şi bogăţia,
Care beau, mănânc din ea.
Fă cu mine ce oi vrea,
Nu mă dau în legea ta!"

Când era să fie tăiat feciorul cel mic, Gherghina ţiganca îl ascunde şi îl substituie cu propriul ei copil. Este interesant cum conştiinţa folclorică românească asimilează aici un eveniment istoric petrecut cu aproape 60 de ani înainte când, în timpul răscoalei seimenilor, a fost ucis Papa Brâncoveanu, iar copilul Constantin, viitorul domnitor, a fost salvat de slugile brâncovenilor, care au dat în locul acestuia un copilaş de ţigan[12].

Finalul variantelor olteneşti învăluie în hiperbolă tragedia domnitorului român:

„Pe mare că-l arunca,
Marea că se aprindea,
Trei zile, trei nopţi ardea".

Rezistenţa creştină a domnitorului capătă în conştiinţa folclorică dimensiuni mitologice:

„Patruzeci de popi strângea,
Începea popii-a citea,
Marea de se potolea."

Aşadar, indiferent de versiune, balada domnitorului martir, relevă aceleaşi trăsături definitorii: stoicismul în faţa morţii şi tăria acestuia de caracter.

---

1 O listă bibliografică întocmită cronologic după Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900 şi Dicţionarul literaturii române din secolul al XX-lea, alcătuite de colectivul de istorie litearară al Institutului de Lingvistică, istorie literară al Institutului de Lingvistică, istorie literară şi folclor din Iaşi, ambele publicate sub egida Academiei Române, ilustrează asimilarea motivului în folclorul românesc în diferite zone ale ţării şi fixarea lui prin forţa tiparului la circa un secol şi jumătate după consumarea evenimentelor.

2 *Constantin Brâncoveanul,* în *«Calendariu pentru poporul românesc»* (Braşov), 3 (1854), 42 (cf. Bibliografia generală, I, 3897) : *Constantin Brâncovanul,* în «Albina» (Viena-Pesta, 1, (1866), nr. 10: *Istoria măriei sale lui Constantin Brâncoveanu, Vodă din Bucureşti,* care s-a scris în 1730 (cântec popular – n.n.), în «Convorbiri literare», IX (1975), nr. 8, noiembrie p. 329-321: *Constantin Brâncoveanul* în *«Amicul copiilor»* (Bucureşti, 4 (1894-1895), 47: *Brâncoveanu Constantin,* în *«Tribuna poporului»* (Arad), 6 (1902), nr. 36: *Constantin Brâncoveanul,* în *«Vulturul»,* (Bucureşti), 1 (1906), nr. 36: *Cântecul lui Brâncoveanu la 1809,* în *«Buletinul Comisiei istorie a României»* (Bucureşti, 1 (1915), nr. 309: Tudor Pamfilie, *Descăpăţânarea lui Constantin Vodă Brâncoveanu de către turci,* în *«Miron Costin»,* VII (1919), nr. 5, p. 33-38: Vasile Alecsandri, *Constantin Vodă Brâncoveanu,* în *«Apostolul»,* XI (1934),nr. 10, 15 mai, p. 173-174: *Brâncoveanu,* în *«Ethos»* (Focşani), I (1941-1942), fasc. 2, 186.

3 Marin Buga, *Folclor de pe Argeş,* în *Folclor din Oltenia şi Muntenia, III, texte alese şi colecţii inedite,* Editura pentru Literatură, 1968, p. 718.

4 Celelalte variante fixează toponimul Balaci (*vezi în Nota 2, Gr. Tocilescu, Al. Amzulescu,* op. cit., în loc. cit.)

5 Printre variante există şi unele cu titlul *Costin* (Ilie Mitu, I. Aurelian Popescu, Marcel Locusteanu, *Costin,* în *Cântece bătrâneşti din Oltenia,* vol. II, Craiova, Editura Academiei RSR, 1970, nr. 163, 167).

6 Motivul trădării naşului de către finul său face ca unele variante să poarte titlul *Cântecul naşului* (în *Cântece bătrâneşti din Oltenia,* vol. II, Craiova, Editura Academiei RSR, 1970, nr. 163, 167).

7 H.H. Sthal, *Contribuţii la studiul satelor devălmaşe româneşti II. Structura internă a satelor devălmaşe libere,* Bucureşti, 1959.

8 Unele variante cuprind către final şi un blestem al naşei, soţia lui Bălăceanu, în faţa trupului spânzurat al lui Costin (Al. I. Amzulescu, *Aga Bălăceanu,* în *Cântecul epic eroic,* Institutul de Cercetări Etnologice şi Dialectologice, Editura Academiei RSR, 1981, nr. 300).

9 Vezi *nota 2*

10 Cf. Aubry de la Montraye, Constantinotpol. *Executarea domnului Ţării Româneşti, în Călători străini despre ţările române, vol. VIII,* Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1983, p. 527-528.

11 Vezi N. Păsculescu, *op. cit., în Nota 2*

12 Ştefan Ionescu, Panait I. Panait, *Constantin Vodă Brâncoveanu,* Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1969.

13 Vezi Horia Barbu Oprişan, *Cântare şi vers la Constantinu, în Brâncovenii,* teatru popular, Editura Minerva, Bucureşti, 1984.

14 I.C. Chiţimia, *Prefaţă în Brâncovenii, teatru popular,* culegere de Horia Barbu Oprişan, Editura Minerva, Bucureşti, 1984, p. 7.

DIN CORESPONDENŢA INEDITĂ A ZINCĂI GOLESCU (1849-1853)

■ muzeograf Dan Adrian ARSENE

Exemplu mamei eroine

O figură feminină, cu o viaţă mai puţin dramatică decât alte figuri feminine ale istoriei, dar la fel de dârză în toată activitatea ei, însoţită de o mare dragoste pentru copii, a fost, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, soţia lui Dinicu Golescu – Zoe (cu diminutivele Zinca, Zoiţa). Născută la sfârşitul secolului al XVIII-lea, în 1792, la Craiova, ca fiică a lui Alexandru Farfara şi a Dumitranei Pârşcoveanu, ea va deveni, la o vârstă foarte fragedă, numai de 13 ani, soţie şi, la 14 ani, mama primului copil al lui Dinicu Golescu[1].

Zoe Golescu a fost una dintre femeile culte şi extrem de agreabile din Bucureşti, bună cunoscătoare a limbii greceşti, în care a scris mai puţin şi, în special, a limbii

franceze, în care era o excelentă epistolară, cu reale calităţi literare. Scrisorile sale către cei patru băieţi ai săi, toate în limba franceză, dincolo de conţinutul lor extrem de interesant, sunt bogat colorate stilistic şi puternic pătrunse de sentimentalism, dar de un sentimentalism puternic şi viguros.

Figura sa, frumoasă şi interesantă, bine cunoscută în toate saloanele protipendadei bucureştene de dinainte de 1848, se va contura la dimensiunile ei reale abia în anii următori revoluţiei când, din ţară sau de peste hotare, va sprijini, cu entuziasm, lupta fiilor săi şi a celorlalţi exilaţi români, pentru împlinirea idealurilor revoluţionare.

Înfrângerea revoluţiei de la 1848 din Ţara Românească, de către trupele turceşti, va determina emigrarea sau exilul revoluţionarilor paşoptişti munteni în toată Europa. Eforturile acestora vor fi îndreptate către sprijinirea cauzei revoluţionare, căutându-se obţinerea, mai ales, a sprijinului diplomatic şi politic al Franţei şi nu numai, stabilindu-se legături strânse cu liberalii din Apus. Aceste demersuri s-au materializat prin scrierea de articole favorabile ideologiei revoluţionare muntene, prin provocarea unor discuţii în parlamentele europene, totul pentru a păstra viu interesul acestora faţă de mişcarea revoluţionară, exploatându-se raporturile diplomatice europene în continuă modificare.

Reprimarea revoluţiei fusese prevăzute de cei care au iniţiat-o, dar după cum reflecta mai târziu Al. G. Golescu-Negru, trebuia să se demonstreze lumii că există vitalitate în poporul român, că el nu se împăca în nici un fel cu starea de lucruri impusă prin Regulamentul Organic, detestând cu vehemenţă protectoratul ţarist[2].

Corespondenţă din timpul revoluţiei paşoptiste

Depărtarea Zincăi Golescu de copiii săi se reflectă în corespondenţă. Exilaţii au ajuns, în 1849, la Semlin. *„Ce vor deveni oare?"* – se întreaba neliniştită Zoe Golescu. *„Vor fi lăsaţi liberi?".* Sau, poate, Rusia îi va cere Austriei care, *«slabă cum e»*, îi va preda şi vor fi închişi într-o fortăreaţă? *„Mămicuţa"* ar vrea să împartă cu ei toate suferinţele care, oricâte ar fi, nu pot fi puse în cumpănă cu *„mângâierea de a fi redat libertatea la două milioane de oameni ... Da, bunii mei copii, vorbesc sigură de acest viitor ferice şi poate apropiat. Luaţi pildă pe mama voastră; vedeţi, ea rămâne tare în credinţă".*

Dacă de la Semlin vor fi lăsaţi liberi să se ducă unde vor voi, Zoe Golescu doreşte ca aceştia să vină mai întâi la Sibiu, să o vadă, *„care nu respiră decât pentru ei".* La ştirea că Ştefan şi Nicolae vor veni s-o vadă, tresaltă de fericire; dar *„dacă interesul patriei vă cere, pe lângă alte sacrificii, şi sacrificiul acesta",* îi sfătuieşte să rămână departe de ea: *„rămâneţi unde sunteţi dacă e nevoie.*

Părerea mea de rău că voi îmi lipsiți îmi va fi îndulcită de nădejdea că veți sluji bine țării voastre"[3].

Nici știrile din țară nu sunt încurajatoare: „*la graniță, un escadron de cazaci coboară pe toți călătorii, fără excepție, din trăsuri, și îi caută până și în ghete pentru a vedea dacă nu cumva este ascunsă vreo amărâtă de scrisoare*" ceea ce Zoe Golescu socotește „*foarte umilitor*" pentru cârmuirea Țării Românești. Aceasta dorește să-și revadă copiii în țară, dar se resemnează la gândul că aceștia nu vor să se întoarcă acasă „*decât când calmucii vor fi dincolo de Prut*" și „*când pământul țării nu va mai fi pângărit de picioarele ignobile ale cazacilor*"[4].

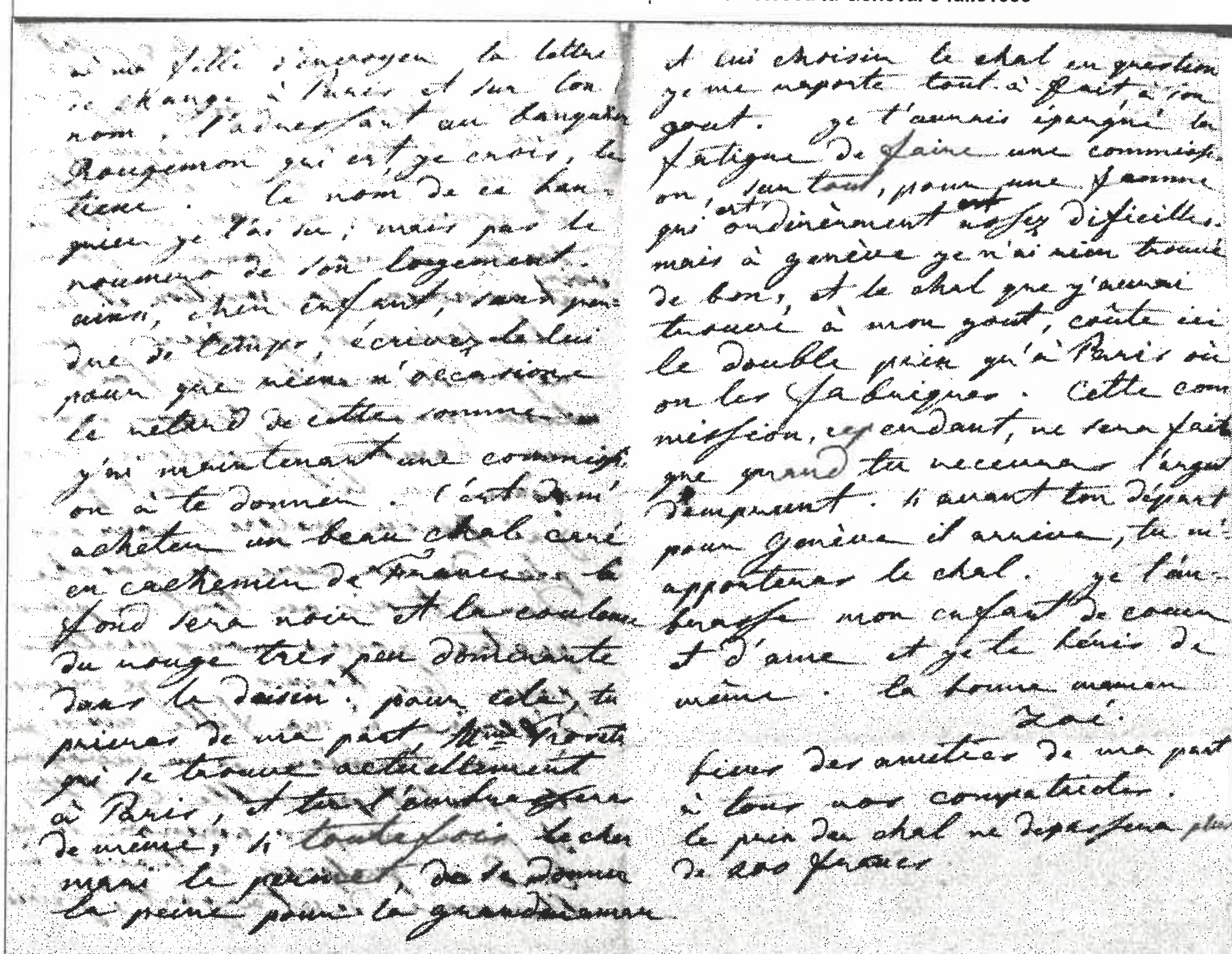
Dintr-o scrisoare a Zincăi aflăm că fiul ei Ștefan ar fi vrut să vină pe furiș în țară: „*îmi vorbești Ștefane de venirea ta aici, deghizat, pentru a fi de față la nunta nepoatei noastre Zoe. Să mă ferească Dumnezeu să te văd aici, în țara ta, mai înainte de totala ei evacuare de către trupele inamice! Și sub orice deghizare ai veni, nu vreau să te văd și nici să te îmbrățișez aici, mai înainte de plecarea tuturor cazacilor*"[5].

La Sibiu, Effingham Grant, secretarul Consulatului britanic din București, care veni aici pentru câteva zile în februarie 1849, aduse Zincăi Golescu vestea, după ziare englezești, că Anglia ar fi protestat contra ocupației rusești din Principate.

Printr-o scrisoare a lui Grigore Grădișteanu către Dimitrie Bolintineanu, aflat și el la Sibiu, Zoe Golescu confirmă știrea referitoare la interesul pe care Marile Puteri pare-se că începeau să-l poarte Țărilor Române. Ea simte o bucurie copilărească la gândul că lumea civilizată nu ne va părăsi: „*când Anglia se preface că amenință, noi ne bucurăm. Când Franța mârâie puțin, suntem mai mult decât fericiți ... Suntem puși să jucăm rolul de copii. Bieții Români! Cine ar fi spus acum șase luni, când Suleiman Pașa aproba și îmbrățișa cauza noastră cu aerul cel mai serios, cine ar fi spus că vom ajunge în starea în care ne găsim acum? Asta e soarta tuturor națiunilor slabe. Nu ne rămâne decât să așteptăm bunăvoința Puterilor străine*"[6].

În corespondență, ideologia revoluționară triumfă la vremea aceasta. Acum ea nu cunoaște decât un dușman:

Scrisoare a Zincăi C. Golescu către fiul său Ștefan C. Golescu la Geneva. 5 iulie1853

„*Muscalul*". Cei care luptă împotriva „*Colosului din Nord..., dușmanul de moarte al libertății*"[7], sunt vrednici de lauda ei.

Aflată la Constatinopol, în aprilie 1849, Zoe Golescu își face planul de a se duce și rămâne o vreme la Paris, dacă va izbuti să obțină eliberarea fiilor ei de la Brussa, deși mari nădejdi nu avea , deoarece turcii, „*coborâtorii Marelui Profet, se mișcă după cum le fac semn Rușii, în mâinile cărora ei sunt niște păpuși*"[8]; „*această nenorocită Putere turcească, care nu este decât umbra unei Puteri, nu poate să acționeze, nici să hotărască nimic în lume fără aprobarea Rusiei sub a cărei tutelă se află cu mâinile și picioarele legate*"[9].

În această situație disperată cu familia răspândită în toată Europa o încearcă dorul de casă; s-ar întoarce în țară, lângă biata Ana Racoviță (fiica Zincăi Golescu, căsătorită cu Alexandru Racoviță) care suferă în singurătate și care, rămasă în Valahia, nu întâlnește decât vrăjmășie, „*de nu mai vrea să mai audă vorbindu-se de revoluție*". S-ar întoarce, deși își jurase „*să nu mai dea ochii cu mutră de Rus*". I se cere însă „*să se lepede de mișcarea din 1848 și să se declare supus servitor al celor doi comisari împărătești și al Alteței Sale*". „*Numai așa te poți întoarce în țară, cu fruntea pe sus și cu nasul în vânt ... dar cine va avea atât de puțin respect de sine-și și atât de puțină mândrie ca să se târască în noroiu? ...Pas votre mamicoutza!*" declară fiului ei Ștefan[10].

Tot în 1849 Zinca a încercat să-și elibereze fii mezini, Radu și Alexandru-Albu, internați la Brussa. Ea speră, să fie ajutată în acest demers, de ambasadorul britanic Stratford Canning.

Totuși a reușit să obțină audiență de la marele vizir, Reșid Pașa. Iată ce aflăm din scrisoarea datată 3 septembrie 1849 către fiul său Ștefan: intrată în reședința vizirului, plină de speranță și de un succes sigur, a fost lăsată să aștepte trei ore, iar după aceea vizirul a plecat fără să-i adreseze un singur cuvânt. Este adevărat că ministrul de Externe care era acolo i-a spus într-un târziu, că nu va putea să-i vorbească atunci și să se înscrie pentru o altă audiență. Tălmaciul a ținut s-o întrebe care este motivul audienței cerute. La acestea, „*mămicuța ta*", foarte nervoasă, i-a răspuns că n-a venit să se plângă dragomanului, ci marelui vizir, personal, și a plecat, fără să mai ceară o altă audiență, socotind că din partea marelui vizir a fost o purtare necivilizată și că nu există nici o bunăvoință în problema pe care dorea s-o înfățișeze[11].

Dezamăgirile suferite de familie în ultimul timp și-au spus cuvântul, element desprins din corespondența Catincăi Rosetti, care o întovărășea pe Zinca și care nu mai vrea să-și facă planuri deoarece până acum „*au căzut toate în baltă. Am devenit rea* – scrie ea – *nu mai pot să sufăr nici pe Francezi, pe cari îi iubeam atâta, nici pe Turci, față de cari înainte de revoluție eram indiferentă, cât în ce privește Rusia, aș vrea s-o văd exterminată, căci este vrășmașa omenirii*"[12].

Speranța într-un viitor război ruso-turc era împărtășită de Zoe Golescu, care îi îndemna pe cei doi fii ai săi aflați în capitala Franței să nu dispere și să păstreze credința într-un viitor mai bun, ce nu se va lăsa prea mult așteptat. În timpul șederii la Brussa și Constantinopol, tensiunea dintre Ruși și Turci sporește. Zoe Golescu așteaptă și dorește războiul: „*dea Dumnezeu ca supărarea Majestății Sale moscovite să meargă până a declara războiu Majestății Sale otomane ... Războiul poate va schimba și starea actuală a țării noastre într-un viitor strălucit*"[13].

Din capitala otomană, Zinca îi scria fiului său Ștefan, la 23 aprilie/3 mai 1849, că erau slabe speranțe pentru eliberarea țării de sub trupele de ocupație. Conferința de la Constantinopol a ambasadorilor celor 5 Mari Puteri n-a dus la bune rezultate, fiind contra intereselor românești. Astfel, trupele rusești nu vor pleca până nu va fi reprimată cu desăvârșire revoluția maghiară.

Lupta politică susținută de fii săi va fi continuată de mama lor prin intermediul sfidărilor aduse autorităților rusești, mai ales prin comportamentul personal. Când se îngădui Zincăi Golescu, spre sfârșitul anului 1849, de către Omer Pașa, să vină la București, a avut loc un eveniment ce subliniază prudența oficialilor ruși din Țara Românească. Nu au trecut nici trei zile de când a ajuns în oraș și i se puse în vedere, la cererea generalului Lüders, lucru care o jignește adânc, să reia drumul Goleștilor: „*am citit cu plăcere micile măguleli cu care răsfățați pe marea hoțoaică și panduroaică; și dacă nu aș avea sentimentul puterii mele, care e mediocră, aș fi sfârșit ca broasca lui Lafontaine. Căci prea mă măguliți. Și apoi, la ceasul acesta, trebuie să știți – căci v-am scris – renghiul ce au jucat temutei hoțoaice când, abia sosită de câteva zile la București, i s-a pus în vedere să-l părăsească; așa că temuta panduroaică trebuie să fi pierdut mult din vitejia sa în ochii dragilor ei copii și admiratori*".

De altfel, pare-se că „*mămicuța*" a știut să se răzbune. O legendă de familie ne spune că atunci când generalul rus Lüders s-a anunțat în vizita la Zoe Golescu, cu prilejul măsurii luate împotrivă-i, aceasta scoase toate mobilele din salon, urcându-le în pod și nu a lăsat în salon decât un singur jilț, pe care s-a așezat ea, pentru a nu fi îndatorată să poftească pe generalul rus a lua loc[14]. Aceste sfidări au avut darul de a ridica moralul exilaților, din familia Golescu, în perioada 1848-1853.

Astfel, un fost prizonier participant la revoluție, veni la conac și a povestit nepoatelor Goleștilor despre viața arestaților din mănăstirea Văcărești, despre „*nebuniile*" acestora, despre „*procesul-verbal*" al lui Popa Șapcă, „*qui*

est charmant", acestea „*răseră cu lacrimi*". Râd cu lacrimi când li s-a spus că arestații de la Văcărești au îmbătat într-o zi garda, care era toată rusească și, văzând-o cu chef, i-au explicat Constituția. Dar un ofițer care tocmai sosea, puse capăt acestei „*opere caritabile*"; „*însă o vor lua altădată d'a capo*". De altfel, mai în glumă, mai în serios, propaganda începuse să se bucure de un real succes în rândurile armatei rusești din Valahia; și mulți ofițeri ruși, polonezi și curlandezi[15], prinși ținând pe furiș, „*în miez de noapte*", cuvântări liberale și purtând „*la inimă, sub uniformă, scumpa noastră proclamație*", au trebuit să fie trimiși înapoi în Rusia[16].

Strânși la Golești fac față mult mai ușor greutăților vremii. După căsătoria nepoatei Zoe Racoviță cu Effingham Grant (8/20 octombrie 1850), viața își reia cursul, mereu același și doar unele întâmplări mai aduc din când în când o notă nouă. Odată, având nevoie de doctor, au fost siliți să recurgă la știința „*unui medic polonez, dar care este în serviciul Rusiei. Poți să-ți închipui un mai neplăcut ghinion? Dar ce să faci, la nevoie? și atunci, ca să ne răzbunăm de neajunsul acesta al sorții, ne-am apucat să-i facem o propagandă strașnică și la urma urmelor am ciocnit cu el pentru reînvierea Poloniei; și de câte ori mai vine să ne vadă, îi vorbim împotriva Rusiei și a politicei sale infernale, deschis, cum se cuvine unui republican din Golești*[17]".

Un epilog al vremurilor revoluționare

Evacuarea Principatelor de către trupele de ocupație nu a avut, precum se așteptau Goleștii, consecințe pozitive pentru soarta emigranților. După primii ani de exil, privațiuni și lipsuri, de intensă propagandă prin broșuri și presă, exilații își păstrau nestrămutate convingerile lor, aceasta datorându-se, în bună parte, și susținerii de care s-au bucurat din partea „mămicuței" Zinca. Dacă strămoșii lor s-au distins, mai ales, prin folosirea armelor, membrii familiei din secolul al XIX-lea s-au distins prin folosirea condeiului, a cărui putere s-a dovedit a fi mult mai puternică.

În anul 1850 Alexandru C. Golescu – Albu, fiul cel mic al Zincai Golescu, lasă posterității, printr-o scrisoare adresată fraților săi, o frumoasă lecție de patriotism, propunându-le acestora să-și vândă întreaga avere pentru a aduna mijloacele cu care să poată pregăti și purta viitoarea revoluție națională; când el nu se oprea nici măcar la gândul că buna lui mamă va rămâne fără mijloacele de trai „*la zile de bătrânețe*"; când între „ *buna și iubitoarea lui mămicuță*" și România, „*milenara noastră mamă a tuturor*", el nu șovăia a o jertfi pe cea dintâi, căci „*dacă prin tot ce inima noastră are iubitor și omenesc ea sboară către inima maicii noastre, prin tot ce are ea ideal și supraomenesc revine de drept patriei noastre*".

În exil, când vreunul dintre Golești primea scrisoare de la maică-sa, o da celorlalți pribegi, care o copiau și o păstrau. Iarna, în apropierea noului an, Ștefan Golescu, entuziast, cânta și spunea versuri din Lamartine, iar ceilalți pribegi beau în sănătatea „*celei mai incomparabile mame*" – căci este 30 decembrie, ziua Zincăi Golescu[18].

---

1 George Potra, „*Zoe C. Golescu, mama celor patru frați*", în revista „*Museum. Studii de comunicări de istorie și etnografie*", Golești, Argeș, 1980, p. 70.
2 Anastasie Iordache, „*Goleștii Locul și rolul lor în istoria României*", Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 134.
3 George Fotino, „*Din vremea renașterii naționale a Țării Românești Boierii Golești*", vol I, Monitorul Oficial și Imprimeriile statului, Imprimeria Națională, București, 1939, pp. 73-74.
4 *Op. cit.*, p. 145.
5 *Op. cit.*, p. 142.
6 *Op. cit.*, p. 80; Muzeul Viticulturii și Pomiculturii – Golești, fond „*Zinca Golescu. Corespondență*".
7 *Op. cit.*, p. 95.
8 *Op. cit.* p. 92.
9 Anastasie Iordache, *op.cit.*, p. 168.
10 George Fotino, *op. cit.*, p. 118.
11 George Potra, *loc. cit.*, p. 71.
12 George Fotino, *op. cit.*. p. 93
13 *Op. cit.*, p. 99.
14 *Op. cit.*, p. 122.
15 Curlandia este o regiune istorică din arealul baltic, făcând parte actual din statul letonia. În trecut a făcut parte din statul Cavalerilor Teutoni (cca. 1200-1560), apoi ducat în cadrul Confederației Polono-lituaniene(1560-1795) și apoi provincie a Rusiei Imperiale(1795- 1918).
16 *Op. cit.*, p. 116; Anastasie Iordache, *op.cit.*, pp. 146-147.
17 *Op. cit.*, p. 143; Fond „*Zinca Golescu. Corespondență*", *loc.cit.*
18 *Op. cit.*, p. 230.

O INOVAȚIE DIN TIMPUL RĂZBOIULUI CRIMEII: SERVICIUL SANITAR MODERN

■ drd Narcis I. GHERGHINA

O istorie a umanității, în care războiul ca fenomen să nu apară, este cu siguranță o utopie. Întotdeauna au existat războaie și cu siguranță vor mai exista. S-ar putea spune că acest lucru stă în caracterul naturii umane sau că se găsește în codul genetic al speciei noastre.

O viață dedicată alinării durerilor altora

Cu toate acestea, filosofia sau mai degrabă etica războiului a apărut după secole de confruntări sângeroase, timp în care războiul a curmat viețile nenumăraților combatanți, de cele mai multe ori într-un mod pe care astăzi l-am socotii condamnabil. Este vorba de aceea lipsă de preocupare a părților beligerante pentru proprii răniți, care dacă ar fi beneficiat de un serviciu sanitar adecvat, ar fi putut supraviețui dramaticelor înfruntări.

Lucrurile aveau să rămână în această formă până la mijlocul secolului XIX, când în timpul desfășurării Războiului Crimeii (1853-1856) cineva a realizat necesitatea organizării unui serviciu sanitar modern (care de la acea data avea să devină clasic), capabil să soluționeze această dramatică problemă etică, morală și umanitară – a recuperării soldaților răniți pe câmpul de luptă și a redării șansei de a trăii pentru fiecare în parte. Și aceasta s-a numit Florence Nightingale – o britanica sensibila, de a cărui nume se leagă începuturile serviciului modern de asistență medicală[1].

Fiica bogatului proprietar de pământ William Nightingale, din Embley Park, Hempshire, viitoarea eroină națională britanică s-a născut în Italia, la Florența, în data de 12 mai 1820. Tatăl său era, ca și soția sa, unitarian, membru al partidului *whig* (adeptul luptei împotriva dominației britanice), care fusese implicat și în lupta anti-sclavagistă.

Viața sa a fost închinată unui singur scop – acela al îngrijirii bolnavilor și răniților de război. La vârsta de 17 ani, tânăra domnișoară a simțit o chemare divină pentru o cauză încă neștiută. Refuzând diferitele propuneri de mariaj, la vârsta de 25 de ani s-a pronunțat, în fața părinților, asupra dorinței de a deveni asistentă medicală, lucru de neacceptat pentru o domnișoară de rangul ei. Cu toate împotrivirile părinților, dorința Florencei de a avea o carieră în domeniul medicinii s-a întărit și mai mult din momentul în care aceasta a întâlnit-o pe Elizabeth Blackwell de la spitalul londonez Bartolomeu. Blackwell fusese prima femeie calificată ca doctor în Statele Unite și a ajutat-o în mod considerabil pe Florence Nightingale să învingă obstacolele pentru a-și atinge ambițiile, încurajând-o să-și continue pregătirea. Toate acestea au făcut ca în anul 1851, tatăl Florencei să-și dea consimțământul de a se pregăti ca soră medicală. La vârsta de 31 de ani Nightingale mergea la Kaiserwealth – în Germania – pentru a studia la Institutul medical diaconicesc, unde urma să rămână timp de doi ani[2].

Despre distinsa asistentă medicală jurnaliștii timpului s-au întrecut în a o descrie, lăudându-i numeroasele aptitudini și alesele însușiri sufletești. Este și cazul articolului „*Cine este Msr. Nightingale?*" apărut în cotidianul londonez *The Times* din data de 30 octombrie 1854:

„*...Florence Nightingale, tânăra fiică și moștenitoare a tatălui său, Wiliam Shore Nightingale, din Embley-park, Hempshire, și Lea Hurst, Debshire. Ea este, dealtfel, o tânără domnișoară de un cert talent, atât nativ, cât și*

dobândit. În cunoașterea limbilor antice și a superioarelor ramuri ale matematicilor, literatură, știință și artă în general, atașamentul său este extraordinar. Aproape că nu există limbă modernă pe care să n-o înțeleagă și vorbește franceza, germana și italiana în mod fluent, ca și engleza maternă. A vizitat și a studiat diferite națiuni ale Europei, și a mers în amontele Nilului, la îndepărtatele cataracte. Tânără (aproape de vârsta reginei noastre) [regina Victoria – n.n.], *grațioasă, feminină, bogată și populară, ea posedă o influență gingașă și convingătoare asupra tuturor celor cu care vine în contact (...)*

Încă din copilărie a nutrit afecțiune pentru semenii săi – simpatie pentru cei slabi, asupriți, destituiți, suferinzi și dezolați. Școlile și săracii din preajma localităților Lea Hurst și Embley au văzut-o și simțit-o, încă de prima dată, ca pe o vizitatoare, învățătoare sau o consolatoare a necazurilor lor. Apoi a frecventat și studiat școlile, spitalele și instituțiile de corecție din Londra, Edimburgh și de pe continent.

Acum trei ani, când întreaga Europă era în sărbătoare și după Marea Expoziție, când înălțimile din Scoția, lacurile din Elveția și toate locurile luminoase de pe continent erau pline de petreceri și plăceri, domnișoara Nightingale se afla între pereții unui ospiciu sau spital german pentru îngrijirea și recuperarea celor abandonați. Pe durata a trei îndelungate luni, ea a dat asistență bolnavilor zi și noapte, acumulând experiență în toate genurile de îngrijire și toate muncile feminine de administrație. Apoi s-a întors pentru a fi încă o dată încântătoarea prezență a propriei sale case. Dar puternica tendință a minții sale de a privi dincolo de propriul său cerc, pentru ușurarea sufletească celor care aveau nevoie de ajutor, a prevalat; mai mult decât atât, când spitalul instituit la Londra pentru guvernantele bolnave, era gata să falimenteze, fiind nevoie de un director priceput, ea a făcut un pas în față și s-a oferit să preia conducerea.

Derbyshire și Hampshire au fost, astfel, schimbate pentru micul și mohorâtul așezământ din strada Harley, căruia i-a dedicat tot timpul și averea sa. În timp ce prieteni-i simțeau lipsa de la întruniri, prelegeri, concerte, expoziții și de la toate distracțiile practice și intelectuale care abundau în Londra, ea, care cu ale sale calități putea aprecia cel mai bine toate acestea, stătea lângă vreun pat și asculta ultimele plângeri ale vreunui sărman muribund, lipsit de adăpost (...)

A fost arareori văzută în afara pereților instituției, iar cei câțiva prieteni pe care i-a îngăduit înăuntru, au găsit-o în mijlocul asistentelor, scrisorilor, prescripțiilor sau facturilor. Sănătatea sa s-a prăbușit sub povara imensei responsabilități, dar puțin aer curat de Hempshire a însănătoșit-o, iar falimentara instituție a fost salvată.

Între timp, un strigăt de disperare venind din partea celor lipsiți pur și simplu de tratament medical a sosit acasă [la Londra – n.n.] dinspre Răsărit, de la răniții noștri (...)"[3].

Acesta este momentul în care apărea la Londra articolul corespondentului de război William Russel privind mizerele condiții în care erau ținuți răniții britanici pe frontul din Crimeea. Datorită acestei știri, în capitala Regatului protestele violente ale opiniei publice au determinat guvernul să-și schimbe atitudinea față de armata trimisă în cealaltă parte a Europei[4].

În acest timp, Florence Nightingale pleacă însoțită de alte 38 de asistente medicale pe urmele soldaților răniți din Crimeea. Aceasta face senzație cu rapoartele care redau condițiile sanitare primitive și inadecvatele metode de asistență sanitară din barăcile spitalelor de campanie de la Üsküdar (Constantinopol), trimițând, totodată, o scrisoare secretarului de stat britanic, în care își oferea serviciile în mod voluntar pe frontul din Crimeea. În barăcile infestate de șobolani, ea a găsit numeroși răniți fără paturi, zăcând pe podea, lipsiți de bandaje și fără săpun, prosoape ori vase pentru baie. Nespălați, soldații purtau pe ei încă uniformele de armată care erau „*înțepenite de praf și sânge*".

În aceste condiții, nu era deloc surprinzător că în spitalele armatei, raportul celor decedați era de 1 la 6 dintre cei internați.

În scurtă vreme după venirea sa aici, ea organizează curățirea barăcilor, stabilind un program pentru asistență medicală și regimuri stricte. Noaptea mergea pe coridoare cu lampa ei, verificând starea bolnavilor și răniților, obicei pentru care a devenit cunoscută ca „*doamna cu felinarul*"[5].

Afecțiuni precum tifosul, holera sau dizenteria erau principalele cauze ale înaltei rate de mortalitate printre soldații răniți. Ofițerii și doctorii au obiectat la opiniile Florencei Nightingale de reformare a spitalelor militare. Aceștia au interpretat comentariile sale ca pe un atac asupra profesionalismului lor și au făcut-o să se simtă nedorită în rândul lor.

Aceasta a primit foarte puțin ajutor din partea militarilor, până în momentul în care și-a folosit cunoștințele de la cotidianul *The Times*, pentru a relata detalii ale modului în care armata britanică își trata soldații răniți. John Delane[6], editor la acest renumit cotidian, a pledat pentru cauza ei, și după o susținută campanie publicitară, Florencei i-a fost încredințată sarcina de a organiza bivuacurile spitalului britanic după bătălia de la Inkerman. La scurtă vreme după numirea sa ca șefă a serviciului sanitar din Crimeea, îmbunătățirea calității serviciilor sanitare a fost rapid resimțită, reducându-se simțitor rata deceselor în rândul pacienților săi.

Despre activitatea Florencei în spitalul de la Scutari, apărea un articol în cotidianul *The Times* din februarie 1855 în care se făceau aprecierile:

„*Oriunde este o maladie în cea mai virulentă formă (...) este și o femeie incomparabilă care merită a fi văzută; prezența sa binevoitoare influențează starea de confort chiar printre cei care se luptă cu moartea. Ea este un înger misterios, fără nici o exagerare, în aceste spitale și cum alunecă liniștit și grațios de-a lungul fiecărui coridor, fiecare figură se luminează de recunoștință la vederea sa*"[7].

Culoarea pielii nu face diferență în fața suferinței

Dar Nightingale, în ciuda faptului ca a fost cea mai populară figură din punct de vedere medical ce apare pe firmamentul Războiului Crimeii, nu a fost singura femeie care să-și asume astfel de responsabilități.

O contribuție semnificativă în sectorul sanitar de pe acest teatru de război a avut și Mary Seacol, o prosperă femeie de afaceri jamaicană, care deși nu a fost în bune relații cu Florence Nightingale, împărtășea aceeași dorință de a face bine celor aflați în suferință.

Cu toate că Mary Seacole era expertă în a trata afecțiunile de holeră[8], dorința sa de a se alătura echipei Florencei Nightingale la spitalul din Scutari a fost respinsă pe motivul tenului său închis. Despre respingerea ofertei sale, Mary Seacole povestea în autobiografia sa „*Minunatele aventuri ale doamnei Seacole*":

„*În țara mea, unde oamenii cunosc procedurile noastre, ar fi fost altfel; dar aici* [în Anglia – n.n.] *era destul de normal ca ei să râdă, suficient și-n mod natural, de oferta mea... Am încercat încă o dată, și am avut o întrevedere, de această dată, cu una dintre însoțitoarele doamnei Nighingale. Aceasta mi-a dat același răspuns, și am citit pe fața ei că și în eventualitatea în care ar fi fost un post disponibil, tot nu l-aș fi putut ocupa... Este posibil ca prejudecățile americane împotriva culorii să-și aibă rădăcinile aici? Oare aceste doamne s-au dat înapoi de la a mă accepta numai din cauza faptului că sângele îmi circulă pe sub o piele mai închisă decât a lor?*"[9].

Refuzată, dar nedorind să accepte înfrângerea, Mary Seacole a pornit o afacere numită *Hotelul Britanic* (*British Hotel*) la distanță de câtiva kilometri de câmpul de luptă, vânzând hrană și băutură soldaților britanici. Cu banii

câștigați din această afacere, Mary a fost capabilă să finanțeze tratamentul medical pe care-l acorda soldaților.

Întrucât Florence Nightingale și asistentele sale erau cantonate într-un spital la câțiva kilometrii de front, Mary Seacole și-a tratat pacienții chiar pe câmpul de bătaie. În câteva rânduri aceasta a fost găsită tratând soldații din ambele tabere, în timp ce bătălia era încă în desfășurare, ca semn al prețuirii sale pentru viața oamenilor.

Acest fapt este confirmat și de corespondentul cotidianului britanic *The Morning Advertiser*, din 19 ianuarie 1855, care relata:

„Aceasta [Mary Seacole – n.n.] *este adesea văzută mergând pe front cu coșurile de medicamente preparate chiar de ea, fiind un caz aparte, după o luptă cu inamicul*".

Aprecieri pozitive asupra activității asistentei de culoare oferă și Alicia Blackwood, în cartea sa intitulată *„O povestire a experiențelor și impresiilor personale din timpul rezistenței pe Bosfor din timpul Războiului Crimeei*":

„Aceasta [Mary Seacole – n.n.] *a pus la bătaie, în timpul luptei, și a cumplitei nenorociri, economiile personale fără a încerca nici o durere și nici un regret de pe urma acestui lucru; a mers pe câmpul de luptă și a îngrijit cu propriile sale mâini, așa cum s-a priceput, pe cei aflați în suferință, a dat asistență celor care nu mai puteau să plătească, și multor altora ai căror ochi se închideau pentru totdeauna și de la care nu mai putea aștepta nici o plată*"[10].

Faptul că aceasta se bucura de recunoștința soldaților aflați pe front este demonstrat de un articol apărut în ziarul *The Times*, în data de 26 august 1856, după ce sufletista soră medicală fusese invitată la cina Regimentului Regal de Gardă:

„Printre vizitatori s-a aflat și doamna Seacole, a cărei aparență a trezit cel mai încântător entuziasm. Soldații nu numai că au aclamat-o, dar au și însoțit-o în mod triumfător printre grădini, și se pare că ea a suferit de pe urma acestor atenții ostentative ale admiratorilor săi, unde doi sergenți de talie impresionantă au păzit-o pentru a o proteja de aglomerația mulțimii. Cu toate acestea, distinsa doamnă nu a părut alarmată, ci din contră a zâmbit, în modul cel mai elegant și a părut foarte mulțumită"[11].

Așadar, serviciul sanitar de pe frontul din Crimeea, aproape inexistent la început, a fost organizat într-un mod care a rămas de atunci clasic, de o mână de asistente medicale, care și-au închinat viața alinării durerilor și reîntremării celor aflați în suferință. Credincioase scopului lor, unele, precum Mary Seacole, au ignorat pericolele la care se expuneau, alergând în ajutorul răniților pe câmpul de luptă, chiar și atunci când bătălia era în plină desfășurare.

Dovadă că au efectuat o activitate rodnică îl demonstrează și faptul că la revenirea în Anglia, Florence Nighingale a fost primită ca o eroină națională. Datorită meritelor sale, distinsa asistentă medicală a fost recompensată, către sfârșitul vieții sale, cu *Ordinul Britanic de Merit* (1917), fiind prima femeie căreia i s-a conferit această înalta distincție.

După moartea sa, survenită în anul 1910, în onoarea acesteia a fost înălțat Monumentul Crimeei (1915) de la Palatul Waterloo din Londra, iar în anul 1923 a fost inaugurată Fundația Internațională *Florence Nightingale.*

În prezent, Fundația creată la începutul secolului trecut la Londra, continua să ființeze, iar la data de naștere a Florencei – 12 mai –, este organizat la catedrala Westminster Abbey un solemn serviciu religios, la care participa de regula peste 2.000 de persoane, majoritatea asistente medicale din lumea întreagă, în semn de omagiu pentru *„Doamnei cu felinar*" – creatoarea serviciului sanitar modern.

1 Cynthia Audain, Class of 1998 (Agnes Scott College), *Florence Nightingale*, http://www.agnesscott.edu/lriddle/women/nitegale.htm
2 *Florence Nightingale*, http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/REnightingale.htm
3 Transcriere de Megan Stevens, *WHO IS MRS. NIGHTINGALE?*, The Times, 30 octombrie 1854, p.7. http://www.crimeantexts.org.uk/sources/times/t541030a.html
4 Eamon Dyas, *William Howard Russell and the Crimean War, în*, Times Online, October 19, 2004. http://www.timesonline.co.uk/article/0,,17629-1317949,00.html
5 *Medicine, Nursing, Health, Florence Nightingale*, http://womenshistory.about.com/od/nightingale/Florence_Nightingale.htm
6 *John Delane and Florence Nightingale*, http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/PRtimes.htm
7 Emma Buosi, Florence Nightingale Museum, *Image & Reality*, Adapted from a lecture given on 14 June 1995, http://www.florence-nightingale.co.uk/image.htm
8 John Simkin opinion about Black History, Mary Seacole, http://educationforum.ipbhost.com/lofiversion/index.php/t216.html
9 Mary Seacole, http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/REseacole.htm
10 Idem, Lady Alicia Blackwood, *A Narrative of Personal Experiences and Impressions during a Residence on the Bosphorous throughout the Crimean War (1881)*, http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/REseacole.htm,
11 Reportaj din ziarul The Times, Dineul Regimentului Regal de Gardă, http://www.btinternet.com/~ardena/mary_seacole.htm

IMAGINEA IMPERIULUI OTOMAN PREZENTATĂ ÎN ZIARUL *TIMPUL* (1876-1877)

■ asist. univ. drd Camelia DRĂGHICI

Amurgul împărăției sultanilor

Națiunile, ca și indivizii, au nevoie de-a lungul existenței lor de un ansamblu coerent de valori la care să se raporteze permanent, care să le ofere un cadru de percepere și analiză a realității și care să se constituie într-un model de conduită pentru toți membrii comunității. Aceste valori sunt elemente esențiale în conturarea profilului unei națiuni. Definirea propriei identități este un fenomen complex, dinamic și de lungă durată care se desfășoară în paralel cu determinarea și fixarea imaginii „celuilalt", a străinului. În cadrul acestui proces, războaiele sunt momente de cumpănă în existența istorică a oricărui popor, dar absolut necesare pentru definirea propriei identități, și pentru clarificarea obiectivelor de politică externă.

Războiul pentru independență a fost un astfel de moment fundamental al istoriei românești: pe de o parte, a fost primul conflict major din istoria noastră modernă care a solicitat și a angrenat forțele vitale ale națiunii, iar pe de altă parte a semnificat momentul în care am primit recunoașterea pe plan internațional ca popor liber. Adversarul pe câmpul de luptă dar și cel mai important reper identitar extern al societății românești între 1876-1878 a fost Imperiul Otoman; acesta era considerat *„bolnavul*" ori *„muribundul*" permanent al Europei în secolele XVIII-XIX.

Împărăția sultanilor otomani era percepută și prezentată drept un stat decadent, foarte aproape de falimentul politic, social și administrativ. Într-o lume aflată în plin proces de modernizare, de evoluție accelerată, imperiul era lovit de o *„paralizie organică*"[1] care nu îl lăsa să se civilizeze. Acesta era condamnat să se zbată între conservarea modului său tradițional de viață și guvernare și cerințele modernității: *„poporul musulman care pare predestinat a fi încă mult timp închis ca Procust pe patul său, în preceptele și comandamentele Coranului*"[2].

Sistemul de guvernare otoman se sprijinea pe diferența de religie între musulmani și creștini, aceștia din urmă

Bătălia de la Plevna, gravură

aflându-se pe o poziție de inferioritate politică față de adepții Islamului și suportând permanent abuzurile guvernanților otomani. Din acest motiv, societatea otomană era considerată inferioară atât statelor occidentale, cât și, supremă umilință, micilor state balcanice.

Practici de guvernare într-un imperiu de „modă veche"

Caracteristicile fundamentale ale acestei societăți erau despotismul, anarhia și corupția[3]. Era o lume în care domneau arbitrarul și decăderea morală în administrație, începând cu puterea centrală – sultanul – și continuând cu funcționarii: „(...) *voința limitată a unui despot și depravația consilierilor săi pot să ducă cu cea mai mare iuțeală existența unui stat la dezmembrare și nimicire*"[4]. Statul otoman era prezentat ca lipsit de orice reguli de guvernare, de orice legi. Totul se supunea capriciului de moment al sultanului, puterii sale absolute: „(...) *cel mai inițiat în secretele palatului sultanului nu ar putea răspunde, mai cu seamă în fața capriciilor incalculabile ale voinței ce domnesc destinele Imperiului Otoman*"[5]. Un astfel de stat în care obiectivitatea normelor, a legilor era înlocuită de subiectivitatea voinței persoanei nu putea avea o administrație eficientă, ci doar una coruptă. Instabilitatea sistemului administrativ agrava criza imperiului: „*în tot cazul destituirea unuia din cei mai înalți funcționari ai statului după simpla reclamație a unor studenți constituie un fenomen guvernamental posibil numai pe țărmul Bosforului*"[6]. Nu este de mirare că o astfel de administrație nu era luată în seamă nici de propria armată, nici de populație: „*Guvernatorul turcesc din Prahady a publicat o proclamațiune în care declară că nu mai poate scuti populațiunea districtului său contra bașbuzucilor. El provoacă populațiunea a se înarma spre a ucide pe bașbuzuci unde îi găsesc*"[7].

La falimentul statului otoman contribuia și sistemul juridic. Anchetele și probatoriul se remarcau prin precaritate și condamnări abuzive ale celor care nu erau musulmani și care nu aveau dreptul de a depune mărturie: „(...) *această anchetă se face foarte iute și fiindcă este destul doi martori musulmani pentru a convinge orice individ ne-musulman de crimă, se poate întâmpla că sunt acuzate de crimă persoane ce nici nu s-au gândit a le făptui*"[8].

În viața politică corupția, depravarea, complotul ori asasinatul erau practici curente. Nimic nu mai surprindea; nici coalițiile suspecte cum ar fi „monstruoasa coaliție"[9] susținătoare a sultanului Murad V, nici asasinatele politice- „*patruzeci de susținători ai lui Murad, care se temeau pentru viața sa și s-au opus la acea strămutare, fură sugrumați. Ziarele turcești zic că au fost exilați*"[10]. De asemenea, nimeni nu era uimit de incapacitatea sultanului de a face față problemelor din imperiu, și nici de faptul că „*a căzut în patima beției, plăcere moștenită din copilărie ca prinț de la tatăl său*"[11].

Cu o astfel de guvernare incapabilă să asigure ordinea și prosperitatea internă nu mai e de mirare că supușii contestau autoritățile de la Istanbul. O acuzație care revenea constant atunci când se vorbea de reprimarea răscoalei de către otomani era aceea a asasinatelor barbare îndreptate în special împotriva populației creștine din imperiu. Musulmanii erau acuzați atât de lipsă de simpatie față de creștini, cât și de fanatism religios și intoleranță care îi determina să-i mențină pe aceștia într-o stare de inferioritate politică și să-i ucidă fără milă[12].

„Dovezi" ale barbariei otomane

Un prim element care demonstra barbaria otomană era ***raptul fetelor***. Răpirea unei tinere creștine a declanșat la Salonic un întreg lanț de evenimente care au culminat cu linșarea a doi consuli occidentali, care au încercat să o protejeze pe tânără, în fața unei mulțimi musulmane fanatizate[13]. Răpirilor li se adăugau acuzațiile de ucidere a femeilor, a copiilor și a bătrânilor așa cum s-a întâmplat în orașul Coslovăt: „*pe strada principală erau înșiruite cadavrele a vreo 140 de bărbați, femei, copii, iar capetele lor formau o piramidă oribilă*"[14].

Un alt element care definea statul otoman drept unul barbar era ***lipsa de respect față de proprietate***. După uciderea creștinilor urma de obicei confiscarea averilor. Toate aceste asasinate erau dacă nu ordonate de guvernul otoman, cel puțin tolerate de către acesta. Administrația otomană dădea dovadă, pe lângă abuzuri, de o totală lipsă de cuvânt: s-a ordonat decapitarea creștinilor întorși la casele lor, deși exista o promisiune că nu vor păți nimic[15].

Principalul instrument al acestor asasinate era ***armata otomană***. Situația acesteia era deplorabilă: existau mari discrepanțe între soldele ofițerilor superiori și cele ale soldaților, la care se adăuga faptul că erau plătite cu întârzieri mari; alimentele erau de cea mai proastă calitate, iar mizeria omniprezentă. De aici și jafurile comise de soldații otomani[16].

Dintre soldații armatei Porții, bașbuzucii au devenit cei mai cunoscuți datorită jafurilor și crimelor comise. Despre ei aflăm că aveau origine extra-europeană – erau asiatici sau africani – ceea ce echivala cu non-civilizația. Se diferențiau prin costum și arme, în funcție de regiunile de proveniență. Toată avuția lor – mâncare, muniție, obiecte jefuite – o purtau cu ei pe cal. Ofițerii care îi conduceau erau neinstruiți și incapabili să controleze trupele. Lipsa

totală de disciplină și fanatismul religios îndreptat împotriva creștinilor îi transformau într-un formidabil instrument de răspândire a terorii[17].

Sistemul sanitar al armatei otomane era, la rândul său, extrem de precar și tributar fanatismului religios. Nu existau ambulanțe, bandaje sau medicamente: „*Li se lasă rănile să putrezească mai bine decât să calce bigotismul și fanatismul turcesc, care oprește orice amputare; se văd soldați răniți cu rănile nepansate, căutând drumul spre vreun spital mai apropiat*"[18]. Vina pentru această situație gravă era atribuită exclusiv administrației de la Istanbul, mult mai preocupată de cenzurarea corespondenților străine, decât de soarta soldaților săi.

Turcilor le este imputat comportamentul necavaleresc și lipsit de umanitate: în mai multe rânduri se relatează că otomanii nu au încetat focul și nu au permis retragerea soldaților răniți sau a corpurilor celor morți de pe câmpul de luptă[19]. Aceasta era o dovadă în plus a lipsei lor de civilizație.

Presa scrisă și difuzarea imaginilor stereotipice

Unicul militar otoman față de care *Timpul* manifesta respect și prețuire era comandantul Plevnei, Osman pașa. Erau evidențiate calitățile militare deosebite, demnitatea și sobrietatea sa. Osman nu era considerat responsabil pentru eșecul armatei otomane pe câmpul de luptă; întreaga vină era pusă pe seama guvernului corupt de la Istanbul[20]. El era blamat doar pentru că nu a evacuat femeile și copiii din orașul Plevna, obligându-i să îndure condițiile grele ale asediului.

Turcul tipic era văzut ca incapabil să asimileze civilizația în versiunea ei occidentală. El era descris ca fiind neprevăzător, lent, leneș și mult prea religios. Părea că trăiește în afara timpului. Munca sa era neorganizată, haotică și nerentabilă. Opinia publică otomană era fanatizată și irațională.

În aceste condiții, Imperiul Otoman nu putea fi niciodată un stat modern și constituțional.

Imaginile stereotipice despre sine și despre lumea înconjurătoare fac parte din „bagajul", din utilajul mental al oricărui individ și, extrapolând, al oricărei națiuni. În cazul imaginilor referitoare la Imperiul Otoman care circulau în secolul al XIX-lea, în ziarul conservator *Timpul* observăm o lipsă a nuanțelor în analiză. Coordonatele acestui discurs sunt: barbaria, violența, arbitrarul, imposibilitatea asimilării modernității în spațiul de dominație a otomanilor. Acest fapt nu este în totalitate surprinzător: cele mai puternice și mai durabile în timp prejudecăți ale unui popor/ unei etnii sunt cele legate de vecinii săi (Imperiul Otoman) ori de naționalitățile cu care împart același spațiu (evreii).

În secolul al XIX-lea principalul mijloc de informare în masă era ziarul. Acesta era unul dintre principalele mijloace de structurare și organizare a spațiului public: lectura presei provoca dezbaterea publică a problemelor cu care se confrunta comunitatea, punea în circulație idei, facilita schimbul cultural. Ziarul era un factor de socializare a indivizilor: egaliza, uniformiza, colectiviza, crea un spațiu de socializare, un spațiu comunitar, desigur imaginar, în care cititorii găseau confirmarea propriilor lor opinii și atitudini.

Ziarele nu erau citite în principal pentru informații, cât pentru validarea publică a experiențelor private, a convingerilor intime ale indivizilor. Publicațiile din secolul al XIX-lea abundau mai degrabă în luări de poziție polemice față de adversarii politici, decât în informații „pure", ne-contaminate de orientarea politico-ideologică a celor care scriau articolele. Tocmai această subiectivitate, aceste comentarii puternic personalizate constituie sursele cele mai bogate pentru o analiză a jocului creării și utilizării imaginilor identitare. Ziarele nu sunt creatoare de stereotipii; ele mai degrabă preiau, întrețin și propagă prejudecăți ale societății în care apar.

1 *Timpul*, Anul I, 1876, nr. 142, p.1-2.
2 *Idem*, Anul I, 1876, nr. 34, p.1.
3 *Idem*, Anul I, 1876, nr. 191, p.1.
4 *Idem*, Anul I, 1876, nr. 8, p.3.
5 *Idem*, Anul I, 1876, nr. 25, p.2.
6 *Idem*, Anul I, 1876, nr. 26, p.1.
7 *Idem*, Anul II, 1877, nr. 175, p.1.
8 *Idem*, Anul II, 1877, nr. 193, p.3.
9 Coaliție încheiată între vechiul Islamism și *Juna Turcie*.
10 *Timpul*, Anul II, 1877, nr. 247, p.1.
11 *Idem*, Anul I, 1876, nr. 76, p.4.
12 *Idem*, Anul I, 1876, nr. 142, p. 2.
13 *Idem*, Anul I, 1876, nr. 22, p.2.
14 *Idem*, Anul I, 1877, ediție specială- 19 iunie, p. 2.
15 *Idem*, Anul I, 1876, nr. 10, p.3.
16 *Idem*, Anul II, 1877, nr. 188, p. 3.
17 *Idem*, Anul II, 1877, nr. 199. p. 3.
18 *Idem*, Anul II, 1877, nr. 189, p.3.
19 *Idem*, Anul II, 1877, nr. 203, p. 2.
20 *Idem*, Anul II, 1877, nr. 262, p. 2-3.

Din uitare spre amintire

PICTORUL DUMITRU NOROCEA ȘI ISPITELE MUZELOR

■ Octavian UNGUREANU

Om al epocii sale

În curgerea veacurilor, imaginile vieții, în toate manifestările ei, au preocupat gândirea și exprimarea talentelor în lucrări de împodobire artistică a locașurilor de închinare-bisericile de lemn din zariștea dealurilor și pădurilor, de pe văile râurilor, ori de zid pe întinsul câmpiilor. Icoanele erau din lemn, detașabile, iar iconografia bisericilor de zid se realiza pe tencuială crudă, numită *frescă*, procedeu și îndemânare ce asigurau durabilitate seculară liniilor și culorilor. Se continua tradiția bizantină atât în redarea convențională a icoanelor, cât și a înaltelor fețe domnești și boierești, ținând ctitoriile în mâini ori stând în genunchi. Asemănarea cu personajele reale era aproximativă. Însă stăruința în căutarea unui nou drum pentru scoaterea din manierismul iconoclast, a picturii religioase, s-a impus nota originală în redarea scenelor și personajelor arătate în Erminii. Înnoirile și-au făcut loc în pictura bisericească și de șevalet, dar și în

restaurările de fresce ceea ce ducea la înnoiri în pictura profană, în trăsături mai de finețe și-n culori ce sporeau fizionomia personajelor evanghelice, peisajelor, când au început, și fundalurile să devină suporturi de compoziții de mai întinsă suprafață.

Spre jumătatea veacului al XIX-lea, plastica românească, fruct al unei epoci de primenire socială și ca reflex al unor idei și forme împrumutate din Apus, se înfățișează ca o rodire, întrucât se rupe legătura cu trecutul, uitându-se manierele de a zugrăvi ale iconarilor de demult. Acestea ar fi în câteva linii condițiile ce au precedat *artele noastre moderne,* care se ivesc prin izvodirile daltei și penelului în spiritualitatea românească, creată de tinerii școliți mai cu seamă la Paris și apoi cei de la Viena: Constantin Leca, Teodor Aman, Oscar Obedeanu, Eustațiu Stoenescu și alți olteni. Însăși purtătorul de cuvânt al artiștilor grupați în *Tinerimea artistică Română,* patronată chiar de reginele noastre – Elisabeta și Maria, Alexandru Bogdan – Pitești, contribuia din plin la propagarea noilor idei.

Revista *Ileana*, creație a lui Bogdan – Pitești, încununa atât organizarea profesională, cât și afirmarea publică a noilor idei, încuraja creația plastică în România de după Marea Unire (1918) și personalitățile de vârf ale noilor direcții de urmat ce se configurau la orizont. Alături de noua pleiadă se ivesc și doi gorjeni talentați, cu solidă pregătire academică la Veneția, sub îndrumarea lui Ettore Tito – Constantin Bălăcescu și Dumitru Norocea din Bolbosii Gorjului, trimis de Nicolae Iorga ca bursier al Casei Bisericilor la studii. În 1910, tot Iorga îl recomandă pentru restaurarea picturii din Biserica Domnească, cu hramul Sf. Nicolae din Curtea de Argeș, având în vedere reușita refacere a iconografiei din Biserica Mănăstirii Govora și a celei din Catedrala Madona Dudu din Craiova. Tot Norocea va realiza și mozaicurile din Catedrala Încoronării din Alba Iulia, la solicitarea lui Costin Petrescu, celebrul maestru piteștean în pictura *a fresco.* Dar faima lui Norocea venea de la descoperirea în 1920 a grafitului, înscrisului pe mortarul dintre rândurile zidirii altarului, cu numele lui Basarab I Întemeietorul (1310-1352).

Atât Norocea cât și consăteanul său Bălăcescu, au urmat pe stegarii artelor frumoase de la noi – sculptorii Severin și Pavelescu – Dimo din Calafat, pictorul Oscar Obedeanu din Craiova, pictorul Stoica din Zănoaga-Dolj și alții care îndemnau, prin exemplul lor, la reflecție și

hotărâre să studieze temeinic și să pășească curajoși în sfera liniilor și culorilor, spre a ajunge pe culmile celebrității.

Biografia unui român neaoș

Născut în satul Bolboașa Bolbosilor-Gorj, la 21 septembrie 1880, Dumitru Norocea a fost cel mai mare dintre cei 9 copii ai unei împovărate familii de olteni. Topicul "Bolboși" vine, pesemne, din bolboșii scuipați de balaurul mitic, după ce Iorgovan, viteazul haiduc din poveste, l-a lovit cu paloșul de i-a despicat capul, a vărsat atâta sânge din văgăuna în care se vârâse, încât s-au format valuri de muște care au umplut zările și au nimicit vitele, sărăcind satele. Musca năvălitoare de atunci apărea mereu spre sfârșitul primăverii, tocmai când însămânțările erau în toi. Musca golumbacă, cum i s-a zis, era combătută de plugari, prin fumul gunoiului de grajd, mocnind în găleți atârnate de jug, iar când vitele se aflau în bătături ori în obor, fumul era întreținut din resturile de nutreț din grajduri – bălegarul. Musca golumbacă era o adevărată pacoste în satele oltene dinspre geana munților și din preajma dealurilor. Despre acest flagel, medicul orașului Târgu-Jiu – dr. Dimitrie Culcer, a scris înainte de 1848, o carte cu titlul: *Musca – columbacea.*

Studiile strălucite la Veneția, Ravena, Florența, în Sicilia și la Muntele Attos, cu scurte perioade de angajare la diferiți maeștri, i-au înlesnit lui Dumitru Norocea însușirea cu temeinicie a artei frescei și a procedeelor restaurării picturilor din biserici, timp de 4 ani. În 1913, Nicolae Iorga și Ion Kalinderu, președintele Comisiunii Monumentelor Istorice, l-au recomandat ca specialist în refacerea, prin înlăturarea straturilor de pictură suprapusă peste frescele originale, datând din veacul al XIV-lea, ale Bisericii Domnești. Lucrările porniseră încă din 1911 – cu întărirea zidurilor edificiului ecleziastic. Acestea ar fi, în câteva vorbe, condițiile ce au premers angajarea lui Norocea ca specialist de înaltă clasă la restaurarea picturii din Biserica Domnească, ce s-a desfășurat, fără întreruperi, în anii Războiului Întregirii (1916-1918).

Vechi notițe personale despre maestrul Dumitru Norocea

Iată de ce venisem, dinadins, la Curtea de Argeș, într-o sâmbătă din iulie 1986. Și întârziam, după o documentată incursiune în istoria restaurării picturii din Biserica Domnească, într-o discuție în stil cologvial - propriu domnișoarei Elena Teodorescu, muzeograf cu înaltă cultură de specialitate și experiență de-o viață, în slujba acestui unic sanctuar de istorie a Întemeierii Românismului. Însemnările de atunci despre Dumitru Norocea, conducătorul grupului de maeștrii care lucrau, între anii 1914-1923, la revelarea iconografiei de la Biserica Domnească, le redau aici. După care am admirat, cu încântare, expoziția de etnografie și artă populară – secție a Muzeului Municipal Curtea de Argeș, amenajată în casa pictorului.

Din notele de atunci, redau textual: *„Dumitru Norocea. Restaurări la Govora* (mănăstirea). *A avut profesori pe G.D. Mirea și Ion Kalinderu, președintele Comisiei Monumentelor Istorice, care îl încurajează și-l apreciează. La indicația lui, copiază frescele de la Govora și Horezu. Studiază și la Paris. Descoperă pe peretele de nord al naosului, în ziua de 12 septembrie 1920, inscripția din care rezultă data morții lui Basarab I (1352) la Câmpulung-Muscel. Elogiile lui Dimitrie Onciul și Iorga".*

Și-am mai consemnat:

„Academia Română, 2 octombrie 1915

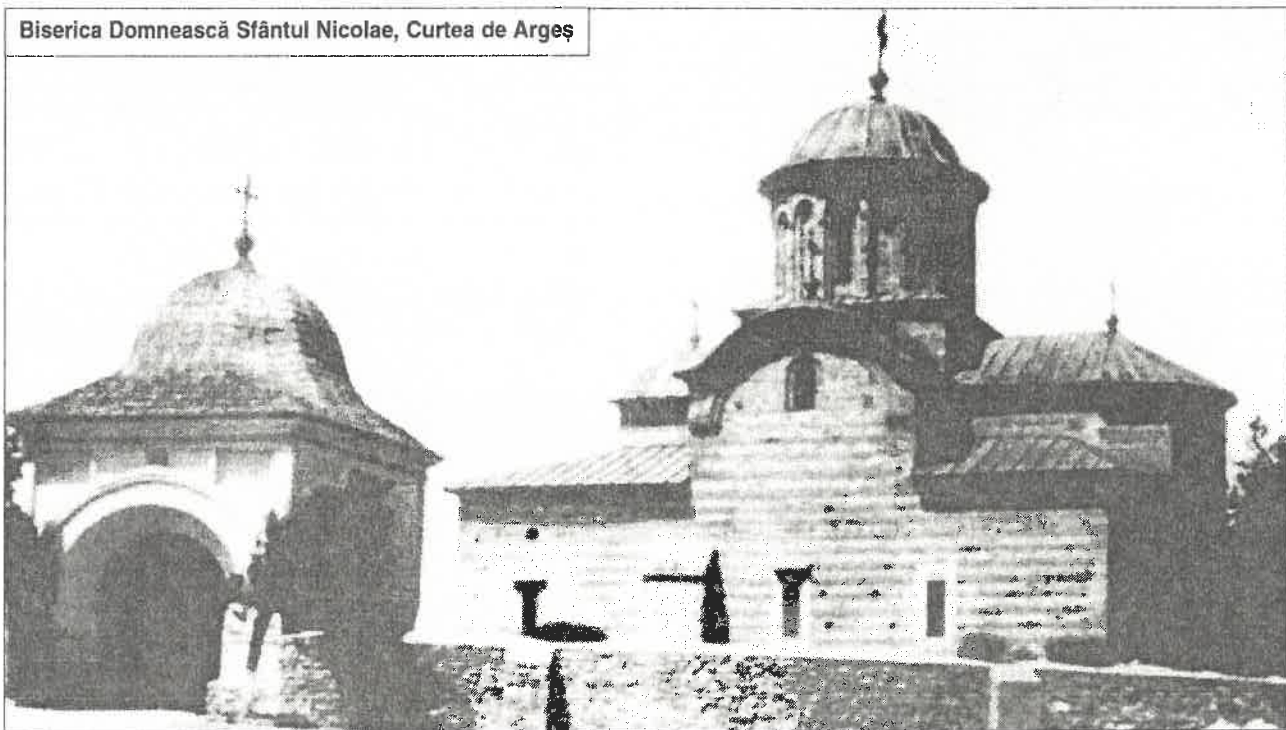
«Domnule Norocea,

Dl. Iorga m-a însărcinat să vă scriu din partea D-sale și să vă rog a procura pentru o comunicare ce o va face vinerea viitoare, 9 octombrie, la Academie, fotografia chipului de Domn (Basarab I) de la intrarea Bisericii Domnești și a chipului de pe stâlpul din fața altarului, cel îngenunchiat [Radu Negru Vodă – n.n.]. *Dacă nu aveți acolo un fotograf, Dl. Iorga vă roagă să procurați câte un însemn al acestor chipuri. Salutări cordiale, Al. Ducea, șeful Cancelariei* [Academiei – n.n.]»".

Am avut prilejul ca împreună cu fostul său colaborator Vasile Ivănescu din Curtea de Argeș, să contemplu și

Casa Norocea, Curtea de Argeș

Biserica Domnească Sfântul Nicolae, Curtea de Argeș

frescele din Paraclisul Mănăstirii Curtea de Argeș și pe cele din Catedrala din Chișinău. N-am reușit să ajung la Bălți să văd și pictura noii Catedrale de acolo realizată de Norocea și echipa sa prin anii '30.

Altă contribuție de înaltă valoare artistică a lui Norocea sunt mozaicurile de la Catedrala Încoronării de la Alba Iulia în 1922 a Suveranilor României: regele Ferdinand I și regina Maria.

În Casa memorială ce-i poartă numele se mai află trusa lui Norocea, iar deasupra intrării în holul ce precede salonul de primire, într-un semicerc, ne întâmpină pictura *a fresco*, splendidă compoziție de originală inspirație și încântătoare coloristică. Personajul central – Maestrul, iar cele secundare – Muzele, costumate gorjenește, în ciupaguri și oprege, cu broderii în arniciuri, paete și mărgele, cu fețe luminate de zâmbete grațioase. Dumitru Norocea a făcut gestul rar să-și doneze casa statului cu lăsământul de a se amenaja în odăile ei o expoziție de etnografie și folclor, cu vestigii reprezentative din Argeș – Muscel, Gorj și din Țară.

Dumitru Norocea introduce pentru prima dată la noi decorațiile cu mozaic, la Catedrala Încoronării de la Alba Iulia, lucrând alături de celebrul pictor Costin Petrescu din Pitești, care a realizat Marea Frescă de la Ateneul Român (1934-1938), pictură monumentală ce se desfășoară pe friza în circumferință de 210 metri pătrați, în rotonda Ateneului. Alte lucrări de restaurare sau de împodobire în mozaicuri a mai făcut *Norocea* și la Patriarhia Română, la Catedrala din Sulina, la Muzeul din Ploiești, în alte edificii publice.

Legându-și sufletește viața de Curtea de Argeș, unde și-a petrecut anii cei mai frumoși, alături de Eliza, soția lui argeșancă, vreme de aproape 50 de ani, Dumitru Norocea își depune crucea în anul 1964. Înaintea decesului, celebrul artist, și unul dintre cei mai veritabili români, a lăsat în urmă-i o operă de inestimabilă valoare, iar casa lui, adăpostind vestigii de preț ale civilizației românești, îndestulează setea de cunoaștere a generațiilor tinere și – deopotrivă – a celor vârstnice. Dumitru Norocea, din Bolboși se alătură lui Brâncuși din Hobița, lui Keber din Târgu-Jiu, consăteanului său Constantin Bălăcescu – sculptorul care a turnat în bronz statuia lui Tudor Vladimirescu, ridicată pe soclu la Tg.-Jiu în 1899 – și altor inegalabili artiști ai Neamului, cu rădăcini în Gorjul istoric și pitoresc.

FIȘĂ BIBLIOGRAFICĂ

* *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, CURTEA DOMNEASCĂ DIN ARGEȘ*, tiparul – Cultura Națională – 1923, număr dedicat încheierii lucrărilor de restaurare a Bisericii Sf. Nicolae Domnesc.
* *Nicolae Moisescu*, Restauratori ai Bisericii Domnești de la Curtea de Argeș – Dumitru Norocea, în Studii și comunicări III 1990, p. 58-61.
* *Elena Teodorescu*, Ecouri apusene la Curtea Basarabilor, în Studii și comunicări IV 1992, Muzeul Curtea de Argeș, p. 124.
* *Octavian Ungureanu*, Însemnări dintr-o expoziție, în *Gazeta Gorjului*, din 19 iulie 1986, pag.2
* *Bolocan, CEI ZECE MARTIRI EXECUTAȚI LA TURNU SEVERIN, 1924.*

DIN CORESPONDENȚA INEDITĂ A LUI GEORGE BENGESCU (1918 - 1919)

■ muzeograf Simina DUMITRU

Perioada studiilor. Prima tinerețe

Născut la 30 august/13 septembrie 1848 la Craiova, ca fiu al lui Grigore Bengescu II și al Elenei Bengescu, fiica marelui vornic Iordache Golescu, George Bengescu s-a afirmat pe plan cultural și diplomatic, ca un demn continuator al tradiției familiei boierești a Goleștilor.

Între anii 1857 și 1867 își face studiile la Paris, la liceul *Louis le Grand*, obținând la 21 noiembrie 1867 diploma de bacalaureat în litere eliberată de Facultatea de Litere din Paris[1]. Probabil în această perioadă a deprins și dragostea pentru literatură, amănunt despre care

vorbește și în cartea sa autobiografică *„Câteva suvenire ale carierei mele"*[2]. Din această perioadă petrecută la Paris a rămas o importantă corespondență dintre elevul George Bengescu și tatăl său, exclusiv în limba franceză. Mai puțin a corespondat cu mama sa, Elena Golescu, căci aceasta s-a aflat în toată perioada studiilor sale la Paris și Bruxelles alături de el, dedicându-și întreaga activitate educației copiilor săi.

La 28 septembrie 1857, într-o scrisoare adresată tatălui său, Grigore Bengescu II, îi prezenta acestuia câteva din materiile pe care le studia la Paris - limba franceză, gramatica latină și gramatica franceză, precum și modul în care își petrecea timpul liber – *„merg câteodată în grădinile Tuilleries, (...), la hipodrom"*[3].

Într-o scrisoare din 2 ianuarie 1858, pe lângă informațiile pe care le oferă despre propria mama, despre sora – Maria și fratele Alexandru, nu uită să-i mulțumească tatălui său că l-a trimis la studii în capitala Franței, spunându-i că nu va precupeți nici un efort pentru a-i mulțumi, atât pe el, cât și pe mama sa[4].

La 30 iulie 1869, Ministerul Instrucțiunii Publice al Franței îi elibera lui George Bengescu diploma de licențiat în litere. După absolvirea cu succes a Facultății de Litere, s-a înscris la Facultatea de Drept din Paris, dar s-a mutat în Belgia ca urmare a începerii războiului franco-prusac (1870). Facultatea de Drept din Liege îi va conferi diploma de doctor în științe politice și administrative tot cu distincție pe data de 23 mai 1871[5].

George Bengescu și cariera diplomatica

Mai multe nereușite în funcțiile publice, pe care le-a deținut în țară, în magistratură și învățământ, dar și în aria diplomației – Secretar I la Agenția Română de la Viena sub conducerea lui P.P. Carp, determină începutul carierei sale științifice la Paris, vizând o teză de doctorat cu subiectul *„Piesele comice ale lui Voltaire"*.

Despre această perioadă făcea următoarele mențiuni: *„răsfoiam cu aviditate volumele prăfuite ce mi se aduceau cu teancul. Îmi găsisem, în sfârșit, adevărata vocațiune, și toate distincțiunile, toate onorurile ce mi-au fost conferite mai în urmă nu mi-au procurat satisfacțiunea deplină și fără amestec ce resimțeam când descopeream vreo ediție necunoscută a autorului meu de predilecțiune, sau vreo notiță manuscrisă interesantă, uitată, între duoe pagini îngălbenite de către un bibliofil sau un comentator din vremea trecută"*[6].

Studiind întreaga operă a lui Voltaire, nu numai comediile, a renunțat la teza sa de doctorat și a început să lucreze la o bibliografie a operelor acestui mare scriitor și filosof francez[7].

Reintrat în cariera diplomatică, din anul 1882, la propunerea lui Ion Ghica – Secretar II la ambasada română din Londra, va cunoaște o ascensiune profesională notabilă în acest serviciu: prim-secretar al Legației din Paris – din data de 13 / 25 aprilie 1885 –, apoi consilier în cadrul aceleiași Legații – din septembrie 1889 –, este numit la 16 februarie 1891, de Alexandru Lahovary, ministrul Afacerilor Străine, ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Bruxelles și Haga[8].

Anul 1896 aduce numirea sa în funcția de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Atena, pentru a relua relațiile diplomatice dintre România și Grecia,

întrerupte din 1892, păstrându-și și funcția de ministru la Bruxelles și Haga, unde urma să se întoarcă *„îndată după numirea la Atena a unui titular definitiv”*[9].

Din cauza neînțelegerilor cu D.A. Sturdza, în anul 1897 își dă demisia din serviciul diplomatic român, în cadrul căruia revine, însă, prin numirea sa în funcția de consul general al României la Constantinopol. La 29 martie 1905 este numit delegat al României pe lângă Comisia Europeană a Dunării, cu gradul de ministru plenipotențiar, iar din august 1906 este numit ministru plenipotențiar clasa I în cadrul Ministerului Afacerilor Străine[10].

În anul 1907, în urma unor noi divergențe cu D.A. Sturdza, își dă a doua oară demisia, se pensionează și se retrage în Belgia în 1908, unde va rămâne până în anul 1921, când se stabilește la Câmpulung, la fiica sa Alexandrina N. Grant.

Căsătorit în februarie 1873 cu Zoe, fiica lui Constantin A. Kretzulescu, va avea cu aceasta două fete, Alexandrina – căsătorită cu pictorul Nicolae Effingham Grant, și Elena. După moartea primei sale soții, se recăsătorește cu o actriță belgiană, Anna Parys, fără a mai avea copii[11].

Recunoștința adusă lui Bengescu de către contemporanii săi. Preocupări literare

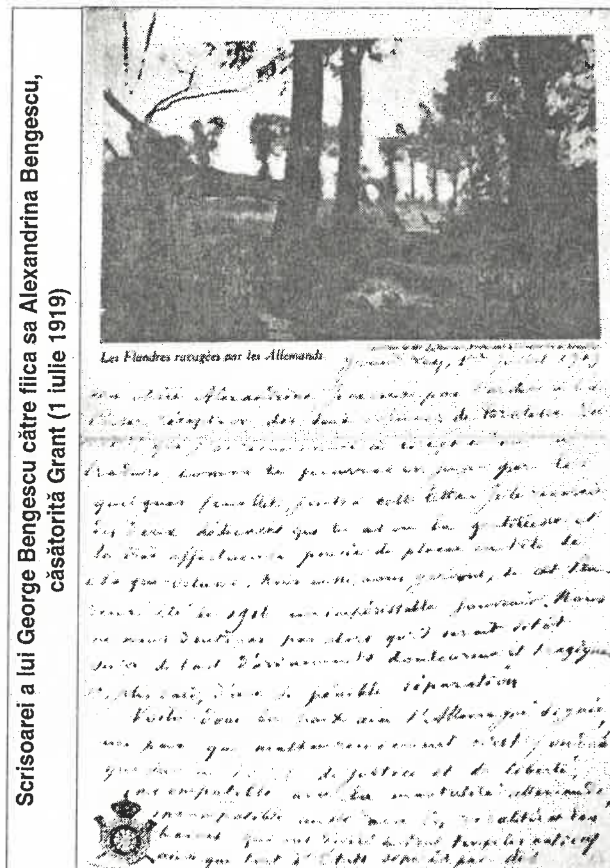
Pentru meritele sale literare[12], îi va fi acordată, în 1893, de către guvernul francez, crucea de comandor al *„Legiunii de onoare”*. Anterior, la 1 martie 1883 Camille Doucet, Secretarul Academiei Franceze îl anunța pe George Bengescu că Academia, în ședința din acea zi i-a acordat un premiu de 2.000 de franci pentru savantul volum pe care l-a publicat asupra operelor lui Voltaire, din fundația Archon – Deperouse, fiind primul român căruia i se acorda această favoare[13]. România îl va onora la rândul ei, numindu-l în 1883 membru corespondent al Academiei Române, în 1921 devenind membru activ[14].

În timp ce se ocupa cu editarea volumelor bibliografiei voltairiene, a fost în strânsă relație cu alți volterieni ca: Guy de Berlaymont, Louis Moland, Eugene Spuller – ministrul Afacerilor Străine al Franței, redactorul ziarului *„La Republique française”*, ce îl prezenta pe Bengescu ca *„editor la fel de erudit ca și de spiritual. Este la al treilea volum al unei Bibliografii voltairiene, care este o operă definitivă și în același timp o capodoperă a criticii istorice și literare”*. A fost încurajat pentru ducerea la bun sfârșit a lucrărilor sale de Goblet și Ribot, miniștri de Externe ai Franței.

A dorit să acorde atenția cuvenită și literaturii române, chiar dacă cariera sa de diplomat l-a împiedicat să facă acest lucru așa cum ar fi vrut. Scriitorii români pe care a dorit să-i facă cunoscuți, atât publicului român, cât și celui străin au fost Vasile Alecsandri și Carmen Sylva.

Perioada Marelui Război. Greutăți și privațiuni

Perioada pe care o petrece în Belgia, la Grand-Leez, în vila Lamartine, proprietatea soției sale Anna Parys, nu este lipsită de corespondență, mai ales cu fiica sa, Alexandrina Grant. Dificultățile primului război mondial sunt resimțite și de George Bengescu, iar această stare

Scrisoarea lui George Bengescu către fiica sa Alexandrina Bengescu, căsătorită Grant (1 iulie 1919)

de fapt reiese și din scrisorile trimise de acesta în anii 1918-1919. Problemele financiare sunt menționate de fiecare dată, existând nemulțumiri ale acestuia privind modul în care tranzacțiile financiare se desfășurau între bănci: *„astăzi mă mulțumesc să-ți spun că sunt îngrijorat pentru că de la plecarea mea, banca Mormorosch nu mi-a dat nici un semn de viață; nu am primit nimic din ceea ce tu îmi spui că ai depus pentru mine. (...) Pe de altă parte nu m-am atins de nici un ban din pensia mea (...) chiar dacă am trimis de acum două luni domnului Söpkez, prin amabilitatea autorităților imperiale germane procura și certificatul de naștere necesare”*[15]. Această neliniște este alimentată și de o întâmplare, care a avut-o în centru pe nepoata sa, Florica Racoviță, care aflată în Anglia nu a primit suma de 13.000 franci, trimisă din România[16]. Această situație se continuă și în anul următor, George

Bengescu scriindu-i fiicei sale: *„de opt luni nu am încasat nici un ban din pensia mea”*[17].

Dificultățile economice îi determină pe soții Bengescu să ia măsuri drastice, prin ipotecarea vilei Lamartine, proprietatea soției sale, *„pentru o nouă sumă de 5.000 de franci (...) și prezentul este tot așa de greu pentru noi, așa cum viitorul este incert”*[18]. Din aceste scrisori reiese și grija pe care acesta o are față de soția sa, căreia îi va fi imposibil *„de a restitui notarului un capital de 10.000 de franci împrumutați cu ipotecă”*[19]. La 23 februarie 1918, îi scrie Alexandrinei și despre modul în care își petrece timpul liber: *„citesc cât mai mult posibil, vorbesc adesea cu Ana (...) și mă amuz făcând câteva traduceri din Horațiu, pentru a nu uita latina”*[20].

Scrisorile sale nu se termină fără a-și aminti de Nicolae și George Grant. Îl preocupa modul în care decurgeau studiile nepotului său, obligat să se obișnuiască cu regimul dur al școlii din Târgoviște, care în viziunea bunicului era o modalitate de a-l căli pentru viață. Pentru a întări această afirmație oferă ca exemplu propria sa experiență la liceul Louis le Grand: *„ wc-urile erau la fel de lipsite de confort. Aceasta nu m-a împiedicat să rămân acolo 10 ani (nu în wc) tremurând de frig în vastele săli de cursuri, înghețat și obligat să bat din picioare cu colegii mei, pentru a ne încălzi bietele noastre picioare, care ne dureau de degerături”*[21].

Chiar dacă era departe de țară, îl preocupa situația politică din România: *„Vechii noștri aliați, rușii, s-au purtat cu noi, așa cum Salisbury s-a purtat cu întreaga lume, într-o manieră odioasă. Eram în măsură de a-i cunoaște, mai ales după războiul din 1877-1878. Se pare că Brătianu și aliații săi au fost în sfârșit doborâți. Nu este prea curând! Poate ca această cădere ne va aduce pacea, despre care vorbim și de care avem atâta nevoie”*[22].

În viziune sa, cel mai important pericol al anului 1918 era reprezentat pentru statul român de revoluția bolșevică, considerată a fi un adevărat flagel care amenința întreaga lume și *„de care trebuie să ne apărăm cu orice preț”*[23].

La 6 februarie 1919, George Bengescu îi scria fiicei sale Alexandrina din Bruxelles, povestindu-i modalitatea în care a decurs retragerea germană în regiunea Grand Leez. Această retragere nu a provocat mari tulburări, dar îngrijorarea soților Bengescu a fost destul de mare, căci *„armistițiul nu era semnat, putând fi supuși unor pericole serioase, și chiar să fim obligați să părăsim Grand Leez-ul”*[24].

Încheiem parafrazându-l pe George Bengescu: *„am speranța că după moartea mea (...) modestul meu nume va supraviețui câtă-va vreme în suvenirul bărbaților celor care iubesc munca, studiul și literele. Acesta este sorta pe care am visat-o încă din tinerețea mea; acesta a fost idealul meu, când aveam doue-deci de ani, (...) acesta este, după cum zic predicatorii, harul ce mi-l doresc”*[25].

---

1 Vasile Novac, Georges N. Grant, *„Contribuții la viața și activitatea lui George Bengescu, membru al Academiei Române”*, în revista *„Museum. Studii și comunicări de istorie și etnografie”*, Golești, 1978, p.235.

2 George Bengescu, *„Câteva suvenire ale carierei mele”*, Editura Paul Lacomblez, Bruxelles, 1899, p. 12.

3 Arhiva Muzeului Viticulturii și Pomiculturii Golești, fond Grigore Bengescu, nr. inv. 10.021 / 977, fila 1, scrisoarea lui George Bengescu din 28.09.1857, către Grigore Bengescu II.

4 Arhiva Muzeului Viticulturii și Pomiculturii Golești, fond Grigore Bengescu, nr. 10.022 / 978, f. 1, scrisoarea lui George Bengescu din 2.01. 1858, către Grigore Bengescu II.

5 Vasile Novac, Georges N. Grant, loc.cit., p. 236-237.

6 George Bengescu, op. cit., p 26 – 27.

* Colecția de cărți volteriană a donat-o ulterior Bibliotecii Naționale din Paris (În fondul de carte al Bibliotecii Naționale Franceze, cărțile donate de George Bengescu sunt catalogate la colecția „Z. Bengesco”, de carte rară și cuprind un numar de 1.005 piese, în mare parte adnotate de acesta, toate edițiile ale operelor voltairiene).

7 George Bengescu, op. cit., p. 19-27.

8 Vasile Novac, Georges N. Grant, loc.cit., p. 238.

9 George Bengescu, op. cit., p. 326.

10 Vasile Novac, Georges N. Grant, loc.cit., p.239.

11 *Ibidem*, p. 237.

12 În perioada 1882 – 1890 apar cele patru volume ale bibliografiei operelor lui Voltaire; se consacră și editării operelor complete ale lui Voltaire, apărute în 10 volume, în perioada 1887 – 1892; pentru operele lui George Bengescu vezi Vasile Novac, Georges N. Grant, loc. cit.

13 George Bengescu, op.cit., p. 96-97. Premiul Archon – Deperouse a mai fost acordat ulterior si altor români pentru meritele literare cum ar fi: Elena Văcărescu, în anul 1889, pentru volumul de versuri *„Chants d'aurore”*; George Bibescu, în anul 1888, pentru opera sa *„Combats et retraite des six mille”* etc.

14 Pentru medaliile și decorațiile care i-au fost acordate vezi Vasile Novac, Georges N. Grant, loc. cit.

15 Arhiva Muzeului Viticulturii și Pomiculturii Golești, fond Grigore Bengescu, nr. 10.088 / 1.044, ff. 1-2,din data de 16 iulie 1918.

16 *Idem*, nr.10.091 / 1047, din 24 martie 1919.

17 *Idem*, nr. 10.090 / 1.146, f. 2, din 1 martie 1919 și nr. 10091 / 1047, f. 3, din 24 martie 1919.

18 *Ibidem*, f. 3.

19 *Ibidem*, f. 4.

20 *Idem*, nr. 10.087 / 1143, din 23 februarie 1918.

21 *Idem*, nr. 10.090 / 1.146, f. 5, din 1 martie 1919.

22 *Idem*, nr. 10.087 / 1.043, f. 4., din 23 februarie 1918.

23 *Ibidem*, f. 4.

24 *Idem*, nr10.089 / 1045, f. 5 din 6 februarie 1919.

25 George Bengescu, op.cit, p. 371.

PARTICIPAREA ROMÂNIEI LA EXPOZIȚIILE UNIVERSALE DE LA BRUXELLES (1935) ȘI PARIS (1937)

■ lect. univ. dr. Aurelian CHISTOL

În perioada legislaturii 1934-1937, cabinetul liberal Gh. Tătărescu, a acordat o atenție specială înviorării comerțului intern și extern al României, grav afectat de criza economică ce a lovit întreaga lume capitalistă între anii 1929-1933.

Prin urmare, autoritățile nu s-au rezumat doar la asigurarea unui cadru legislativ propice încurajării comerțului, ci s-au implicat activ în organizarea unor expoziții și târguri naționale, precum: *„Expoziția geniului rural românesc în industria textilă", „Expoziția-târg Munca Noastră Românească"* (București, aprilie 1934); *„Expoziția Luna Bucureștilor"* (mai 1935, mai 1936, mai 1937); *„Expoziția-târg a muncii românești"* (București, mai 1936), *„Expoziția Industrială"* (Cluj, august 1936), *„Expoziția Economică Permanentă a Dobrogei"* (Constanța, noiembrie 1937) și altele[1].

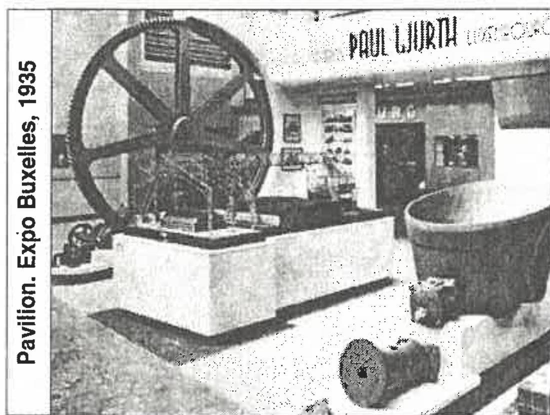
De asemenea, pornind de la necesitatea inexorabilă de a menține România în circuitul economic mondial, executivul a facilitat participarea țării noastre la manifestările internaționale de profil, desfășurate la Bruxelles în 1935 și la Paris, doi ani mai târziu.

Reclama României la Bruxelles

Capitala Belgiei a găzduit în perioada mai-octombrie 1935 *„Expoziția Universală"*. În ciuda dificultăților economice care i-au afectat pe participanții la manifestare – proveniți din 30 de state – aceasta a fost o reușită.

Pavilionul românesc era situat în mijlocul unei grădini înflorite și cuprindea mai multe secțiuni. În hol se găseau vitrine în care erau expuse obiecte de artă religioasă.

Sala de onoare găzduia cele mai reprezentative tablouri, exprimând curentele artistice din ultima jumătate de secol, din țara noastră. Aripa dreaptă a clădirii cuprindea trei săli în care fuseseră amenajate secția etnografică, cea privind activitatea culturală a Fundațiilor Regale împreună cu progresele artei grafice și o secțiune turistică reprezentată prin fotografii, diagrame și diapozitive. Cealaltă aripă a clădirii găzduia, pe o suprafață de 25 mp, prezentarea activității economice, în special a celei agricole. Aici se găseau mostre de produse vegetale naturale și fabricate, vinuri, dar și planșe, hărți, diagrame și cartograme menite a evidenția rolul jucat de agricultură și de petrol în economia națională.

Pavilion. Expo Buxelles, 1935

Cu ocazia ceremoniei oficiale de premiere a expozanților, desfășurată pe 15 octombrie, țara noastră a obținut 97 de recompense, situându-se pe locul 15 în palmaresul competiției[2].

Exemplu de bogăție și varietate la Expoziția parisiană

O amploare mai mare a avut expoziția pe care Parisul decisese să o organizeze încă din 1932, din dorința de a ilustra civilizația omenirii. În 1936 au fost invitate 40 de state să-și amenajeze pavilioane naționale pe o suprafață de circa 100 de ha, dispusă în formă de cruce arcuită spre Palatul Trocadero. Contextul internațional în care urma să se desfășoare manifestarea, o transformase într-un prilej de propagandă generală, dat fiind faptul că fuseseră invitate aici țări cu regimuri politice și manifestări în cadrul relațiilor internaționale diametral opuse[3].

Guvernul român nu putea să refuze o invitație atât de onorantă, aprobând la 10 februarie 1937, organizarea unui pavilion național la Paris, sub îndrumarea marelui sociolog Dimitrie Gusti[4].

Pavilionul nostru a fost ridicat rapid în imediata apropiere a fântânilor arteziene ale palatului Trocadero, între standurile Germaniei, Uniunii Sovietice, Egiptului, Palestinei, Ungariei și Luxemburgului[5].

Prezentându-și impresiile într-o conferință radiodifuzată din 10 iulie 1937, scriitorul Victor Ion Popa remarca faptul că *„gândul fericit al celui care a ținut ca fațada pavilionului românesc să fie îmbrăcată în marmură roz-albă de Rușchița, a dat clădirii o noblețe pe care n-o are nici unul din pavilioanele expoziției din Paris"*[6].

Clădirea impresiona într-adevăr prin stilul sobru, fațada în arcade și prin încadrarea intrării principale de un cerc înalt de 22 de metri.

Holul de onoare avea pereți de alabastru și onix și o cupolă sprijinită de marmură. La subsol existau două secțiuni destinate evidențierii frumusețile naturale ale țării, dar și 12 grupe de diorame care prezentau vânătoarea și fauna românească. Cea mai impresionantă dioramă era cea a Deltei, lungă de 16 m, înaltă de 3 și adâncă de 4 metri. De altfel, pentru transportul materialelor acestei secțiuni fuseseră utilizate 4 vagoane.

Sala principală a expoziției se afla la parter, al cărui plafon era alcătuit din lespezi de sare bine armonizate ca desen și culoare și se sprijinea pe 4 coloane făcute din același material. Pe doi dintre pereți erau prezentate realizările industriei noastre, prin proiecții cinematografice și combinarea tehnicii moderne a fotomontajului cu cea a dioramei artistice. De asemenea, prin hărți stilizate erau reliefate bogățiile solice și subsolice ale României, în timp ce o hartă evidenția căile de comunicații prin suprapuneri de becuri și tuburi luminoase. În partea din spate a sălii exista o altă hartă a României care prezenta dezvoltarea economică și înfățișarea fizică a patriei noastre. Centrele agricole și industriale, bogățiile solului și subsolului erau înfățișate prin spectaculoase efecte de lumină generate de circa 10.000 de becuri colorate.

Etajul I era consacrat realizărilor Oficiului de Educație a Tineretului, prezentării activității Institutului Social Român și a Fundațiilor Regale. În centrul sălii se afla o hartă a țării de 100 mp, realizată din alabastru și așezată pe un piedestal de cristal, pe care erau însemnate centrele de instrucție premilitară.

Cel de-al doilea etaj era consacrat exclusiv artelor plastice, fiind expuse picturi și sculpturi ale tuturor artiștilor noștri reprezentativi[7].

Contribuții semnificative a adus România și la realizarea diverselor pavilioane colective ale expoziției, iar restaurantul nostru a beneficiat de vinuri și mâncăruri tradiționale, ca și de prestațiile artistice ale lui Grigoraș Dinicu sau Fănică Luca, atrăgând numeroși clienți, inclusiv pe președintele Franței, Lebrun[8].

De altfel, după cum arăta M.G. Cantacuzino într-un reportaj radiodifuzat pe 9 iulie, consacrat expoziției, șeful statului francez *„și-a exprimat înalta sa satisfacție pentru țara care poartă pe lângă realizări atât de frumoase în domeniul culturii, dărnicia dumnezeiască de a stăpâni un pământ atât de bogat și de frumos"*[9].

Concluzia autorului reportajului respectiv era că: *„Pavilionul țării la Paris e o frumoasă realizare din toate punctele de vedere. Prin el ne facem și mai cunoscuți în tot ce avem mai frumos și mai bun.*

Metoda de a înfățișa în mod plastic bogățiile spirituale și materiale ale țării, a fost pe de-a întregul pusă în slujba idealului național (...).

Trebuie să fim mândri că locul pe care-l ocupăm în expoziția internațională de la Paris este proeminent.

Pavilionul țării este înălțat ca o mănăstire laică în care munca noastră, a tuturora, a știut să primească acel element de noblețe care o ridică și o impune tuturor"[10].

O acțiune atât de grandioasă a necesitat cheltuieli pe măsură însumând 121.300.371 lei, din care guvernul a asigurat 110.048.171 lei, firmele particulare 7,75 milioane de lei, iar statul francez circa 3,5 milioane[11].

Prin această finanțare, cabinetul Tătărescu s-a folosit de o modalitate extraordinară de a face cunoscută România în lume, dar și de a-și face reclamă, prin

Pavilionul belgian, 1937

prezentarea realizărilor economice, științifice, tehnice și culturale obținute cu precădere în ultimii ani și asupra cărora și-a pus într-o măsură importantă amprenta.

---

1 *Enciclopedia României*, Vol. IV, *Economia națională. Circulație, distribuție și consum*, București, Imprimeria Națională, 1943, p. 325.

2 *Ibidem*, p. 316; Laurențiu Vlad, *Propagandă și identitate. România la Expozițiile universale belgiene. 1897-1935*, București, Ed. Cris, 2001, p. 78-101.

3 *Enciclopedia României*, vol. IV, p. 316.

4 C. Hamangiu (fondator), *Codul General al României. Coduri de legi, decrete-legi și regulamente*, 1937, vol. XXV, partea I, „Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului", Imprimeria Centrală, 1938, p. 53-54.

5 *Enciclopedia României*, vol. IV, p. 316-317.

6 Arhiva Societății Române de Radiodifuziune (în continuare A.S.R.R.), fond Conferințe, dosar 10/1937, f. 70.

7 *Enciclopedia României*, vol. IV, p. 317-318.

8 *Ibidem*, p. 318.

9 A.S.R.R., fond Conferințe, dosar 10/1937, f. 11.

10 *Ibidem*, f. 12.

11 *Enciclopedia României*, vol. IV, p. 320.

EFECTELE CUTREMURULUI DIN 1940 ASUPRA JUDEȚELOR ARGEȘ ȘI MUSCEL

■ prof. Ionel-Claudiu DUMITRESCU

Terra Mater și forța sa telurică

Cutremurele au îngrozit omenirea prin enorma forță de distrugere. Nici o catastrofă naturală nu impresionează precum cele care smulg pământul de sub picioare. Istoria a adus o mulțime de dovezi despre trecutul frământat al scoarței terestre. Și astăzi mitul Atlantidei provoacă fiori populației. Un alt mit vorbește despre continentul Mu dispărut în valurile Pacificului. Orice mit are însă la bază fapte reale și se știe că multe orașe grecești de coastă au dispărut sub ape într-o singură noapte. Alte cetăți înfloritoare au fost transformate în mărețe ruine ce amintesc turiștilor dramele trecutului. Sparta sau Delfi sunt mărturii peste timp ale energilor telurice din spațiul Greciei. Constantinopolul, capitala Bizanțului și apoi a Imperiului otoman, a fost zguduit în numeroase rânduri și monumentele s-au surpat. Celebrul oraș a fost construit într-un focar seismic, dar experiența oamenilor în domeniul seismologiei era prea mică.

Teritoriul României se află situat la zona de contact a mai multor plăci tectonice, iar focarul vrâncean a fost deosebit de activ de-a lungul istoriei[1]. Se manifestă prin șocuri puternice, de adâncime și la distanțe mari în timp. Spre deosebire de celelalte focare seismice de pe teritoriul românesc, șocurile se resimt pe arii vaste, efectele depinzând de natura solului, distanța față de epicentru și calitatea construcțiilor. Secolul al XX-lea a adus folosirea unor materiale de construcție de mai bună calitate, dar proiectele vizau doar stabilitatea pe verticală. Pereții rămâneau extrem de expuși forțelor de forfecare. Populația lipsită de fonduri, continua să folosească locuințele moștenite sau pe cele construite după tehnicile dobândite din străbuni. Doar edificiile din beton aveau șanse să reziste undelor seismice, dar muncitorii și patronii furau materiale pentru sporirea veniturilor. Și calitatea materialelor lăsa de dorit. Studiile asupra efectelor seismelor nu erau de interes politic, economic, social, cultural sau științific. Conștiința și rațiunea lipseau în epocă. O permanență istorică se poate spune.

Cutremurul din noiembrie 1940 a fost deosebit de puternic și în zona Panciu unde intensitatea a fost de gradul 10 pe scara Mercalli. Șocul teluric a fost resimțit până în zona Munților Ural.

Consecințele materiale și amprenta istorică a seismului din 1940

Județele Argeș și Muscel au fost lovite în plin de undele seismice. Orașul Pitești a avut 4 sau 5 case complet năruite, iar alte 20 au fost grav avariate. Au fost dărâmate de pompieri și doar opt mai erau menținute cu proptele în speranța unei posibile reparații. Alte 380 au avut avarii și crăpături. O comisie formată din arhitectul Eugen Ivanși și inginerii Andrei N. și Dumitrescu a stabilit pagubele și a propus aducerea pentru reparații a circa 500.000 de cărămizi, 80-100 t var, 100-150 t ciment, 600-800 mc nisip și tot atâta pietriș[2]. Numai avariile la Școala primară de băieți nr.2 și la Școala primară de băieți nr. 3 au însumat 600.000 de lei[3]. Alte imobile mari serios zguduite au fost Primăria, Teatrul comunal, Hala de pește, Uzina de apă, Școala primară de fete nr. 2 și Secția de pompieri.

Județul Argeș a avut 59 de școli afectate. Era un adevărat dezastru. Școala din satul Izvoru de Jos a avut sala din ostrețe mâncate de cari grav avariată, tavanul căzut, apa scurgându-se prin acoperiș. Sala nouă, din 1926, a suferit mai puțin[4]. Cele două școli din Costești-Telești au fost și ele grav avariate[5]. Cele două clase din Ungheni erau afectate puternic[6]. Grav lovită a fost și clădirea din Băbana, pereții dinspre nord și vest fiind crăpați, iar tavanul din nuiele putrezite s-a dărâmat. Inițial, autoritățile au cerut doar 10.000 de lei pentru reparații, dar apoi au constat că școala stătea să se surpe[7]. Școala din Măluereni avea la o sală tavanul aproape prăbușit, ochiuri de geam sparte, iar la o altă sală de curs s-a prăbușit o parte din tavan și alte patru ochiuri de geam au fost distruse. Coșul clădirii era dărâmat[8]. Și școala din Brătieni Galeș a fost complet abandonată[9]. Alte clădiri au avut avarii mai mici. La Bradurile-Rotulești (comuna Bradu, județul Argeș) erau pagube de 4500 lei[10]. Avariile au fost mai mici în zona de munte. Școala din Tigveni a fost reparată până la 21 noiembrie 1940[11].

Nici lăcașele de cult n-au fost ferite de furia forțelor telurice. Șocul principal a fost resimțit tot în partea de sud a județului. Biserica Sfântul Nicolae din Slobozia de Jos a avut pereții crăpați și bolțile stăteau să se prăbușească. Lăcașul a fost închis pentru că reprezenta un pericol pentru enoriași[12]. Expertiza făcută de specialiști a indicat necesitatea consolidării edificiului cu beton armat.

Casele din sate erau mai mici și cu mult material lemnos, dar au fost afectate de șocuri. O situație disperată se înregistra la familia lui Gheorghe I. Minculescu din Băiculești, satul Valea Rea. Proprietarul cerea ajutor prefectului pentru că era bolnav, iar cei trei băieți erau mobilizați. Prefectul a trimis cererea la acte susținând că nu sunt fonduri[13].

Nici clădirile administrative n-au fost ocolite de furia undelor seismice. Primăria din comuna Humele nu mai prezenta nici o siguranță în funcționare drept pentru care se impunea reconstruirea acesteia[14]. Un bilanț din 20 martie 1941 referitor la clădirile oficiale afectate indica două preturi, 15 primării, 39 școli, 1 atelier școală, 50 biserici, un spital și un dispensar[15]. Pagubele numai din învățământ se ridicau la 5.600.245 lei[16], dar estimarea era din noiembrie 1940. Cheltuielile au crescut pe măsură ce studiile au determinat amploarea fisurilor. Al doilea război mondial a încetinit ritmul reparațiilor.

Prezentul articol este un indicator parțial al direcțiilor de deplasare a undelor seismice pentru ca viitoarele clădiri să nu fie ridicate pe soluri instabile din pozițiile amintite. Pentru evitarea efectelor dezastruoase se impune ca în fiecare localitate să se indice zonele periculoase cunoscute în urma studiilor din arhive sau, cel puțin, să se precizeze așezările grav lovite.

---

1 Despre efectele cutremurelor până la 1800 se poate consulta: Paul Cernovodeanu, Paul Binder, *Cavalerii Apocalipsului*, Silex, București, 1993, p. 207-240. Cutremurre puternice au mai lovit teritoriul românesc în 1802, 1829, 1838 etc. Informațiile din cronici permit observarea unei atitudini de pasivitate și de uitare la nivelul oamenilor și al autorităților, măsuri de protecție începând să fie luate după experiența dureroasă din 1940.

2 Arhivele Naționale, Direcția Județeană Argeș, fond Prefectura Județului Argeș, dos. 42/1941, f. 5, 5v. O altă statistică menționează avarierea gravă a 15 clădiri și avarierea parțială a altor 31 (Petre Popa, Silvestru Voinescu, Paul Dicu, *Istoria municipiului Pitești*, Editura Academiei, București, 1988, p. 222).

3 *Idem*, dos.57/1941, f. 107.

4 *Ibidem*, f. 63.

5 *Ibidem*, f. 106.

6 *Idem*, dos. 26/1941, f. 6.

7 *Idem*, dos.57/1941, f. 83.

8 *Idem*, dos. 26/1941, f. 1.

9 *Idem*, dos.57/1941, f. 106.

10 *Ibidem*.

11 *Idem*, dos. 26/1941, f. 8.

12 *Ibidem*, f. 2.

13 *Ibidem*, f. 18.

14 *Idem*, dos. 129/1941, f. 9.

15 *Ibidem*, f. 20.

16 *Idem*, dos. 57/1941, f. 106/107.

Urme ale cutremurului din 1940 în București

DATE PRIVIND SATUL MODEL ANTONEȘTI, COMUNA CORBENI

■ masterand Ștefan DĂNĂILĂ

În urma unor ploi torențiale, în luna iulie 1941, lemnele exploatării CAPS de pe apa Argeșului au format un zăgaz natural în apropiere de comuna Aref. Datorită presiunii, apele s-au revărsat în cantități uriașe, astfel că vatra satului Căpățâneni, aparținând de comuna Corbeni, a fost distrusă aproape în întregime, fiind luate de apă un număr de 25 de case și 4 case din satul Corbeni[1].

Alte râuri și pâraie mai mici, ridicându-se mult peste viiturile obișnuite au năvălit la vale, târând bolovani și copaci de dimensiuni foarte mari, lovind casele oamenilor, distrugând tot ce întâlnea în cale[2]. Toate podurile din comunele Corbeni, Oești, Albeștii de Argeș au fost distruse. Autoritățile, deplasându-se la locul dezastrului au făcut următoarele constatări:

- enorme distrugeri materiale;
- calea ferată CAPS distrusă pe o porțiune de 22 km;
- șoseaua județeană Corbeni-Oești-Curtea de Argeș avariată pe porțiuni însemnate;
- liniile telefonice de pe întreg traseul distruse.

Mareșalul Ion Antonescu

La locul dezastrului a venit și vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu, care a promis oamenilor refacerea gospodăriilor distruse. Președinția Consiliului de Miniștri a format o comisie însărcinată cu studierea soluțiilor și propunerea unor decizii optime pentru ieșirea din criză. Printre membrii comisiei se numărau: inginer C. Fedorovici*, șeful centrului de exploatare CAPS, prof. Gh. Focșa, inspector la Fundația Regelui Mihai, arhitect Richard Bordenache, membru în Consiliul Tehnic Superior. În urma constatărilor, s-au stabilit următoarele:

- refacerea caselor distruse de inundații;
- refacerea șoselelor și podurilor avariate;
- refacerea liniei ferate CAPS.

Însărcinat cu refacerea regiunilor inundate a fost numit avocatul Constantin C. Popescu**. Mihai Antonescu a făcut demersurile necesare pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri pentru aprobarea și obținerea creditelor și materialelor de construcție necesare. Mareșalul Ion Antonescu a dat ordin ca satul care urma să se construiască să fie un sat model, cuprinzând un palat administrativ, o casă pentru Consiliul de Patronaj al Operelor Sociale***, un dispensar și alte edificii administrative[3]. În consecință a aprobat fondurile necesare construcțiilor. Ministerul de Interne a aprobat un fond de 2.500.000 lei, Ministerul Apărării a aprobat 15 vagoane cu ciment, 3 vagoane fier, 1 vagon cuie, 1000 casmale, sape și cuțitoaie, 2 betoniere și mai multe roabe și forje de companie[4]. Toate aceste materiale donate de armată se primeau de la depozitul de materiale geniu Găești[5]. Lucrările erau efectuate în regie, de către Prefectura Argeș, din fondurile sale proprii și din fondurile obținute de către Prefectură în acest scop și dispunea de un personal tehnic și administrativ anume angajat și detașat la fața locului. După datele Institutului Central de Statistică, în anul 1930 erau în comuna Corbeni 487 de clădiri, 466 gospodării și 2168 de locuitori, iar în urma recensământului din aprilie 1941 a rezultat în comuna Corbeni 3716 suflete și 861 de case[6]. Aceasta denotă că localitatea avea o tendință accelerată de dezvoltare, de aceea s-a pus problema obținerii unei unificări administrative mai strânsă și a restrângerii razei comunei, prin împroprietărirea țăranilor sinistrați pe un loc cât mai central.

La 25 iulie 1941, membrii Sfatului Comunal al comunei Corbeni, întruniți în ședință, stabilesc numărul locuitorilor sinistrați ce aderă la satul model care urmează a se înființa în terenul de la punctul „Pluta"[7]. S-a explicat locuitorilor sinistrați prezenți la această ședință, că vor suporta plata construcției caselor ce se vor construi pe terenul amintit, case ce vor fi construite după trei, patru modele, cel mai ieftin costând aproximativ 250.000 lei.

Arhitectul Richard Bordenache a fost însărcinat cu executarea planurilor de sistematizare și de construcție a satului model. Ridicările pe teren s-au efectuat în toamna anului 1941 pe cale topometrică de ing. G. Marincea și pe cale aerofotogrametrică de oficiul Aerofotogrametric din Subsecretariatul de Stat al Aerului.

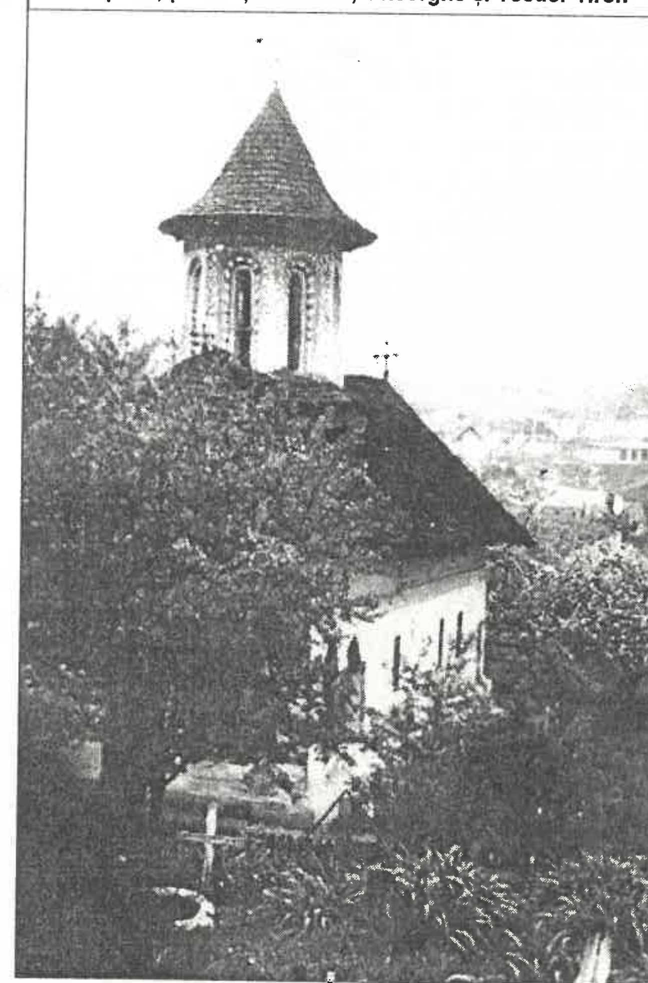
Programul proiectului fixat de delegații Președinției Consiliului de Miniștri și de prefectul județului Argeș prevedea pentru acest sat următoarele lucrări:

1. Un drum larg de acces în noul sat, derivat din șoseaua județeană Corbeni-Aref și un număr de străzi principale și secundare în sat care să asigure deservirea loturilor de case și a cartierelor respective, precum și a piețelor și instituțiilor publice.
2. O piață publică centrală, pusă în directă legătură cu strada principală de acces a satului model, precum și cu piața stației de cale ferată.
3. O piață alimentară, care să servească și ca obor, de asemenea pusă în legătură cât mai directă cu străzile principale și cu piața publică.
4. O piață pentru stația căii ferate înguste CAPS.
5. O piață pentru postul de pompieri situată cât mai aproape atât de noul sat model, cât și de vechiul sat Corbeni.
6. Un dig de beton pentru apărarea malului râului Argeș în dreptul podului nou și a stației de cale ferată.
7. O serie de instituții publice administrative ca: o primărie cu percepție, bancă și cooperativă sătească, care să formeze clădirea principală a palatului administrativ din piața publică, pe lângă care se vor mai adăuga în aceeași piață un local pentru dispensar, conținând serviciul de asistență medicală, dispensarul propriu zis, o maternitate, o cantină de copii și o secție pentru băile populare, precum și un alt local pentru un cămin cultural, prevăzut cu o sală de spectacole, sală de bibliotecă și o grădiniță de copii.
8. 39 de loturi de case, în suprafață de circa 2000 mp., fiecare cuprinzând câte o casă tip, o curte de acareturi cu grajduri și cotețele respective, o fântână, o grădină de pomi fructiferi și o grădină de zarzavat.
9. Un teren pentru o viitoare școală primară și o școală horticolă a satului model, precum și un teren pentru un han de călători.
10. Un parc de agrement, cuprinzând un stadion sportiv[8].

În ceea ce privește cultul religios s-a prevăzut ca cele două biserici existente în comuna Corbeni, declarate monumente istorice, să fie restaurate și renovate.

Costul pentru realizarea obiectivelor propuse era de peste 300.000.000 milioane de lei în 1941, o sumă aproape imposibil de obținut datorită greutăților războiului. S-a luat în calcul folosirea ca mână de lucru pe lângă meșteri și muncitori cu ziua, căruțași adunați din localitățile învecinate șantierului și prizonieri de război. Pentru asigurarea mâinii de lucru necesară șantierului, Ministerul Apărării Naționale a instalat în satul Corbeni pe malurile Argeșului și în imediata vecinătate a platoului pe care se construiește satul, un lagăr de circa 800 prizonieri

Biserica din Corbeni, având ca ocrotitori, de-a lungul timpului, pe Sfinții Dumitru, Gheorghe și Teodor Tiron

de război sovietici, de origine ucraineană, sub comandament militar[9]. Însărcinată cu hrănirea prizonierilor era Prefectura județului Argeș[10]; Marele Stat Major arăta condițiile în care se va face angajarea:

a. 150lei / zi salahorul ; 200 lei / zi meseriașul, inclusiv hrana;

b. cazarea, hrana și asistența sanitară se asigura de Prefectură;

c. vesela pentru prizonieri și preparatul hranei prin grija Prefecturii;

d. cazarea și lucrul separat de populația civilă;

e. contractul de detaliu se face cu lagărul respectiv atunci când se repartizează prizonierii[11].

Lucrările de construcție au început în forță la 15 mai 1942 când mareșalul Ion Antonescu a făcut o inspecție amănunțită pe șantier; în urma vizitei din 4 august la Curtea de Argeș, a mareșalului Ion Antonescu și a vicepreședintelui Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu, se cere electrificarea regiunii Curtea de Argeș – Corbeni și aprobă fondurile necesare pentru construcția unei uzine hidroelectrice pe râul Argeș[12].

În campania anului 1943 erau cuprinse: construcția Palatului Administrativ, clădirea dispensarului, stația de cale ferată, 39 clădiri case, grajduri și garduri complete pe toate proprietățile, străzi, trotuare, precum și amenajarea și asigurarea malurilor râului Argeș. Valoarea lucrărilor conform devizului era de 132.629.000 lei. Având în vedere că lucrările se executau în regie, cu mână de lucru procurată de lagărul de prizonieri, precum și avantajele obținute de Prefectură prin confecționarea cărămizii pe loc și aprovizionarea cu piatră, pietriș și nisip din regiune, ca și înlesnirile obținute la procurarea celorlalte materiale donate de autorități, se aprecia că se va putea obține o reducere de cel puțin 40% din valoarea devizelor.

De asemenea, prin utilizarea muncii de folos obștesc pentru lucrările cu brațele și pentru transportul cu căruțele, erau realizate alte însemnate economii. Construcțiile erau executate în general din zidărie de cărămidă (parte de presă și parte de mână, confecționate pe loc) pe fundații simple de beton. Soclurile clădirilor se execută cu zidărie mixtă având parament vizibil de piatră la exterior. Acoperișurile învelite cu șiță, tencuieli simple de var la toate clădirile, tâmplăria de brad, pardoseli de ciment, mozaic sau de scânduri de brad după caz (cu excepția unor birouri de la primărie care erau pardosite cu parchet). Pentru modelele de case țărănești erau prevăzute tipuri standard de piese de tâmplărie.

În anul 1943 șantierul a obținut un nou fond de 70.000.000 lei, începându-se lucrările și la celelalte clădiri cuprinse în program. Încă de la începutul construcției satului model Antonești, Președinția Consiliului de Miniștri a încercat crearea cadrului legal pentru acordarea de împrumuturi sinistraților, necesare cumpărării unor case în noul sat model. Astfel, aceasta a făcut apel la Creditul Național Agricol**** pentru acordarea de împrumuturi bănești sinistraților ce au solicitat o casă în noul sat model, în funcție de posibilitățile materiale ale fiecărui solicitant.

În ziua de 17 octombrie 1943 au fost organizate festivitățile de inaugurare ale construcțiilor realizate până la acea data. La festivitate au participat și Mihai Antonescu, miniștrii și personalități din București alături de președinta Consiliului de Patronaj, Maria Antonescu.

În 1944 șantierul este reorganizat, lucrările reîncep, accentul fiind pus pe hanul turistic și căminul cultural. La puțin timp însă, lucrările încetează, deoarece frontul era tot mai aproape de țară și nu se mai puteau obține fonduri și mână de lucru.

Prefectul, preocupat de găsirea unor soluții optime pentru starea juridică a construcțiilor din satul model, gândindu-se că în eventualitatea neterminării construcțiilor în timpul regimului Antonescu nu se mai întrevedea o continuare a lucrărilor, a întocmit formele necesare pentru trecerea în patrimoniul Prefecturii. Astfel, toate construcțiile terminate și cele viitoare au devenit proprietatea Prefecturii județului Argeș.

---

1 Arhivele Naționale ale Statului, Direcția Județeană Argeș, fond Prefectura județului Argeș, dosar 124/1943, f.43.
2 *Ibidem*, dosar 415/1942, f.11.
* Mai târziu, Constantin Fedorovici devine șeful șantierului satului model Antonești – Argeș ; conform dosarului 132/1943, f. 19.
**La 15 noiembrie 1941 Constantin C. Popescu era numit prefect al județului Argeș.
*** Organizație de binefacere care se ocupa cu strângerea de fonduri și ajutoare pentru front. Soția mareșalului Antonescu, Maria Antonescu, conducea această organizație, alături de soția mareșalului Prezan.
3 A.N.S. Direcția Județeană Argeș, fond Prefectura județului Argeș, dosar 124/1943, f. 43.
4 *Ibidem*, dosar 129/1943, f. 3, f. 6, f. 9.
5 *Ibidem*, f. 27.
6 *Ibidem*, dosar 124/1943, f. 23.
7 *Ibidem*, dosar 260/1941, f. 7.
8 *Ibidem*, dosar 124/1943, f. 21.
9 *Ibidem*, dosar 124/1943, f. 22.
10 *Ibidem*, dosar 260/1941, f. 3.
11 *Ibidem*, dosar 415 / 1942, filele 3, 4.
12 *Ibidem*, dosar 415/1942, filele 2, 11.
**** Creditul Național Agricol avea în acea perioadă un capital de 1.000.000.000 lei

ROMÂNIA – 1945. MITINGURILE AVIATICE ȘI POLITICA DISCREȚIONARĂ A NOII CONDUCERI POLITICE

■ prof. Vasile TUDOR

Orice pentru reprezentanții clasei muncitoare

Sindicatul salariaților CFR-iști, secția aviatică și-a propus pentru data de1 iulie 1945, ora 10, să organizeze un miting aerian pe aerodromul Giulești, de lângă București, fapt pentru care s-a adresat o cerere Comisiei Aliate de Control care, în România, a fost numai sovietică și fără a cărei aprobare nu mișca nici un avion. Pentru început, sindicatul a solicitat aprobarea efectuării unor zboruri de antrenament în vederea organizării acestui miting aerian pentru CFR-iști.

În vederea programării mitingului s-au adresat Ministerului Comunicațiilor și Lucrărilor Publice care a dat ca răspuns, în rezoluție, următoarele:

„*S.S.A.* [Subsecretariatul de Stat al Aerului – n.n.] *va da dispoziție la aerodrom spre a fi pregătită această demonstrație. DAC* [Direcția Aeriană Civilă – n.n.], *am aprobat mitingul. Să se ia măsurile necesare*"[1]. Ulterior, Comisia Aliată de Control, prin șeful său – generalul Vinogradov – cu adresa nr.752/26 iunie 1945 a comunicat ministrului de Comunicații român, I. Gh. Maurer, avizul său, formulat astfel:

„Comisia Aliată de Control, pentru mitingul aviatic organizat la 1 iulie 1945 nu are nimic de spus. Se pune doar în vedere că zborurile de antrenament din 28, 29 și 30 iunie de pe aerodromul Giulești să nu depășească o rază mai mare de 5 km de la aerodrom".

Programul zborurilor de antrenament din zilele de 28, 29 și 30 iunie 1945, orele 16-20, a fost următorul:

Avion Bucker Jungmeister YR-AHM, pilot Enciulescu Bănică;

Avion Bucker Jungmeister YR-AHF, pilot Podgurschi Carol;

Avion Bucker Jungmeister YR-AHO, pilot Popescu Gheorghe.

Avion Bucker Jungman YR-AHI, pilot Ivan Dumitru;

Avion Bucker Jungman YR-AHJ, pilot Boldur Boldur;

Avion Bucker Jungman YR-AHK, pilot Răducanu Haralambie.

Avion Klemm 35 YR-CFF, pilot Domişan Dumitru;

Avion Klemm 35, YR-CFU, pilot Constantinescu Andrei;

Avion Klemm 35, Y R-CFD, pilot Pelin Nicolae;

Avion Klemm 35, YR-DEJ, pilot Simion Vasile;

Avion Klemm 35, YR-BER, pilot Pantelimon Vasile.

În ziua de 28 iunie 1945 avioanele au fost aduse de la Clinceni pe terenul de la Giuleşti pentru a fi pregătite pentru miting[2]. Programul zborurilor efectuate la mitingul aviaţiei CFR în ziua de 1 iulie 1945 între orele 10 şi 14 cu avioanele CFR şi piloţii aceleiaşi companii feroviare a fost următorul:

De la orele 10.00 – 10.30 a avut loc botezul avioanelor Klemm YR-**DEJ** şi YR-**BER**, reprezentând numele ministrului Gheorghiu Dej şi al directorului general CFR ing. I. Bernaki.

10.30-10.45 zbor în formaţie de 9 avioane (trei formaţii de câte 3). Cu aparatele Jungmeister au zburat piloţii Enciulescu Bănică, Podgurschi Carol şi Popescu Gheorghe. Cu avioanele Jungman, au zburat aviatorii Ivan Dumitru, Boldur Radu şi Răducanu Haralambie. Cu avioanele Klemm au zburat Domişan Dumitru, Constantinescu Andrei şi Pelin Nicolae.

10.45 – 11.00. zbor acrobatic cu avionul YR-AHO, executat de Popescu Gheorghe;

11.00 – 11.10. zbor în formaţie 3 avioane pilotate de Ivan, Boldur şi Răducanu;

11.10 – 11.25. zbor acrobatic individual cu avionul YR-AHF, de către Podgurschi Carol;

11.25 – 11.40. zbor în formaţie 3 avioane Jungman cu piloţii: Domişan Dumitru, Constantinescu Andrei şi Pelin Nicolae;

11.40 – 11.55. zbor acrobatic individual Enciulescu Bănică cu avionul Jungmeister YR-AHM

11.55 – 12.10 zbor demonstrativ cu planorul YR-88 remorcat cu automosorul, efectuat de piloţii Constantinescu Ion şi Iliescu Ion;

12.10 – 14.00 zbor de agrement pentru muncitorii CFR-işti şi invitaţi lor, cu 5 avioane Klemm efectuat de piloţii: Enciulescu, Podgurschi, Constantinescu, Ivan şi Domişan.

Poză de grup la Mitingul aerian de la Clinceni, 1945

Când politicul interferă cu sportivitatea, pierde publicul

Mitingul Victoriei sau al *Recunoştinţei* faţă de eroii noştri din cel de-al doilea război mondial, deşi nu a fost botezat aşa, ar fi trebuit să aibă loc în data de 2 septembrie 1945, însă lucrurile nu s-au mai petrecut aşa cum ar fi trebuit, deşi Comisia Aliată de Control dăduse aprobarea pentru zborurile de antrenament. Din documentele cercetate, cunoaştem că asul aviaţiei române din războiul ce tocmai luase sfârşit – Constantin „Bâzu" Cantacuzino – cu avionul său Bucker YR-BÎZ a avut aprobare pentru antrenament în perioada 9-31 august 1945, zilnic între orele 7-19, în vederea mitingului din toamnă[3].

Pregătirea pentru acest miting al Victoriei s-a hotărât a se face pe aerodromul de la Clinceni, aflat la 15 kilometri vest de Bucureşti, degajat şi neocupat de sovietici. Data desfăşurării evenimentului aerian era incertă, după unii acesta urmând să aibă loc în ziua de Sf. Ilie, patronul aviaţiei, iar după alţii, în toamna acelui an.

Cu organizarea şi pregătirea mitingului a fost însărcinat comandorul av. Ion-Ţuculache, Stănculescu, ajutat de lt. comandorul (r) Ion-Oiţă Popescu din partea DAC. Din cele scrise de acesta din urmă, reiese că în cursul lunii iunie s-au prezentat pe acel teren o escadrilă ce funcţionase până atunci pe terenul de lângă Odessa (Dalnik) sub conducerea Irinei Burnaia, (cu aproximativ 12 avioane de antrenament-şcoală şi trei de la Escadrila sanitară), o formaţie de trei avioane IAR-80, conduse de cpt. av. Şendrea Constantin de la Şcoala de Vânătoare de la Ziliştea, (avându-i coechipieri pe lt. av. Baltă Constantin şi slt. av Chiaburu), câteva planoare coordonate de Valentin Popescu şi un grup masiv de paraşutişti, condus de Dumitrescu Traian-Popa, instructor şi recordman. Între timp, se mai adunaseră aproape 30 de avioane militare de recunoaştere şi observare de tip IAR-39 şi chiar aparate de vânătoare şi asalt.

Majoritatea avioanelor militare şi civile, ca de altfel şi planoarele erau obosite fizic, cu orele de zbor pe terminate, unele încă mai păstrând urmele loviturilor de schije şi proiectile inamice.

O dovadă a acestor deficienţe a apărut în timpul zborurilor de antrenament prin oprirea motoarelor în timpul efectuării zborurilor, ceea ce a dus la aterizări forţate pe câmpurile din jurul aerodromului, majoritatea, din fericire, fără urmări grave. Au existat însă şi clipe pline de dramatism, deloc dorite la astfel de manifestări sportive, aşa cum a fost de exemplu cazul accidentului provocat de ruperea unui aripi (plan) la planorul biloc „Kranich", în timpul unei evoluţii acrobatice. Urmarea a fost una catalogata drept gravă, datorită accidentării mortale a ocupantului locului doi din carlinga aparatului – Constantinescu Ion (Cioacă) – care nu s-a mai putut salva cu paraşuta, asemeni colegului său Valentin Popescu.

Însă nu acesta avea să fie evenimentul care sa impresioneze cel mai tare pe coechipierii aviatori. Din cele scrise de acelaşi mare aviator şi comandant Ion-Popescu Oiţă, accidentul căpitanului Şendrea avea să le întreacă în suspans pe toate celelalte. Acesta, făcând parte dintr-o formaţie de trei IAR-uri 80, al cărui cap era, a dorit executarea unui looping, conform programului, însă în momentul începerii ascensiunii, la înălţimea de 40-50 m poziţionare centru faţă de aerodrom, a început să se dezintegreze, parte din profundor sărind de la locul său, producând astfel o instabilitate majoră aparatului, care a intrat în pierdere de viteză şi ulterior s-a prăbuşit.

„...Îngrozit de teribilul spectacol, m-am gândit că de la acea înălţime o salvare cu paraşuta nu mai era posibilă. Şi totuşi, imediat am observat desprinzându-se de avion o paraşută în curs de desfăşurare, purtând în viteză pilotul pe care, după câteva secunde, l-a «buşit» de pământ la mai puţin de o sută de metri de punctul nostru, când încă nu era suficient deschisă şi foarte aproape de sfărâmăturile avionului prăbuşit aproape în acelaşi timp.

Nu credeam ca după o asemenea izbitură un om mai poate rămâne teafăr. Dar, minune! Până să ajungem noi la locul căderii, am văzut pilotul depărtându-se pe burtă de avionul prăbuşit pentru a se feri de o eventuală explozie a rezervorului de benzină.

L-am desfăcut din chingile paraşutei, l-am pipăit, l-am ajutat să se ridice pe picioare şi până la urmă, spre bucuria generală, am constatat că în afara unor contuzii, nu prezenta nimic grav. Între timp a sosit maşina salvării cu medicul aerodromului care, după uşoare îngrijiri, l-a declarat apt de zbor...".

Nu face obiectul articolului de faţă să încercăm explicaţiile cuvenite, însă credem că numai constituţia sa fizică şi statura mai mică, dar vânjoasă, precum şi deschiderea paraşutei atât cât s-a făcut, au făcut ca acel om, ajuns mai târziu chiar general de aviaţie, să treacă fără prea mari urmări peste un asemenea accident!

Ultimul care s-a prezentat la Clinceni şi care a executat doar o singură dată programul său acrobatic a fost „Bâzu" Cantacuzino.

„Când pregătirea mitingului a fost terminată – continua comandantul Popescu Oiță – *s-a hotărât, în urma aprobărilor de rigoare, ca o repetiție generală, să fie prezentată pe aeroportul Băneasa, în fața forurilor competente ale aviației române și a Comisiei sovietice, cu o săptămână înainte de desfășurarea acestuia în fața publicului.*

Ca urmare, întreaga organizare aviatică de pe Clinceni a fost gata să prezinte spectacolul marelui CIRC, conform dispozițiilor primite. În acest scop, o parte din participanți s-au deplasat pe Băneasa cu o zi mai înainte (parașutiștii, planoarele și altele). Avioanele aviației civile, în fruntea cărora zburam eu cu scopul de a coordona și încadra în orarul stabilit defilarea acestor formații, urmau să decoleze direct de pe Clinceni, iar avioanele militare de pe Pipera.

Prezentarea întregului program a fost o mare reușită și totodată o surpriză care a stârnit unanima admirație pentru aviatorii români și aviația lor care părea că renăștea din propria-i cenușă, asemeni Păsării Phoenix.

Deschiderea spectacolului aerian s-a făcut de un avion militar care la înălțimea de câteva sute de metri, a traversat spațiul aerodromului, trăgând după el un drapel tricolor lung de 8 m, după care a urmat defilarea unor planoare remorcate, vânătoarea de balonașe și mai multe numere de acrobație aeriană solo pe avioane militare și sportive sau planoare.

Treptat spectacolul a devenit tot mai însuflețit: campionul nostru național de salt cu parașuta Traian Dumitrescu – Popa s-a aruncat cu două parașute cu deschidere întârziată. După folosirea primei, simulând o cădere în gol, a deschis-o și pe cea de-a doua, atât de jos încât aceasta abia a avut timp să se deschidă complet. Viteza la aterizare fiind încă destul de mare.

Saltul a trei grupe de parașutiști, fiecare grupă având parașutele colorate într-una din culorile drapelului național, au format pe cerul aerodromului, după deschidere, un impresionant buchet tricolor, iar defilarea în coloane de câte trei sau cinci a avioanelor de diferite categorii ale aviației civile a dat un plus de încredere în viitor pentru tineretul ce a asistat.

Apariția masivei formații militare pornită de pe Pipera, care a înscris pe bolta albastră inițialele «M I» (Mihai I) a ținut să confirme în acest fel devotamentul și dragostea pe care aviația și poporul român le păstrau pentru tânărul suveran.

În cele din urmă a apărut vijelios, picat parcă din cer un Bucker Jungmeister pilotat de «Bâzu» care, după ce a redresat avionul mai jos decât înălțimea obstacolelor și clădirilor de pe aerodrom, a pornit în zbor pe spate – la firul ierbii, executând un tur de pistă în interiorul celor patru laturi ale aerodromului, după care s-a angajat într-un nebun dans al măiestrelor și temerarelor sale acrobații, ale marii precizii, bine socotite și foarte puțin riscante".

Revenind acum la repetiția pentru mitingul de pe Băneasa, este de ajuns să remarcăm doar ce s-a petrecut în rândul celor de la Comisia Aliată de Control (Sovietică). Atât la căderea liberă a lui Traian Demetrescu-Popa, cât mai ales la ultima parte a programului acrobatic al lui Bâzu, membrii acestei comisii s-au împărțit în două: unii care au avut cuvinte de admirație și apreciere ca *„ocen haroașo"* sau *„ocen krasivâi"*, iar alții au pus mâinile la ochi să nu vadă catastrofa, după care văzând că nu s-a întâmplat nimic, au slobozit o serie de înjurături spunând că în Uniunea Sovietică așa ceva nu este permis.

„...În sfârșit, continua vestitul comandor, *totul terminându-se cu bine, ne-am întors fericiți la Clinceni, urmând să revenim în ziua mitingului. Dar, după câteva zile, de la Comandamentul aviației noastre am primit neplăcuta veste cum că deocamdată mitingul s-a amânat. S-a amânat ...* ***sine die****!"*

Păi cum avea să permită un regim comunist în curs de instalare și de consolidare, ca pe cerul Patriei noastre să apară și să se desfășoare atât de mândru și nestingherit tricolorul românesc și mai ales majusculele «MI» adică Mihai I, regele României?! Totodată conducerea proiectatului miting, refuzase o propunere a partidului comunist ca un membru al său mai isteț, să comenteze desfășurarea întregii festivități, argumentându-se ca aviația își avea pe comandorul Gică Iacobescu, vechi și neîntrecut cunoscător al tuturor detaliilor și tehnicii aeronautice și un foarte bun vorbitor.

Cu toate insistențele ulterioare, acel miting pregătit cu multe eforturi nu s-a mai ținut niciodată și nici un altul de asemenea anvergură.

---

1 Fond Subsecrecatriatulde Stat al Aerului, Dosar nr. crt. 5438, p. 370.

2 Ibidem, p. 372.

3 Fond Statul Major al Aerului, Dosar nr. crt. 1231, f. 70.

Exprimări de factură parlamentară până la constituirea Uniunii Europene

INTRODUCERE PRIVIND FORMAREA INSTITUȚIEI PARLAMENTARE

prof. Adriana Bianca POPA

Ideea întrunirii unei Adunări a cetățenilor pentru a discuta problemele importante ale unei comunități nu este recentă și nici nu a apărut spontan. Originea acestei practici trebuie căutată în Antichitate la greci și mai ales la romani. Astfel, în Sparta funcționa Senatul sau Sfatul bătrânilor, iar în Atena democratică, Ecclesia (Adunarea Poporului) și Bule (Consiliul celor 500). În timpul republicii romane, Senatul reprezenta cel mai înalt organ consultativ. Se pare că acesta a fost înființat de Romulus, iar numărul senatorilor este discutabil (100 de membri conform tradiției sau 300 de membri în raport cu cele trei triburi și 30 de curii).

Deci, treptat devine imposibil procesul de întrunire a tuturor membrilor unei comunități și se recurge la instituția Parlamentului (Adunare) care reunește un număr limitat de persoane alese de comunitate.

Termenul de „Parlament" apare la începutul Evului Mediu[1] și definește o adunare de persoane care avea ca obiect de lucru treburile publice. Încă din secolele al VIII-lea și al IX-lea au loc adunări ale oamenilor liberi din orașe pentru a discuta despre problemele politice și administrative. Parlamentele generale își au originea în adunările oamenilor purtători de arme din tradiția germanică, din care au derivat adunările nobiliare.

Cel mai vechi Parlament este considerat Althing-ul din Islanda datând din secolul X.

Este binecunoscut rolul progresist al parlamentului în perioada premergătoare revoluțiilor burgheze clasice în limitarea absolutismului. În Anglia, forțele parlamentare conduse de Cromwell vor înlătura dinastia de Stuart, iar într-un final, coroana Angliei va fi oferită lui Wilhelm III de Orania.

În Franța, prin convocarea în 1789 a Adunării Stărilor Generale (care nu mai fusese convocată din 1614) a început activitatea parlamentară care s-a desfășurat în secolul al XIX-lea. Adunarea Stării a treia s-a autoproclamat ca Adunare Națională[2] cu atribuții legislative. Adunarea Națională era dizolvată la 30 aprilie 1791, după proclamarea noii Constituții. De atunci termenul desemnează camera inferioară a parlamentului francez.

Adunările parlamentare în sensul pe care-l exprimă astăzi, expresie a egalității între cetățeni și a voinței naționale au apărut, deci, la sfârșitul secolului al XVIII-lea prin revoluția americană și prin cea franceză. În lupta contra monarhiei absolute, Parlamentul devine reprezentantul poporului.

În Italia, parlamentul național a moștenit structurile parlamentului piemontez, confirmat prin Statutul lui Carlo Alberto al Sardiniei (1848)[3]. Această nouă instituție era formată din Senat, cu numire de către rege și Camera Deputaților, electivă. În 1939 Parlamentul este înlocuit cu o Cameră a fasciilor și Corporațiilor neelectivă, reprezentând interesele organizate.

În epoca contemporană, rațiunea practică a existenței parlamentului rezidă în alegerea unor persoane demne de încredere și competente care să ia decizii în locul poporului și în numele său. Instituția Parlamentului poartă diferite denumiri: Congres (SUA,

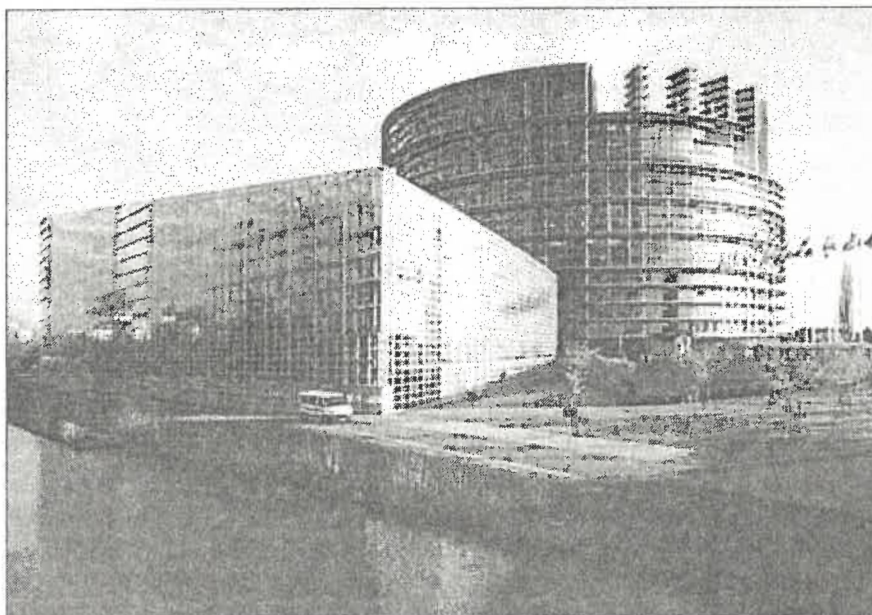
APARITIA PARLAMENTELOR MEDIEVALE ŞI MODERNE			
DATĂ	LOC	DENUMIRE	FUNCȚII ŞI CARACTERISTICI DISTINCTIVE
Sec. IX-XI	Italia (primele forme Verona, Milano)	Parlamentul Parlascium	Adunarea cetățenilor pentru a decide în probleme politico-administrative
Sec. XI	Spania	Cortes	Adunare pe „stări", interlocutoarea politică a suveranului
1240	Anglia	Parlament	Primeşte denumirea de parlament, „marele consiliu al baronilor" (care în 1215 au obținut Magna Charta)
1246	Franța	Curie în Parlament	Capătă autonomie instituțională sesiunea pur judiciară din Curia Regis
1302	Franța (Filip cel Frumos)	State Generale	Adunare pe „stări", neperiodică şi convocată prin vointa suveranului
1787	SUA	Congres	Conform Constituției din 1787, putere legislativă
1789	Franța	Adunare Națională	Deputații din Statele Generale se autodeclară reprezentanți ai întregii națiuni şi adoptă Declarația Drepturilor Omului şi Cetățeanului
1795	Franța	Consiliul celor Cinci Sute şi Consiliul Bătrânilor	Primul parlament bicameral instituit pe continent
1848	Regatul Sardiniei	Parlamentul Subalpin	Structură bicamerală cu legitimitate prin alegeri şi numire de către suveran

Tabel preluat parțial din Enciclopedia de istorie universală, Ed. All Educational, București, 2003, p. 991

Filipine și în majoritatea țărilor din America Latină), Althing (Islanda), Dieta (Japonia), Riksdag (Suedia), Seim (Polonia), Medjilis (Turcia și Iran), Starthing (Norvegia).

În statele federale, camera care reunește reprezentanții unităților teritoriale ce le compun (cantoane, landere, state, republici) poartă și ea diverse denumiri: Adunarea statelor (India), Bunderstat (fosta RFG), Consiliul statelor (Elveția), Senat (Australia, Africa de Sud, Brazilia, Canada, SUA)[4]. Camera este compusă dintr-un număr egal de reprezentanți din fiecare teritoriu.

În Marea Britanie, Parlamentul este format din Camera Comunelor și camera Lorzilor, iar Congresul SUA este alcătuit din Camera Reprezentanților și Senat.

Parlamentul European, Strasbourg

Majoritatea Adunărilor legislative sunt bicamerale, însă unele sunt monocamerale, precum la Danemarca, Grecia, Portugalia[5]. La baza activității Parlamentului stă principiul separării puterilor în stat, echilibrul și controlul reciproc al puterilor. Cu toate acestea, Parlamentul nu este o instituție perfectă, ea prezentând și unele defecte: metode de obstrucție a activității legislative, crize guvernamentale, folosirea abuzivă a imunității, „amatorismul" unor parlamentari în guvernarea societății[6].

Și totuși, în ciuda numeroaselor deficiențe, instituția Parlamentului impune respect și încredere, asigurând domnia dreptului și ridicând obstacole în calea instaurării totalitarismului.

Organ reprezentativ, suprem al poporului român și unică autoritate legiuitoare a țării, Parlamentul României, este alcătuit din Camera Deputaților și Senat alese prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Organizarea și funcționarea fiecărei camere se stabilește prin regulament propriu. Parlamentul României adoptă legi constituționale, organice și ordinare.

CECO, CEEA/EUROATOM, CEE

Preocupări în vederea realizării unei Europe unite au existat încă dinainte de primul război mondial, însă aceste idei erau premature. După experiența dureroasă a celui de-al doilea război mondial, omenirea se va gândi să realizeze o unitate pe cale pașnică. Ideea lui Jean Monet ca producția de cărbune și oțel a Franței și Germaniei să fie administrată de un organism supranațional[7] va duce la apariția Comunităților Europene. Planul Schuman (Robert Schuman – ministrul de Externe francez) este pus în aplicare, prin semnarea la Paris, la 18 aprilie 1951 a Tratatului de instituire a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului de către șase țări fondatoare: Franța, Germania, Italia, Belgia, Olanda și Luxemburg. CECO era alcătuită din patru organisme: Înalta Autoritate, Adunarea Comună (Parlamentară) – cu atribuții de control politic asupra Înaltei Autorități, Consiliul Miniștrilor și Curtea de Justiție.

Adunarea Comună s-a reunit pentru prima dată la Strasbourg la 10-13 septembrie 1952. Ea a creat un comitet organizațional pentru a elabora modalitățile de operare cu Înalta Autoritate. Începând cu 1953 membrii Adunării decid să fie grupați după principiul afilierii politice și nu după naționalitate, practică împrumutată de către Adunarea Parlamentară a Comunității Economice Europene și Tratatul Euroatom și de către Parlamentul European ales prin vot direct în 1979[8].

În contextul izbucnirii războiului din Coreea (1950), o mai veche idee a lui Konread Ademauer datând din 1949 începe să prindă contur: formarea unei armate europene. Astfel, cele șase state din CECO semnează la Paris la 27 mai 1952 Tratatul privind crearea Comunității Europene de Apărare (CEA), care însă va fi respins de către Parlamentul francez la 30 august 1954, Franța văzând în CEA un proiect impus de SUA pentru reînarmarea Germanieie și Italiei. Astfel, proiectul va eșua. Acest tratat este însă important din punct de vedere al dezvoltării ideii de instituție parlamentară. Tratatul prevedea o Adunare Comună aleasă prin vot direct, având rolul de a studia căile de creare a unei organizații federale cu separarea puterilor și un parlament bicameral (art. 38). Cert este faptul că proiectul de tratat pentru crearea unei Comunități politice europene eșuează.

La 21 aprilie 1956 ministrul belgian al Afacerilor Externe, Paul Henri Spaak propunea într-un raport, realizarea unei uniuni economice generale și a unei uniuni în domeniul utilizării pașnice a energiei nucleare[9]. Astfel, sunt semnate, la 25 martie 1957, de către cele șase țări - Belgia, Franța, Germania, Italia, Luxemburg și Olanda - tratatele care instituie Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (CEEA/EUROATOM) și Comunitatea Economică Europeană (CEE). Tratatele de înființare sunt cunoscute sub numele de Tratatele de la Roma și au intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958. Aceste trei organisme (CECO, EUROATOM, CEE) prevedeau: Uniunea vamală, Uniunea economică și monetară, Uniunea politică. EUROATOM/CEEA și CEE sunt alcătuite din patru organisme: Comisia Europeană, Adunarea Parlamentară, Consiliul Miniștrilor și Curtea de Justiție. Conform articolului 137 al tratatului CEE, Adunarea parlamentară era „compusă din reprezentanții popoarelor statelor unite în Comunitate" și „exercită puterile de deliberare și control care-i sunt atribuite de prezentul tratat." De asemenea, la articolul 21 al Tratatului există referiri la Adunarea Parlamentară care „elaborează propuneri pentru alegeri prin sufragiu direct, universal și în conformitate cu procedurile uniforme ale tuturor statelor membre"[10]. Puterea de control a Adunării asupra activității Comisiei este extinsă. Adunarea Parlamentară obține slabe competențe bugetare și dreptul formal de a se implica în procesele legislative ale Comisiei.

Parlamentul European reprezintă în viziunea Tratatului de la Roma din 1957 „popoarele reunite în cadrul Uniunii Europene". La început, Adunarea Europeană (Parlamentară) era compusă din delegați ai parlamentelor statelor comunitare.

Fiecare parlament îi alegea pe cei care, pe lângă mandatul lor național urmau să ia parte la Adunarea comunității, 142 de membrii la început, 198 după prima extindere[11]. Numindu-se din 1958 Adunare Parlamentară, iar din 1962 Parlament European, Actul Unic European va consacra oficial această denumire. Din 1979 Parlamentul va fi compus din „reprezentanți ai popoarelor reunite în comunitate" aleși prin vot universal direct pentru o perioadă de cinci ani.

În același timp cu tratatele de la Roma s-a încheiat și o convenție prin care cele trei comunități europene și-au unificat organele deliberative și consultative. Astfel, Adunarea Parlamentară și Curtea de Justiție deveneau organe comune pentru toate cele trei comunități - Înalta Autoritate și Consiliul de Miniștri ai CECO, Comisia Europeană și Consiliul Miniștrilor ai CEE și CEEA/EUROATOM se mențin separate până la semnarea Tratatului de la Bruxelles[12] (8 aprilie 1965). Tratatul de la Bruxelles intră în vigoare la 1 iulie 1967 și va institui formarea unui singur Consiliu și a unei singure Comisii a Comunităților Europene.

„Europa celor șase" devine la 1 ianuarie 1976 „Europa celor nouă": la CEE aderând Danemarca, Irlanda și Anglia; la 1 ianuarie 1981 ia naștere „Europa celor zece" prin alăturarea Greciei celor „nouă state membre"; la 1 ianuarie 1986 „Europa celor zece" se transformă în „Europa celor doisprezece" devenind membre ale CEE Spania și Portugalia, iar la 1 ianuarie 1995 devin membre CEE Suedia, Finlanda și Austria.

Actul Unic European

Semnat la 17 februarie 1986 de Franța, Germania, Belgia, Olanda, Luxemburg, Spania, Portugalia, Irlanda și Anglia și la 28 februarie de Italia, Grecia și Danemarca, Actul Unic European (AUE) intră în vigoare la 1 iulie 1987 prin adăugarea cooperării politice celei economice. Reprezintă prima mare modificare a Tratatelor originale ale Comunității Europene. Actul Unic European este important deoarece face referiri la reforma instituțiilor comunitare: extinderea votului cu majoritate calificată, recunoașterea oficială a Consiliului European, consacrarea denumirii de Parlament European și asocierea acestuia la procesul legislativ prin introducerea procedurii de cooperare cu Consiliul Uniunii Europene și Comisia Europeană, crearea Tribunalului de Primă Instanță etc.

Dacă din 1970 Parlamentul European dispune de resurse bugetare proprii, la 19 iunie 1983 prin Declarația Solemnă a Consiliului de la Stuttgard privind Uniunea Europeană[13] sunt extinse puterile Parlamentului în domeniul politicii externe (puteri care vor culmina cu Tratatul de la Maastricht) și îi sunt acordate puteri consultative în procedura de numire de către statele membre a Președintelui Comisiei.

Tratatele de la Maastricht, Amsterdam și Nisa – prevederi referitoare la Parlamentul European

Reprezentanții celor douăsprezece state au semnat la 7 februarie 1992, la Maastricht, Tratatul care instituie Uniunea Europeană. Tratatul a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993. La baza Tratatului de la Maastricht a stat raportul Delors (Jacques Delros – președintele Comisiei Europene care a susținut dezvoltarea unei politici monetare unice). Tratatul de la Maastricht este alcătuit din 2 tratate: Tratatul Comunității Europene (TCE) și Tratatul de Uniune Europenă (TUE). Astfel, Comunitatea Economică Europeană devine Comunitatea Europeană. Însă, în loc de Comunitatea Europeană se folosește

termenul de Uniune Europeană[14]. Consiliul Comunității Europene devine Consiliul Uniunii Europene, iar Comisia Comunității Europene devine Comisia Europeană. Deci, Tratatul de la Maastricht marchează apariția Uniunii Europene fondată pe Comunitățile Europene. Conform Tratatului asupra Uniunii Europene, cei trei piloni ai Uniunii Europene sunt: Politica externă și de securitate comună, Justiția și Afacerile Interne.

Conform articolului 3 al Tratatului de Uniune Europeană, Uniunea Europeană dispune de cadrul instituțional al celor trei Comunități Europene. Parlamentului European i se vor acorda noi sarcini: rolul Parlamentului în numirea Președintelui Comisiei și în votarea asupra aprobării colegiului ca atare. În urma Tratatului de la Maastricht, din organ cu rol esențial consultativ, Parlamentul European devine organ legislativ. Acest tratat a adus importante modificări în competențele Parlamentului, în sensul creșterii influenței sale, în special în procedura de decizie.

Tratatul de la Maastricht a reprezentat „o etapă nouă în procesul de creare a unei Uniuni tot mai strânse între popoarele Europei"[15].

Tratatul de la Amsterdam a fost semnat la 2 octombrie 1997 și a intrat în vigoare la 1 mai 1999. Acest tratat a modificat echilibrul instituțional al Uniunii. A avut un impact major asupra lărgirii competențelor Parlamentului European, mai ales în ceea ce privește procedura de adoptare a deciziilor proprii. Tratatul prevedea printre altele, simplificarea procedurii de codecizie, recunoașterea Parlamentului European în domeniul afacerilor interne și justiției; schimbarea procedurii de numire a președintelui Comisiei Europene și a altor comisari. Deși conform principiului echilibrului instituțional, orice modificare de competențe a uneia dintre cele trei instituții (Comisie, Consiliu, Parlament) atrage după sine schimbări și în responsabilitățile celorlalte două, Ion Jinga în lucrarea sa „Uniunea Europeană – realități și perspective" afirmă că „principalul câștigător al acestei permanente lupte pentru putere este Parlamentul European".

Tratatele de la Maastricht și Amsterdam au întărit rolul Parlamentului, conferindu-i puteri de codecizie în domenii specifice ca: Piața Unică, educație, cercetare, rețele trans-europene, sănătate, cultură etc.

La 26 februarie 2001 Tratatul de la Nisa este adoptat de către guvernele statelor membre, intrând în vigoare după ratificarea sa de către toate parlamentele naționale la 1 februarie 2003.

Dacă Tratatul de la Amsterdam prevedea limitarea locuirilor în Parlament la 700, Tratatul de la Nisa a decis un număr plafon de 732 de locuri pentru 27 de state membre. Conform Protocolului asupra extinderii Uniunii Europene anexat Tratatului de la Nisa, numărul mandatelor în Parlament pentru perioada legislaturii 2004-2009, alocate statelor membre și celor care au semnat Acordul de Aderare până la 1 ianuarie 2004, va fi stabilit de prezentul tratat[16]. Tratatul de la Nisa a urmărit să crească legitimitatea și eficacitatea instituțiilor europene în perspectiva lărgirii Uniunii Europene, de asemenea prin reformele sale pregătește structurile instituționale ale Uniunii Europene în vederea extinderii sale cu noi state[17].

Tratatele de la Maastricht, Amsterdam și Nisa au reprezentat momente importante în clădirea, evoluția și consolidarea construcției comunitare. Tratatul de la Nisa indică faptul că Uniunea Europeană acționează din ce în ce mai mult ca un actor unitar, depășind nivelul unui simplu concert al puterilor occidentale.

---

1 *Enciclopedie de istorie universală*, Ed. All Educational, București, 2003, p. 1145
2 *Ibidem*, p. 992
3 *Ibidem*, p. 992
4 Sergiu Tamaș, *Dicționar politic*, Ed. Academiei Române, București, 1993, p. 200
5 Cristian Preda, *Mic dicționar de gândire politică liberală*, Ed. Humanitas, București, 2004, p. 80
6 Sergiu Tamaș, op. cit., p. 200
7 Boța Anton, Diacon Dumitru..., *Politici Europene în domeniul dezvoltării regionale durabile*, Ed. Universității Pitești, 2004, p. 32
8 Smochina Carolina, *Parlamentul European: evoluție și probleme juridice*, Chișinău, 2005, p. 16
9 Elise Marinescu, M. Delcea, *Elemente de drept comunitar din perspectiva Proiectului de Constituție* Europeană, Ed. Universității Pitești, 2004, p. 10
10 *La Parlament europeen. Pouvoirs – Election – Role future Actes du huitieme Collogue de l'IEJE sur les Communautes europeennes organise a Liege*, les 24, 25 et 26 mars 1976, Liege; Colections de la faculte du droit d'economie et sciences sociales de l'universite de Liege, 1976, p. 343 în Smochina Carolina, *op. cit*, p. 26
11 Octav Bibere, *Uniunea Europeană între real și virtual*, Ed. All, București, 1999, p. 117
12 Anton Boța, *op. cit.*, p. 35
13 Declarația solemnă a Consiliului European de la Stuttgard din 19 iunie 1983 în *„Bulletin du Parlament"* nr. 26 din 28 juin 1983
15 Anton Boța, *op. cit.*, p. 45
16 I.P. Filipescu, A. Fuerea, *Drept instituțional comunitar european*, Ediția a III-a, București, Ed. Actami, 1999, p. 351
17 V. Vese, A. Ivan, *Tratatul de la Nisa*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2001, p. 168
18 Anton Boța, *op. cit.*, p. 47

Sesiunea Internațională de Comunicări Științifice „Cercetarea Studențească în Mileniul III"

Ediția a V-a, 8-10 decembrie 2006

Uneori ne punem întrebarea *„How is made?"*. Cum se face ce? Orice! În cazul de față istorici. Bineînțeles, nu toți cei ce termină o facultate de istorie ajung istorici, ci numai câțiva - cei aleși, cei muncitori.

Numai pasiunea dusă la extrem, dragul de a *„dezgropa"* trecutul, de a cerceta în biblioteci și arhive, cu orele, cu zilele, cu săptămânile, în spera,nța că în cele din urmă evenimentele până atunci neclare în mintea ta se vor lămuri, dezvăluindu-ți adevărul istoric, fac diferența între cei inițiați (*„aleșii"*) și colegii lor.

Această trudă intelectuală își găsește rodul pentru tinerii aflați pe băncile facultății numai prin participarea la sesiunile de comunicări științifice, fie că sunt ele destinate în exclusivitate studenților ori și cercetătorilor cu vocație – istoricilor. Dar pentru un astfel de student, nimic nu este mai frumos decât o sesiune de comunicări științifice pur studențească, acolo unde știe că se poate *„bate"*, în afirmații și argumente, de la egal la egal cu colegii săi de breaslă, fără a mai avea complexul de a fi *„vânat"* de un cercetător cu experiență.

În perioada 8-10 decembrie 2006 a avut loc la Universitatea din Pitești a cincia ediție a Sesiunii de Comunicării Științifice *„Cercetarea Studențească în Mileniul III"*, devenită internațională prin participarea studenților din Republica Moldova, eveniment mult așteptat de studenții din localitate și care face o deosebită cinste Facultății de Științe Socio-Umane de aici. Manifestarea a fost posibilă și datorită sprijinului material oferit de Consiliul Județean Argeș și Fundația *„General Ștefan Gușă"*. La invitația organizatorilor piteșteni, au răspuns studenți de la centre universitare din Cluj, Timișoara, Alba Iulia, Sibiu, Craiova, București, Constanța și Chișinău.

Nu au lipsit nici de astă dată obișnuitele *„încrucișări de săbii"*, aprinsele discuții pro și contra pe diversele teme, argumentațiile mai mult sau mai puțin convingătoare, calmul unora și tracul altora.

La finele lucrărilor, reprezentanții Fundației *„General Ștefan Gușă"* au acordat câte trei premii studenților de la fiecare din cele două secțiuni (Istorie veche, arheologie și istorie medievală pe de o parte și Istorie modernă și contemporană pe de cealaltă parte).

Ultima zi a manifestării a fost destinată excursiei în grup a participanților de la Sesiunea de Comunicări la Catedrala Episcopală de la Curtea de Argeș. În ciuda vremii mohorâte și a lucrărilor de restaurare ce sunt în curs la acest monument vestit istoric, studenții au fost încântați de oportunitatea acordată, mai ales că indiferent de timp sau timpuri, tinerii vor fi și vor rămâne tineri.

Decernarea Premiilor de Excelență în cultură pe anul 2006

În ultimele zile ale anului trecut, mai exact în data de 27 decembrie 2006, a avut loc un eveniment care face cinste municipiului Pitești și culturii acestuia. Venită ca inițiativă a Direcției pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Argeș, la a cărei conducere se află regizorul Bogdan Cioabă, *Gala Decernării Premiilor de Excelență în Cultură* s-a dovedit a fi o manifestare fastuoasă de recunoaștere și recompensare a celor ce au reușit, prin activitatea lor constantă, să aducă beneficii majore în domeniul culturii argeșene.

Conducerea D.J.C.C.P.C.N. Argeș a căutat să împartă diversele sectoare de activitate culturală astfel încât să-i dea o reprezentativitate cât mai largă, rezultând în felul acesta șase compartimente: arhitectură, arte plastice, literatură, management cultural, muzică și teatru. Cei distinși cu premii de excelență, corespunzând celor șase domenii, au fost, urmând ordinea sus menționată: dl. Anton Staicu, Filiala Pitești a Uniunii Artiștilor Plastici din România, dl. Radu Aldulescu, dna Filoftea Pally, dl. Gheorghiță Stroe Vlad și dna Cristina Ciucu.

Ceremonia a avut loc la restaurantul hotelului Yaky din Pitești în prezența unei distinse asistențe, din rândul căreia menționăm pe domnii Constantin Nicolescu – președinte al Consiliului Județean Argeș, Gheorghe Rizescu – subprefect al județului Argeș, Marian Fulga – vicepreședinte al Consiliului județean Argeș, dna Liliana Gagiu – viceprimar al municipiului Pitești etc.

Debutând sub bune auspicii, manifestarea promite să devină o frumoasă tradiție locală argeșeană, lupta constructivă dintre diverșii exponenți culturali anunțându-se pentru anul în curs una acerba, spre beneficiul întregii culturi locale și naționale. **(N.G.)**

"Slujitorii" tradiției argeșene și perpetuul drum al muncii bine făcute

La 19 ianuarie 2007, la sediul din B-dul Republicii, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Argeș a ținut să vină înaintea comunității culturale locale cu rezultatele muncii sale din ultima perioada a anului trecut. Deși generos în dimensiuni, holul de primire al instituției gazdă s-a dovedit a fi de astă dată neîncăpător pentru a-i cuprinde la un loc pe toți cei ce au dorit să fie prezenți la eveniment.

Și cum lansarea simultană a mai multor cărți este un lucru mai puțin întâlnit în urbea Piteștilor, evenimentul s-a bucurat și de o largă participare a mass-media, care a trimis, la rândul ei, către piteșteni, mesajul că mișcarea culturală din Argeș este un adevăr, nu simplă propagandă. Au luat cuvântul personalități locale și nu numai, finanțatori ai centrelor culturale din județ, dar și creatori, între care îi menționăm pe domnii Marian Fulga (vicepreședinte al Consiliului Județean Argeș), Marius Postelnicescu (consilier județean pentru Cultură), senatorul Mihai Ungheanu, Costin Alexandrescu (director al instituției gazdă), Adrian Sămărescu (redactor șef la revista Buletin Cultural Argeșean), Grigore Constantinescu etc.

Într-o ordine prestabilită au rostit alocuțiuni: dl Costin Alexandrescu, ca director, și Adrian Sămărescu - tânăr director al nou înființatei edituri Alean, aflată în subordinea directă a Centrului Creației Populare, care au adus mulțumiri Consiliului Județean Argeș - finanțator principal al instituțiilor de cultură din județ; dl Grigore Constantinescu, care și-a lansat ultima lucrare intitulată "Argeș. Dicționar etno- cultural"; conf. univ. Adriana Rujan care și-a prezentat, de asemenea, ultima apariție editorială, "Folclor poetic din Argeș"; dl Gheorghe Gomoiu, dirijorul și coordonatorul activității corului de camera Ars Nova, care a dorit să sublinieze încă o dată activitatea corală din Pitești în ultimii 140 de ani; dl Ion Stroie, care și-a lansat cea de-a treia carte a sa, în fapt o monografie intitulată "Școala din comuna Vlădești-județul Argeș", lucrare catalogată ca un "document al documentelor"; dl Constantin Cârstoiu, care a prezentat apariția "Caietului folcloric Argeș"; dl Corneliu Lamba,- care a lansat pe anul 2007 Buletinul informativ al Centrului Creației Populare, adevarată carte de vizită a acestei instituției.

În final, reprezentanți autorității județene finanțatoare, dar nu numai, numindu-i aici pe domnii Marian Fulga, Marius Postelnicescu și Mihai Ungheanu, au ținut să laude la unison activitatea plină de rezultate a celor care lucrează în cadrul Centrului Creației Populare, urând viață lungă și bogată nou-înființatei edituri Alean și, mai ales, promițând sprijinul și pe mai departe instituțiilor care desfășoară activități cu caracter cultural la nivelul municipiului Pitești și județului Argeș. **(drd Ionuț G.)**

Cercul de istorie *Armand Călinescu* – activități și dezbateri

Centrul Cultural Pitești s-a obișnuit să marcheze momentele importante și controversate din istoria românilor. Proiectele desfășurate în perioada ianuarie – aprilie 2007 la Centrul Cultural, sala Ars Nova, au fost gestionate de Clubul de istorie *Armand Călinescu* și au făcut parte din ciclul de dezbateri interactive «*Istorie restituită și asumată*».

În data de 24 ianuarie 2007 a avut loc demersul istoric intitulat sugestiv *24 Ianuarie 1859 – Unirea Principatelor Române sub sceptrul lui Alexandru Ioan Cuza*. Lucrările simpozionului s-au axat pe analiza fenomenului Unirii Principatelor Române, precum și pe o abordare nouă a Instituției Cuza, aspecte care acum, în anul 2007, capătă alte dimensiuni având în vedere subiectele care fac acum obiectul de studiu al manualului Istoria Românilor.

Februarie 2007 a stat sub semnul seminarului *O sută de ani de la Răscoala din 1907*. Dialogul amical dintre elevi și profesori a lămurit o serie de aspecte ale răscoalei, făcându-se totodată și o analogie între ceea ce s-a comentat până în 1990 despre răscoală și ce reprezintă astăzi anul 1907 în conștiința românilor.

Colocviul desfășurat la 6 martie 2007 a avut ca bază de dezbatere instituirea regimului comunist în România și trecerea de la un sistem politic pluripartitist la unul de dictatură, care avea să ne separe pentru o bună perioadă de timp de statele civilizate și democratice ale Europei și ale lumii.

În Săptămâna Mare – masa rotundă *Antonescu, pro și contra*. Concluzia proiectului desfășurat la Centrul Cultural Pitești a fost că dacă lui Cuza i s-au atribuit dimensiunile unei instituții, atunci și Antonescu ar trebui să merite același titlu.

Ultima acțiune culturală a acestei perioade a fost dezbaterea interactivă *Vlad Țepeș, între adevăr, legendă sau mit*. Poziția majorității participanților la aceste ultime două manifestări culturale a fost aceea că România ar avea nevoie acum, mai mult ca niciodată, de personaje precum Țepeș sau Antonescu, pentru ca imaginea noastră în Europa Unită să fie una pozitivă, clară și neechivocă.

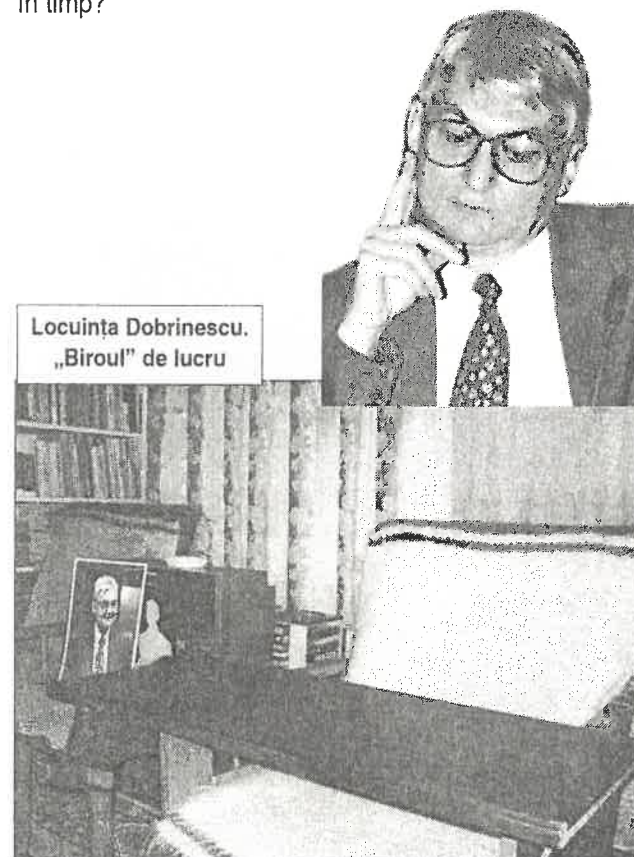
Referent Marius CHIVA

...de Florii

VALERIU FLORIN DOBRINESCU

■ drd Narcis Gherghina

Cum ar putea fi mai bine descrisă viața, altfel decât ca fiind o perioadă scursă între două momente suspendate în timp?

Locuința Dobrinescu. „Biroul" de lucru

Iată un exemplu: 25 aprilie 1943-18 decembrie 2003.

Aceasta este „*viața*" celui care a fost V.F. Dobrinescu – profesor, coleg, prieten, frate, tata...de excepție. Noi toți cei ce l-am cunoscut, într-una din aceste ipostaze, ne mândrim ca am putut să fim alături, să ocupăm un timp și un spațiu, fie el si cât de mic, în existența acestui adevărat titan.

O dată cu trecerea sa în neființă, breasla istoricilor a resimțit din plin golul pe care acest „*sfânt al muncii*", cum a fost numit pe drept cuvânt, îl lăsa în urmă. E adevărat, viața cotidiană avea să-și urmeze cursul, însă parcă nu la fel ca și înainte. Reculul sau unda de șoc propagată în istoriografia română, prin trecerea în lumea drepților a acestuia, venea cu o forță copleșitoare. Colegii și prietenii săi, cei care l-au cunoscut mai bine, aveau sa-i închine, toți, frumoase rânduri de aducere aminte, oricând puncte de reper pentru cei care, din neșansă, nu au apucat să-l cunoască.

Dorind parcă să spargă tiparele matematice ale unei biografii întotdeauna reci, care-l prezenta ca pe un vlăstar al Bărăganului, școlit la Pitești și la Iași, devenit întâi profesor la Pitești, apoi cercetător și cadru universitar la Iași, ajuns ulterior profesor titular la catedra de Relații Internaționale a Universității din Craiova și, prin voia sorții, din nou profesor – de data aceasta numai colaborator – la Universitatea din Pitești, cei apropiați ilustrului profesor au încercat să scoată în relief diferitele aspecte care compuneau personalitatea-i complexă: puterea de muncă extraordinară și memoria prodigioasă (Gh. Buzatu), răbdarea benedictină (Ion Pavelescu), aerul ascetic (Constantin Bușe), modestia rar întâlnită (Maria Georgescu), caracterul integru, voința de fier etc.

A scris mult și a scris bine; a scris pentru că aceasta i-a fost menirea. A făcut-o cu mare plăcere și deplină responsabilitate, valorificând mare parte din informațiile culese cu acribia-i specifică din marile arhive ale lumii: Palo Alto – California, Washington D.C., Londra, Paris, Nantes, Freiburg etc.

Forța creatoare și opera-i bogată îi sunt incontestabile, cele 22 de volume de autor, 17 editări sau coordonări de volume, 54 de colaborări la volume și peste 250 de studii și articole stând mărturie peste timp.

Ne-am obișnuit, și așa e și firesc, să aducem omagiu istoricului V. F. Dobrinescu ori de câte ori deschidem o carte a sa ori îl cităm în lucrările noastre personale.

Datorită calităților sale excepționale și a firii sale plăcute și agreabile, a reușit să ne fascineze pe toți, deopotrivă studenți, doctoranzi, colegi de catedră, prieteni. De aceea, apartenența sa pământeană este revendicată cu pioșenie de către toți cei care pentru un timp, am fost concitadini cu regretatul profesor: ieșeni, focșeneni, craioveni, piteșteni.

V.F. Dobrinescu a fost fără îndoială un istoric *perpetuum mobile*, și cum prieteni putea găsi oriunde își îndrepta pașii, am putea spune că pretutindeni s-a simțit „*acasă*". Destinul a făcut însă ca acest „*acasă*" să fie mai mult ca oriunde la Pitești: orașul anilor de liceu, al primei catedre în învățământ, al neprețuitelor sale arhive militare, al facultății de istorie pe care a „*fondat-o*" și, în cele din urmă, al locului unde avea să-și lase, pentru totdeauna, ființa pământeană.

Și dacă făptura lumească a istoricului Dobrinescu a încetat să mai existe, latura sa spirituală, mai presus de perenitatea umană, continuă să dăinuie în subconștientul colectiv al celor care l-au cunoscut, pentru că legăturile sinaptice, de natura imaterială și transcedentală, stabilite între noi și spiritul său, vor continua să dăinuie de-a pururea, pentru că, așa cum afirma Cicero: „*Viața celor morți se află în amintirea celor vii*".

Cronica războiului aerian

"Războiul aerian în România (1941-1944)" este o carte scrisă cu sufletul. O carte scrisă de un aviator, despre aviatori. Un adevărat omagiu adus celor care, cu prețul vieții lor tinere, au făcut opoziție unui adversar numeros și tenace.

Așa cum arată și titlul lucrării, în perioada anilor 1941-1944, deasupra teritoriului național al României s-a dat un adevărat război aerian, dus de către coaliția Aliată sovieto-americano-britanică, cu o îndârjire greu de imaginat. Prin faptul că în cadrul Conferinței de la Casablanca, din ianuarie 1943, Aliații americani și britanici au stabilit distrugerea rafinăriilor ploieștene și a sondelor de petrol prahovene drept al patrulea obiectiv strategic al războiului împotriva forțelor Axei, aceștia nu făceau altceva decât să recunoască în mod explicit rolul decisiv pe care petrolul românesc îl avea în ecuația întregului război aflat în desfășurare.

Și dacă pentru realizarea acestui obiectiv, coaliția Aliată (îndeosebi americano-britanică) nu a precupețit nici un efort, împingând pe cerul românesc un număr de avioane nicicând și niciunde întâlnit până la acea dată, nici cei de la apărarea aeriană și antiaeriană a teritoriului (românesc) nu au ezitat să intre în luptă și să li se opună invadatorilor, în ciuda inegalității flagrante a raportului de forțe. Pentru acest lucru, mulți aveau să plătească cu propria viață.

Tocmai despre acești eroi, recunoscuți, mai puțin știuți și chiar anonimi istoricul de aviație Vasile Tudor și-a propus să scrie. Cercetările anterioare, materializate în editările "Ei au forțat imposibilul", "Căpitan av. erou Alexandru Șerbănescu", "Constantin "Bâzu"Cantacuzino - Prințul Așilor" au pregătit terenul pentru apariția acestei lucrări ce prezintă la modul unitar, în maniera istoricului Vasile Tudor, episodul bombardamentelor Aliate asupra României.

Prin titlul ales pentru cartea sa, acesta introduce în literatura de specialitate, dar și în istoriografia română, conceptul de "război aerian" deasupra teritoriului României pentru etapa celui de-al Doilea Război Mondial, asupra cărei semnificații insistă pe parcursul întregii lucrări, argumentându-l prin zeci și chiar sute de documente.

De asemenea, cu îndreptățită voință, autorul cataloghează bombardamentele americane și britanice din primăvara și vara anului 1944 drept "teroriste", demonstrând grație documentelor identificate în Arhivele Militare Române, caracterul just al afirmațiilor sale.

Trăirea intensă a evenimentelor de acum mai bine de 60 de ani este profundă și ușor de sesizat în cadrul celor peste 300 de pagini ale lucrării, împărțită în 16 capitole, această trăire provenind și din faptul că, născut la marginea aerodromului de la Geamăna-Pitești, autorul a văzut cu ochii țâncului de 10 ani, isprăvile aviatorilor despre care, cu minte de adult, scrie acum.

În cuprinsul cărții sale, autorul nu a dat nimănui mai mult credit decât a meritat, și nu a iertat nimic, indiferent daca a fost vorba de americani, de britanici și chiar de români. Când a fost cazul, nepărtinitor, a pus la zid atât pe atât pe unii, cât și pe alții. Exemplul aviatorului român carbonizat de viu în propria epavă de avion, datorită lașității condamnabile a "camarazilor" săi, este mai mult decât elocvent: *"Echipele germană și română ce lucrau la avionul Me 109, au încercat să scoată pilotul, care era numai rănit ușor, dar începând să explodeze muniția - după câte raportează un ofițer german - cei din echipa română au fugit și germanii nu au mai putut să ridice singuri fuselajul avionului spre a scoate pilotul. Un soldat german a căpătat arsuri la mâini și pe față încercând să salveze pe tânărul pilot care, după expresia germanului, se bucura că va fi scos. Fără concursul echipei românești, nu s-a mai putut face nimic (...)".*

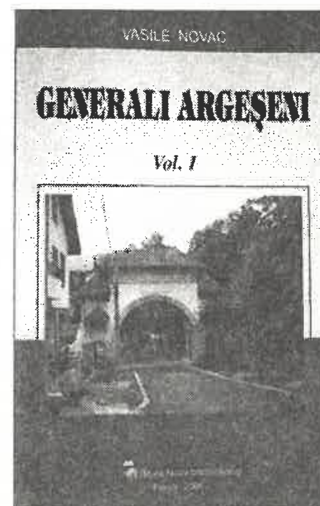
Plină de tragism, pigmentată cu mărturii ale supraviețuitorilor acelor evenimente și presărată cu sincere și veritabile accente de patriotism, lucrarea prezintă succesiv teribilele bombardamente diurne și nocturne ale americanilor, britanicilor și sovieticilor, lansările de parașutiști inamici, suferințele populației civile, pagubele provocate economiei naționale și alte aspecte dureroase ale confruntărilor militare. De asemenea, războiul aerian dus în Transilvania, contra vechilor camarazi de arme germani, începând cu luna septembrie a anului 1944, pentru recăpătarea acesteia, este tratat mai amplu și mai la obiect decât față de alte cazuri din istoriografia română.

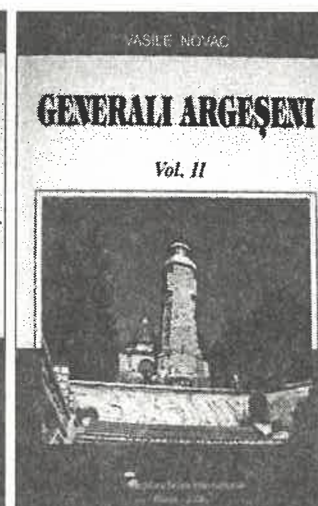
Prefața cărții "Războiul aerian în România (1941-1944)" este semnată de reputatul istoric de aviație - prof. univ. dr. Aurel Pentelescu, membru al Comisiei de Istorie Militară, care, la rândul său elogiază efortul istoricului Vasile Tudor, făcând mărturisirea sinceră că: "cele aproape 300 de pagini de manuscris (...) m-au copleșit [s.r.] prin bogăția informațiilor și narațiunea faptelor (...)".

Așadar rodul celor aproximativ 10 ani de cercetări intense întreprinse în cadrul Arhivelor Militare Române de la Pitești a fost încă de la început catalogat ca un succes. De acum rămâne ca publicul larg, de la cei tineri, la cei mai vârstnici, să se pronunțe asupra reușitei acestei cărți cu adevărat unice în istoriografia română până în momentul de față. **(N.G.)**

Deceniul "Generalilor"

În ultimul deceniu, cercetătorul, muzeograful și istoricul Vasile Novac ne-a obișnuit cu seria de lucrări intitulată *„Generali...".* O muncă asiduă, continuă, meticuloasă și plină de răbdare. Zile de-a rândul, Vasile Novac ne-a obișnuit pe „noi", cei prezenți la Sala de Studiu a Arhivelor Militare Române de la Pitești, cu prezența sa tăcută și modestă, aplecat deasupra dosarelor de ofițeri ai

armatelor române născuți în fostele județe Argeș și Muscel.

„Generalul", cum este cunoscut printre apropiații de aici, descifra, asemenea unui astrolog din vechime, emblematicele destine ale ofițerilor săi, din registrele legate cu ferecături metalice, dându-le viață prin cărțile sale, ce au apărut într-o cadență constantă: *„Generali Câmpulungeni"* (Pitești, 1996, Ed. Cultura, 288 p.), *„Generali Piteșteni I"* (Pitești, 2001, Ed. Nova Internațional, 288 p.), *„Nicolae Gloescu și alți generali câmpulungeni"* (Pitești, 2002, Ed. Nova Internațional, 332 p.), *„Generali Piteșteni II"* (Pitești, 2003, Ed. Nova International, 276 p.).

Ultima apariție editorială din acest ciclu – planificat astfel încă de la bun început – care-l și încheie, a fost cea intitulată *„Generali Argeșeni"* (2 vol., Pitești, 2006, Ed. Nova Internațional, 496 p. + 480 p.). Lansarea celor două volume a avut loc la Biblioteca Județeană Argeș în data de 23 ianuarie 2007 în prezența iubitorilor de istorie și a oamenilor de cultură din municipiul Pitești. Cei care au stat alături de autor, rostind elogioase cuvinte la adresa lucrării recent editată, au fost dna Denisa Popescu din partea Bibliotecii Județene Argeș și dl. Cornel Carp – comandant al Arhivelor Militare Pitești.

Cartea, asemenea predecesoarelor sale din seria *„Generali..."* este un document în sine, scoțând din colbul timpului eroi ai acestui neam, ofițeri de carieră, cu rare însușiri ostășești, născuți pe teritoriul județului Argeș.

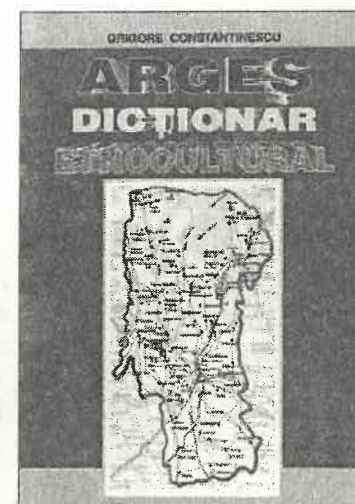
Departe de a fi o simplă reproducere a unor pagini ce consemnează carierele militare ale acestor ofițeri, lucrarea se dezvăluie încă de la început cititorului avizat – istoricului – ca un compendiu de destine militare bine alcătuit, scris cu pricepere și pertinență de mâna unui cercetător care, coboară parcă el însuși din acele vremuri de mult apuse, de respect și charm cavaleresc.

Nu ne întrebăm de utilitatea unei asemenea lucrări, dată fiind experiența anilor trecuți, când cărțile din ciclul *Generalilor* au fost *„vânate"* de pasionații de istorie, studenți sau absolvenți ai Facultății de Istorie, istorici de marcă și chiar militari de carieră. **(N.G.)**

Argeș. Dicționar Etno-Cultural

Un expert în bibliofilie – al cărui nume aș dori să rămână în anonimatul eternității lui – susținea, în deplină cunoștință de cauză, că este mult mai comod să redactezi o operă, indiferent de amploarea ei, decât să stabilești titlul acesteia. Motivația sa era extrem de simplă: un titlu adecvat este acela care sugerează „substanța" operei... Argeșul – întâiul ținut voievodal românesc – urma să fie „strâns" în chingile livrești ale unui dicționar etnocultural...

«Dicționarul etnocultural al județului Argeș» sau «Argeș. Dicționar etnocultural» reprezintă, fără gând de laudă păgână, un autentic „corpus al memoriei culturale" definitorii fiecărei localități din arealul Argeș-Muscel, și, implicit, un instrument de lucru extrem de eficient, întrucât

direcționează cercetările complexe ale unor specialiști aparținând variilor domenii, interesați în descifrarea și aprofundarea fenomenelor culturii și civilizației locale.

Prin structura adoptată: componența comunelor; atestarea documentară inițială a satelor constituente; toponimia localităților componente; specificul etnocultural (cu referiri esențiale la: arhitectura tradițională, organizarea specifică a interioarelor locuințelor țărănești, portul popular, arta populară, folclorul literar, folclorul muzical, folclorul coregrafic etc.); obiective importante (biserici, cruci de piatră, monumente ale eroilor); personalități cultural-artistice locale; indice bibliografic, volumul constituie un model de sistematizare structuralistă a informațiilor de o densitate considerabilă, absolut indispensabile în elaborarea unor studii viabile cu caracter monografic, studii în care esența să nu fie „înăbușită" de detalii nesemnificative. (din cuvântul de prezentare al cărții sale - Grigore CONSTANTINESCU)

Scrisă într-un limbaj accesibil, de „dicționar", dar strunită de o retorică aparte, ea însăși trăsătură identitară de tip stilistic, lucrarea realizată de cercetătorul Grigore Constantinescu se adresează atât „inițiaților" în fascinantul domeniu al culturii și civilizației tradiționale, cât și „neinițiatilor" căutători ai ieșirii din labirint. (Argument de Adrian Sămărescu)

Biserica Mavrodolu

De apariție recentă (2007), cartea *„Biserica Mavrodolu"* este rolul strădaniei comune a preotului paroh Constantin Onu și a istoricului Vasile Novac, care reușesc să aducă în fața publicului larg o lucrare consistentă și bine documentată despre ceea ce a fost pentru o bună perioadă de timp catedrala orașului Pitești.

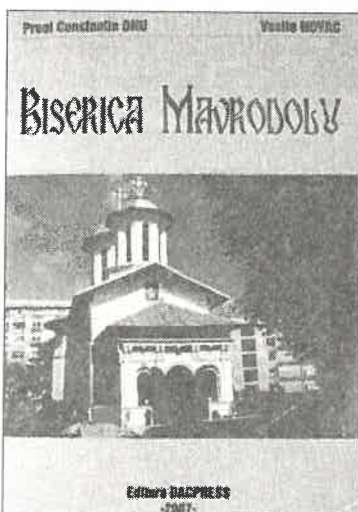
Consultând numeroase documente identificate în fondurile Arhivelor Naționale ale Statului-București, dar și cele ale Direcției Județene Argeș, ale aceleiași structuri, cei doi autori ai lucrării au reușit să creeze o imagine de ansamblu veridică și neechivocă asupra trecutului Bisericii Mavrodolu din Mahalaua Albastră, sau din Mahalaua de Jos cum i se mai spunea acesteia, expunând într-o înșiruire logică diferitele aspecte care compun evoluția istorică a acestui sfânt locaș.

Primele documente care atestă existența aici a unui edificiu ecleziastic provin de la anul 1752, surse materiale prin care se făcea cunoscut că *„pe locul actualei biserici se găsea una de lemn, făcută de Enen Cupețul"*. Biserica de zid cu hramul *„Adormirea Maicii Domnului"* avea să fie construită pe temeliile vechii biserici de lemn, la 1818, de către căminarul Ioan (Iancu) Mavrodolu.

Arsă din temelii în marele incendiu de la 1848, odată cu întreg orașul Pitești, biserica avea să fie reconstituită prin grija enoriașilor acestei biserici, un an mai târziu.

Evenimentele ulterioare din istoria acestui sfânt locaș sunt prezentate cronologic, fiecare aspect al vieții ce se desfășura între zidurile de piatră ale complexului bisericesc acordându-i-se un spațiu generos. Sunt documentate astfel, actele de milostenie ale slujitorilor și enoriașilor acestei biserici către populația săracă din oraș în diverse momente de restriște ale neamului românesc; pricinile pe care le-au avut de rezolvat slujitorii bisericii (așa cum a fost cazul solicitării către instituția ierarhică superioară de revenire la statutul de catedrală, uzurpat de Primăria orașului, care acordase această titulatură bisericii Sf. Gheorghe), implicarea în viața socială etc.

Din dorința de a lăsa în urmă o lucrare cât mai completă, autorii lucrării au considerat necesar ca alături de partea care alcătuiește istoricul acestui așezământ ecleziastic, să înfățișeze și activitatea recentă sau

prezentă a celor ce slujesc în cadrul acestuia. A luat naștere, în felul acesta, capitolul de *Anexe*, în care corp aparte îl face secțiunea *„Biserica la zi"* și care cuprinde la un loc o serie de cuvântări, mărturii, dedicații de suflet, împliniri de natură duhovnicească, dar și materială (cazul înființării corului și ulterior a facultății pentru surdo-muți) ale preoților care slujesc la Biserica Mavrodolu.

O mențiune specială trebuie făcută în privința secțiunii reproducerilor color, de exterior sau de interior, ale Bisericii Mavrodolu, substanțială din punct de vedere a numărului de pagini, și care sporește considerabil valoarea lucrării, prin faptul că aceasta se constituie într-o certă și valoroasă mărturie peste veacuri a frumuseții acestui locaș bisericesc.

Așadar, *„Biserica Mavrodolu"* se prezintă ca o veritabilă piesă de rezistență în ansamblul complex al lucrărilor dedicate deopotrivă slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române, cât și istoricilor, dar și într-o lectură documentară, chiar necesară, asupra vieții comunității piteștene din ultimele două veacuri.

drd Ionuț G.

■ **rubrică realizată de muzeograful Gerard CĂLIN**

Accesând adresa **http://monografia.muscel.ro/cuprins.htm** găsim o pagina cu fotografii, excelente, din Câmpulung Muscel, o monografie ilustrată cu peste 300 de vederi.

Deși cu o interfață mai puțin interesantă, site-ul ne oferă imagini de neuitat din Câmpulungul secolului trecut.

Structurate pe categorii (ex: „Vederi din Foisorul de foc", „Mănăstirea Negru Vodă" sau „Bulevardul Pardon") fotografiile au o calitate excelentă, sunt ușor de accesat și, dacă dorim, de copiat. Fiecare fotografie este însoțită de o scurtă descriere.

Este reliefat, de asemenea, portul popular din zona Muscel, ilustratele fiind o bună sursă de documentare pentru etnografi.

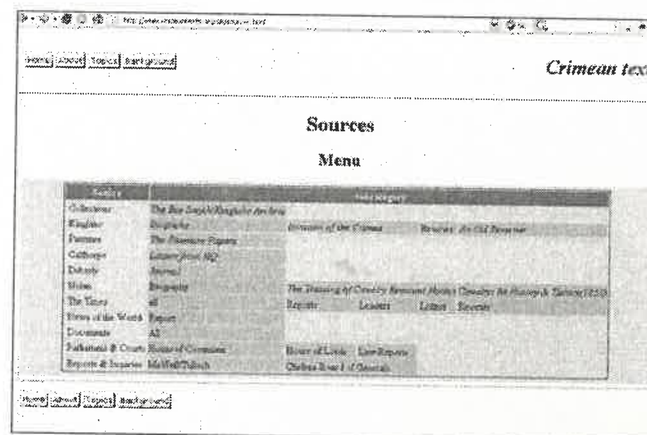
http://www.samaelwings.com/grecorom/h

Cine nu este fascinat de personajele legendare? Vizitând acest site găsim un dicționar al mitologiei Greciei antice bine întocmit. Pagina este la îndemâna tuturor, fiind ușor de accesat, navigarea făcându-se de asemenea cu mare lejeritate. Cu o structură simplă, site-ul prezintă un index alfabetic care ne ajută să „călătorim" printre zeități și personaje din Grecia antică. Pentru fiecare denumire sunt oferite informații extrem de utile, în esență cunoștințe generale pentru orișicine.

http://www.crimeantexts.org.uk/sources.html

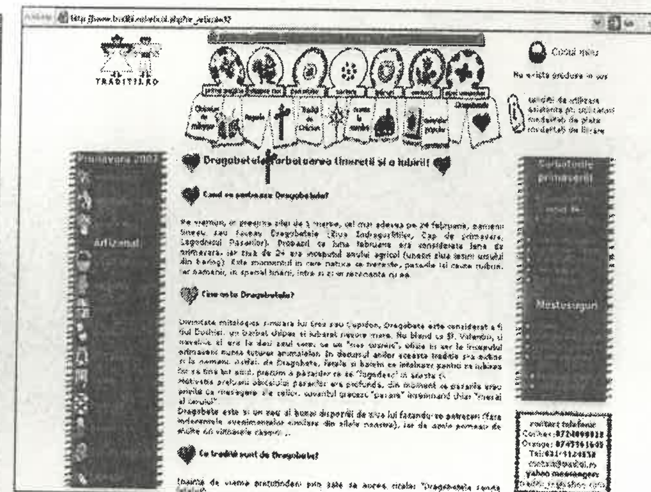
Un site dedicat, în totalitate, războiului din Crimeea (1853-1856). Bazat pe expunerea unor documente edite contemporane războiului, site-ul oferă pasionaților de istorie militară modernă și a celor fac o specializare în domeniul jurnalistic, imaginea fidelă, a unui război în plină desfășurare, zi de zi, oră de oră. Acest lucru este făcut

posibil prin reproducerea unui volum important de informații precum reportaje, scrisori etc, majoritatea aparținând cotidianului londonez „The Times".

http://www.traditii.ro

Un site ce reînvie obiceiuri, datini, tradiții și meșteșuguri românești, aducând în casele românilor de pretutindeni

bucuria, frumusețea și varietatea tradițiilor străbune. Sunt prezentate, cronologic, sărbătorile la români, precum și obiceiuri și datini legate de acestea. Meșteșugurile (arta prelucrării lemnului, țesutul, olăritul, pictarea icoanelor populare, a ouălor încondeiate, confecționarea păpușilor tradiționale, a podoabelor) sunt descrise și însoțite de exemple grăitoare ale practicării acestora pe teritoriul României. Găsim articole legate de obiceiuri și tradiții, precum Dragobetele, Mărțișorul, Florii, Paști, Crăciun, nunta la români etc.

Pe lângă tematica variată, site-ul pune la dispoziție și un număr impresionant de fotografii, grupate pe categorii tematice.

http://www.geocities.com/CapitolHill/9820/spain17.html

Site-ul „Spanish Civil War" este, așa cum o arată și titlul, unul dedicat războiului civil spaniol. Cu o prezentare grafică relativ modestă, site-ul reușește totuși să capteze atenția vizitatorilor prin multitudinea link-urilor care se regăsesc în cuprinsul său.

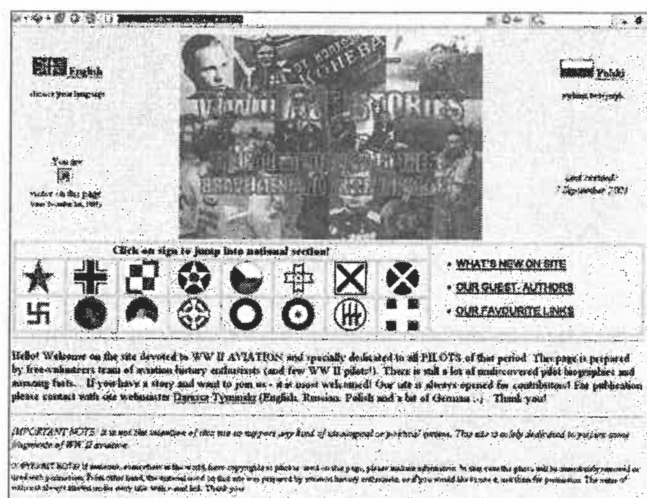
Desfășurarea între-un singur plan a tuturor secțiunilor principale, numind aici: războiul aerian, tancurile, marina, trupele de uscat, armele folosite în războiul terestru, se întinde pe mai bine de 13 ecrane; compartimentarea in profunzime a principalelor categorii, in subcategorii (e drept, nu întotdeauna disponibile) compensează lipsurile de design ale web-master-ului.

Elementul definitoriu și care merită întreaga atenție este reprezentat însa de conținut, și din punctul acesta de vedere, site-ul reușește să satisfacă în bună parte preferințele și așteptările vizitatorilor.

http://www.elknet.pl/acestory/aces.htm

Site polonez, bilingv (engleza), dedicat așilor de aviație din al Doilea Război Mondial.

Cu o pagină de start bine realizată și atrăgătoare de

vizitatori, site-ul pune la dispoziția împătimiților de avioane și de istoria aviației, biografii ale așilor de aviație din 16 țări, toate, cu excepția Uniunii Sovietice si a Marii Britanii, făcând parte din tabăra Axei, ca aliate, prietene sau ocupate: Germania, Croația, România, Spania, Finlanda, Japonia, Italia etc.

Cu toate acestea, pentru unele state numărul așilor prezentați este minim, lucru datorat în principal lipsei de informații.

Punctul forte al site-ului îl reprezintă secțiunea de *link*-uri, care il leagă de alte peste 20 de siteuri de profil.

http://www.centrul-cultural-pitesti.ro

Restituiri Pitești

Nr. 1-2 (14-15)/2007

Coperta I: Prima imagine a Piteștilor
stampă realizată de de Luigi Mayer
Coperta IV: Pitești 2007

Colectivul de redacție:
Director: drd Narcis I. GHERGHINA
Tel. 0720028184
narcisgherghina@yahoo.com
Secretar general de redacție:
Simona FUSARU
Redactor: drd Constantin Augustus BĂRBULESCU
Relații cu publicul: Marius CHIVA

Adresa redacției:
Centrul Cultural Pitești, Casa Cărții,
tel. 0248/216348, 219976
fax. 0248/210068

e-mail: restituiri@yahoo.com

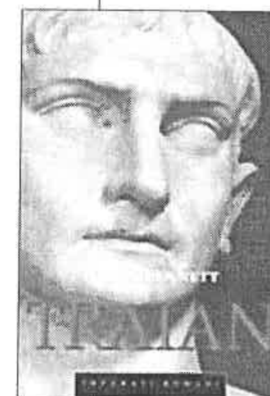
http://www.centrul-cultural-pitesti.ro

Revista **Restituiri Pitești** apare trimestrial sub egida Consiliului Local și a Primăriei Pitești. Publică articole pe teme de istorie universală și românească, precum și documente variate provenind din Arhivele Naționale ale Statului, Arhivele Militare Române sau arhive personale.

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor revine în totalitate autorilor (art. 206 C.P.).

Textele și fotografiile aduse în redacție nu se înapoiază.

ISSN: 1583-5863
Editor – Centrul Cultural Pitești
Tiparul executat la S.C. Pământul S.R.L.

Jullian Bennett, *Traian*, Editura All, București, 2006, 384 pagini

Virgil Ierunca, ***Fenomenul Pitești*,** Editura Humanitas, București, 2007, 126 pagini

Nicolae Isar, ***Din istoria generației de la 1848 - Revoluție, exil, destin istoric,*** Editura Universitară, București, 2006, 272 pagini

Dennis Deletant, ***România sub regimul comunist*,** Fundația Academia Civică, București, 2006, 294 pagini

Selecție de prof. Marius CÂRJAN

2 lei